

Sammen om forebygging

*En studie av samarbeidet mellom
politiet og moskeene i Oslo*

Synne Uddmo Ask

Masteroppgave

Institutt for Kriminologi og Rettssosiologi

UNIVERSITETET I OSLO

22. mai 2017

© Synne Uddmo Ask

2017

Sammen om forebygging

En studie av samarbeidet mellom politiet og moskeene i Oslo

Synne Uddmo Ask

<http://www.duo.uio.no>

Trykk: Privat

Sammendrag

Tittel: Sammen om forebygging

En studie av samarbeidet mellom politiet og moskeene i Oslo

Av: Synne Uddmo Ask

Veil.: Helene Oppen Ingebrigtsen Gundhus

Ved: Institutt for kriminologi og rettssosiologi, Det juridiske fakultet,

Universitetet i Oslo

Våren 2017

Hovedformålet med oppgaven er å belyse hvordan myndighetens styring av det forebyggende feltet, presentert gjennom handlingsplaner og stortingsmeldinger, fortoner seg i praksis. Med utgangspunkt i Justis- og Beredskapsdepartementets ”Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme” (2014), tar oppgaven for seg hvordan forebygging av handlingsplanens tematikk foregår i praksis, med særlig fokus på politiets forebyggende arbeid overfor moskeer i Oslo. Empirien for oppgaven består av seks intervjuer, der tre av informantene er operative i politiet, på hver sin politistasjon, mens de andre tre informantene representerer hver sin moské.

Studiens teoretiske grunnlag har sitt utgangspunkt i governmentality-tradisjonen, der det i oppgaven har vært sentralt å benytte perspektiver på styringsmentalitet, avstandsstyring og ansvarliggjøringsstrategier. Oppgaven ser i tillegg sett nærmere på samarbeidet mellom politiet og moskeene i lys av samhandlingsteori, rolleteori, sosial kontroll og sosiale mekanismer med hovedfokus på tillit.

Funnene indikerer at personlig kjennskap og tilstedeværelse er viktige momenter for å bygge en god relasjon mellom politiet og moskeene. Politiets rolle i moskeene er i første rekke å være informasjonsformidler og en representant for storsamfunnets holdninger og verdier. I tillegg har politiet en opplæringsfunksjon gjennom kompetansehevende tiltak i tråd med ansvarliggjøringsstrategier. Funnene viser at tydelig kommunikasjon sammen med politipersonenes evne til å fremvise kulturforståelse, kulturdymykhet og samtidig som de evner å være gode forbilder, bygger tillit og bidrar til å skape handlingsrom for forebyggende arbeid.

Moskeenes rolle i det forebyggende arbeidet er å være en forebyggingsaktør i forlengelsen sin posisjon som et sosialt knutepunkt i muslimers liv. For politiet blir moskeene således et egnet sted for å møte de befolkningsgruppene man ønsker å nå ut til med sitt informasjons- og kontaktarbeid. Slik sett styrer politiet sitt påvirkningsarbeid i tråd med ansvarliggjøringsstrategier i det forebyggende arbeidet. I tillegg har moskeene en kontrollfunksjon overfor sine medlemmer med påvirkningsmuligheter gjennom sin religiøse forankring, der imamen har en sentral rolle som ses i sammenheng med perspektiver på avstandsstyring. Funnene viser også at det forebyggende arbeidet i større grad tillegges moskeens ledelse framfor imamen. Imamen har sin største styrke i arbeidet med foreldrenes rolle i ungdommens liv, og blir av både politiet og moskeene ansett som en viktig aktør og et ledd i det forebyggende arbeidet rettet mot ungdom. Videre indikerer funnene at samarbeidsforumene i bydelene anses som et informasjonsdelingsforum for sentrale aktører, framfor et forum for samarbeid, temasamtaler og diskusjonsmuligheter. Livsynsdialogen som handlingsplanen legger opp til, blir ifølge mine funn, i liten grad gjennomført i praksis.

Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme anses av informantene som ytterste konsekvens av en kriminalitetskarriere. Framfor spesifikke tiltak mot radikaliserings og ekstremisme behandles årsaker til kriminalitet i lys av tradisjonelt forebyggende politiarbeid og sosialforebyggende tiltak med sikte på inkludering. Årsaker til radikaliserings og ekstremisme, beskrives som konsekvenser av utenforskap og ungdomsproblematikk. Funnene knyttet til håndtering av bekymring for radikaliserings beskrives i oppgaven som en tretrinns ”håndteringstrapp”. Problemorientert politiarbeid (POP) med individfokus og lokalorientert politiarbeid (nærpolitimodellen) med koordinerende samarbeid mellom aktuelle samfunnsaktører, deriblant moskeene, står sentralt i de to første trinnene. I tredje trinn anses bekymringen for alvorlig og overleveres til PST. Antakelser om moskeene som en risikoindikator i seg selv avvises av moskeinformantene.

En viktig motivasjon for oppgaven er å undersøke forebyggingsstrategier som legger opp til samarbeid mellom ulike samfunnsaktører. I lys av innsamlet empiri, konkluderes det med at myndighetenes styring av det forebyggende arbeidet ikke fører fram til de som utfører arbeidet i praksis, dersom hensikten er at ansvarliggjøringsstrategier skal gjennomføres i alle ledd. Moskeinformantene savner tilstedeværelse og anerkjennelse fra myndighetenes side gjennom innlemmelse i strategier for forebygging av blant annet radikaliserings og voldelig ekstremisme, uten at dette fører til ytterligere kontroll av moskeenes arbeid.

Takk!

Først og fremst vil jeg rette en stor takk til mine informanter!

Tusen takk for åpenhet, imøtekommende holdning og positiv innstilling til meg og mitt prosjekt.

Det har vært en lang og krevende prosess fram mot masterens slutføring, men det hele har blitt godt hjulpet av min veileder, Helene Gundhus.

Tusen takk for din optimisme, nysgjerrighet og refleksjon hele veien!

Jeg vil også benytte anledning til å få takke Liv Finstad.

Tusen takk for at du vekket min nysgjerrighet for kriminologi – uten deg hadde ikke jeg sittet med en masteroppgave i kriminologi i dag!

Det er særlig én heiagjeng som jeg virkelig ikke kunne klart meg uten, og det er selvfølgelig Mamma, Pappa, Benjamin – og Alladin ☺

Tusen takk for alt dere gjør og stiller opp på, alt dere er og alt dere betyr for meg!

7,5 år i universitetets verden har gitt herlige bekjenskaper og viktige støttespillere!

Tusen takk til alle drama og teater-folk, sosiologer og kriminologer – og hva dere ble for no' alle sammen som jeg har møtt på min vei ☺

En særlig takk til Synne, Anna og Hege – livet hadde definitivt ikke vært det samme uten dere!

Nova har gitt både hodepine, kuldeutslett og hetetokter, men ikke minst en haug av kunnskap, glede og humor!

Tusen takk til alle krimfolk (og Matheo!) for alt vi har delt av hverdag, fest og ferier ☺

I slutføringen av prosessen vil jeg rette en ekstra takk til Mamma, Pappa, Chrihels og FOMO for korrekturlesing og konstruktive tilbakemeldinger.

Tusen takk – det hadde ikke gått uten dere!

Jeg føler meg utrolig heldig som er omgitt av så mye flotte, sterke og inspirerende mennesker! Tusen takk til alle som har støttet, motivert og gledet meg på min vei, som har bidratt med kaffe, mat og vin, og tatt i mot frustrasjon, sinne og glede – med den største selvfølgelighet!

Jeg er dere evig takknemlig!

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Problemstilling	1
1.2	Oppgavens oppbygning	2
2	Bakgrunn og teori	4
2.1	Muslimske trossamfunn	4
2.2	Forebyggende politiarbeid	7
2.2.1	Forebyggingslogikk: Sosial og situasjonell forebygging	7
2.2.2	Lokalorientert politiarbeid	8
2.2.3	Problemorientert politiarbeid	10
2.2.4	Tillit til politiet	10
2.2.5	Forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme	11
2.3	Teoretiske perspektiver	14
2.3.1	Governmentality	14
2.3.2	Samhandling og rolleteori	17
3	Metode	21
3.1	Bakgrunn for tema	21
3.2	Valg av metode	23
3.2.1	Dokumentanalyse	23
3.2.2	Intervju	25
3.3	Informantene	29
3.3.1	Politiinformantene	29
3.3.2	Moskeinformantene	30
3.4	Transkribering og analyse av dataene	32
3.5	Forskningsetiske hensyn	34
4	Funn og analyse	36
4.1	Nøkler til relasjon	36
4.1.1	Kulturforståelse	36
4.1.2	Tillit – person eller system?	42
4.1.3	Tilstedeværelse	49
4.1.4	Oppsummering	56
4.2	Moskeenes rolle i det forebyggende arbeidet	58
4.2.1	Et sosialt knutepunkt	58
4.2.2	Samarbeidsforumene	64
4.2.3	Imamens rolle	66
4.2.4	Oppsummering	69
4.3	Forebygging av radikalisering – hva med det?	71
4.3.1	Håndtering av bekymring	71
4.3.2	Moskeene som risikofaktor?	77
4.3.3	Oppsummering	80
5	Avsluttende betraktninger	82
5.1	Videre forskning	88
	Litteraturliste	89
	Vedlegg / Appendiks	96

1 Innledning

I Politiets sikkerhetstjeneste (heretter: PST) sin trusselvurdering for 2003 presiseres det at ”islamsk ekstremisme er i dag et globalt fenomen” (Justisdepartementet, 2003). En rekke offentlige rapporter, evalueringer, strategidokumenter og handlingsplaner har siden 2003 omtalt utfordringen med ekstrem islamisme, radikaliserings og voldelig ekstremisme. Samtidig har viktigheten av å forebygge dette ved hjelp av samarbeid mellom flere aktuelle aktører blitt fremhevet, slik som her, fra politiets omverdensanalyse i 2012:

Årsaksbildet bak radikaliserings og voldsanvendelse er kompleks og berører en rekke samfunnsområder. Radikaliserings kan ikke forebygges av politiet alene, men forutsetter tett dialog og samarbeid med/mellom andre offentlige og private aktører. Slik innsats krever kulturell kunnskap og at politiet er aktiv på en rekke kommunikasjonsarenaer. (Politidirektoratet, 2012, s.51-52).

I november 2010 kom Justis- og politidepartementet med handlingsplanen ”Felles trygghet – felles ansvar” som beskriver ”en bred innsats for å forebygge først, for å hindre at voldelige ekstreme holdninger skal bli til handlinger” (Justis- og politidepartementet, 2010, s.5). Dette var den første handlingsplanen på sitt felt, og ble i juni 2014 avløst av ”Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme” (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2014), der trusselbildet i mellomtiden var blitt skjerpet (se PST, 2014). I innledningen beskrives handlingsplanens tiltaksliste som en kilde til ”konkrete verktøy for de som arbeider med disse utfordringene i praksis” (Justis- og Beredskapsdepartementet, 2014, s.7). Med dette som bakgrunn har det vært relevant å se nærmere på tiltakene som sikter seg mot å innlemme de muslimske trossamfunnene i forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme.

1.1 Problemstilling

Med utgangspunkt i Justis- og Beredskapsdepartementets ”Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme” (2014), tar oppgaven for seg hvordan forebygging av handlingsplanens tematikk foregår i praksis, med særlig fokus på muslimske trossamfunn.

Hovedproblemstillingen for oppgaven er som følger;

- I hvilken grad kan forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme ses i lys av teoretiske perspektiver på styringsmentalitet og samhandling?

Videre har jeg følgende underspørsmål:

- På hvilken måte anses moskeene som en forebyggingsaktør?
- Hvilken rolle har moskeene i det forebyggende samarbeidet?
- Hvilken rolle har imamene i det forebyggende arbeidet?

Spørsmålene tar sikte på å undersøke forholdet mellom offentlige dokumenters henstillinger om forebygging som et felles samfunnsprosjekt, og i hvilken grad dette gjennomføres i praksisfeltet.

Min oppgave har som mål å bidra med forskning med vekt på en samarbeidspreget strategi på et område som er lite dokumentert i forskningslitteraturen. Hensikten er å belyse hvordan samarbeidet utspiller seg mellom politiet og muslimske trossamfunn, hvilke metoder og strategier som benyttes, hvilken rolle moskeene har i det forebyggende arbeidet, hvordan samarbeidet fungerer i praksis, og eventuelt hvilke forebyggende tiltak eller aktiviteter som retter seg mot å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme.

1.2 Oppgavens oppbygning

I det følgende vil jeg gi en kort gjennomgang av oppgavens oppbygning.

Kapittel 2 presenterer oppgavens bakgrunn og teoretiske perspektiver som et grunnlag for å forstå informantenes utsagn, det analytiske arbeidet og oppgavens drøftingsmomenter i analysen. Kapitlet presenterer først oppgavens to aktører; muslimske trossamfunn (kapittel 2.1) og forebyggende politiarbeid (kapittel 2.2). Underkapitlene til forebyggende politiarbeid, tar for seg forebyggingslogikk, lokalorientert politiarbeid, problemorientert politiarbeid, tillit til politiet og til slutt, perspektiver på forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme gjennom forskningslitteratur og teoretiske tilnærminger. I kapittel 2.3 redegjøres det for oppgavens teoretiske perspektiver basert på governmentalitybegrepet etter Foucault, og perspektiver på styringsmentalitet, avstandsstyring og ansvarliggjøringsstrategier. Ettersom oppgaven fokuserer på det relasjonelle forholdet mellom politiet og moskeene, og samarbeidet mellom dem, vil det også bli gjort rede for teoretiske perspektiver på samhandling, rolleteori, tillit og sosial kontroll.

Kapittel 3 tar for seg det metodiske grunnlaget for oppgaven. Her presenteres og drøftes bakgrunn for valg av temaet, dokumentanalyse, valget av intervju som metode, rekruttering

av informantene, databearbeiding gjennom transkribering og analyse, og til slutt oppgavens vitenskapelige kvalitet og forskningsetiske hensyn.

Kapittel 4 er oppgavens analysekapittel. Her drøftes funn fra det empiriske arbeidet opp mot de teoretiske perspektivene fra kapittel 2, samt tilliggende forskningslitteratur og teorier. Kapittelet er videre delt inn i tre; Kapittel 4.1 har tittelen ”Nøkler til relasjon”, og tar for seg hvilke sosiale mekanismer som bidrar til å bygge relasjon mellom politiet og moskeene. Hovedmomentene dreier seg om kulturforståelse, tillit og tilstedeværelse i lys av teoretiske perspektiver på roller, tillit og samhandling. Kapittel 4.2, ”Moskeenes rolle i det forebyggende arbeidet”, analyserer funnene knyttet til moskeen som et sosialt knutepunkt, informantenes oppfattelse av samarbeidsforumene, og til slutt imamenes rolle i det forebyggende arbeidet. Her drøftes funnene opp mot teorier om sosial rolle, ansvarliggjøringsstrategier og avstandsstyring. Analysens siste kapittel, 4.3, har tittelen ”Forebygging av radikaliserings – hva med det?”, og tar for seg oppfattelsene av risikoindikatorer for radikaliserings, og håndtering av bekymring for radikaliserings. I slutten av kapittelet diskuteres moskeene som en risikofaktor i seg selv opp mot myndighetenes styring av moskeene, samt inkluderende sosialforebyggende strategier i møte med radikaliserings.

Kapittel 5 trekker sammen trådene og byr på avsluttende betraktninger, der funnene drøftes opp mot oppgavens teoretiske fundament, som presentert i kapittel 2.

2 Bakgrunn og teori

I dette kapittelet vil jeg tegne opp bakteppet for studiets to hovedtematikker; muslimske trossamfunn i Oslo og det forebyggende arbeidet med fokus på politiets innsats, fordelt i hvert sitt delkapittel. Videre presenteres forskning som er gjort på samarbeid i det forebyggende arbeidet og samordningsløsninger.

2.1 Muslimske trossamfunn

Størsteparten av muslimer i Norge befinner seg i Oslo sentrum, noe som skiller seg fra andre byer i Vest-Europa, der muslimske trossamfunn i større grad befinner seg i forstedene (Vogt, 2002). Tall fra Statistisk sentralbyrå (SSB) per 1.januar 2016 viser at antall medlemmer i islamske trossamfunn som mottok offentlig støtte her i landet, var 148 189 personer (SSB, 2016). Med dette er islam den nest største religionen Norge, etter kristendom. Det reelle antallet muslimer antas imidlertid å være høyere, ettersom ikke alle trossamfunn er statistisk registrert, blant annet fordi det ikke søkes statlig støtte og dermed heller ikke sendes inn medlemsregistre (SSB, 2016).

I sin bok *Islam på norsk*, omtaler Vogt (2008) moskeene og muslimske organisasjoners virke i Norge, der hun blant annet uttrykker at ”historien om oppbyggingen av islamske institusjoner i Norge viser hvordan moskeen står som selve symbolet på fellesskap og islams nærvær på norsk grunn” (2008, s.298). Den første moskeen på norsk jord ble innviet i 1974, i et lite rom i Bjølsengata på Sagene i Oslo – en moské som etter gjentatte flyttinger, i dag befinner seg i betydelig større lokaler i Tøyenbekken på Grønland i Oslo (Islamic Culture Centre Norway, u.å.). Siden den gang, har antallet moskebygg i hovedstaden vokst. Ifølge Vogt (2002) er det 30 moskeer i Oslo, et tall det er vanskelig å finne oppdaterte kilder på, men som ifølge politiinformantene i min studie befinner seg et sted mellom 40 og 50. Årsaken til usikre tall, er at en god del av de mindre moskeene ikke er statlig registrert, i tillegg til at de befinner seg i kjellerlokaler, industribygg, opp i etasjer i kontorbygg, i leiligheter og bakgårder som gjør det vanskelig å oppdage dem (Vogt, 2008).

Selve begrepet moské kommer av det arabiske ordet *masjid* som betegner selve bønnehandlingen, og oversettes med ”stedet hvor man kaster seg ned” (Vogt, 2007, s.48). Vogt (2008), lister opp tre typer hellige steder som faller inn under paraplyen ’moské’.

For det første en *masjid*, moské, som samler folk i et nabolag til daglig bønn. Dette til forskjell fra en *jami*, eller *masjid jami*, en ”samlingsmoské”, hvor det også holdes fredagsbønn og preken. Den tredje og enkleste typen kalles en *musalla* som nettopp betyr ”bønnested” eller ”bønnerom”. En slik *musalla* kan godt ligge i friluft, og skal gjøre det enkelt å samles hvor man enn måtte befinne seg når bønneropet lyder (Vogt, 2008, s.85).

Den norske bruken av ordet moské innebærer alle de overnevnte formene, både *masjid*, *jami* og *musalla*. Vogt (2008) presiserer at bare et visst antall av bønnerommene i Oslo er en moské, eller *masjid*, i sin korrekte form, og at flertallet i Oslo i stedet betegner seg som markaz, som betyr senter. Moskeenes funksjon er mangfoldige og blir betegnet både som et åndelig, kulturelt og sosialt sentrum. Moskeene benyttes både til bønn, undervisning, prekener og møter av forskjellige slag, for eksempel foreldremøter, kvinneklubber og konfliktmøter. Noen av de store moskeene huser også bibliotek, leksehjelp, aktivitetssal, frisør og helsestasjon, for å nevne noen (Vogt, 2007, s.50). At moskeen også er et sosialt sentrum, skjer i tråd med en utvikling der medlemmer oppfordres til å bruke moskeene utover bønnetider for å skape uformelle møter for sosialisering. Dette utdypes senere i analysen om moskeens rolle i det forebyggende arbeidet (se kapittel 4.2).

Det muslimske trossamfunnets tilstedeværelse i Norge er veldokumentert i religionshistoriker Vogt sitt omfattende forfatterskap (se bl.a. 1995; 2002; 2007; 2008). I min studie er det av særlig interesse å bygge på Vogts funn knyttet til islam i norsk kontekst og hennes fremstillinger av moskeenes styring, inkludert imamens rolle, og det hun omtaler som politisk islam, der hun diskuterer moderate islamister, ekstremister og endring i religionen. Politisk islam har sitt utspring i islamisme, der ’islamisme’ beskrives som en politisk ideologi med det for øye at samfunnet skal styres i tråd med islam, både religiøst, politisk og strafferettslig (Vogt, 2008, s. 274). Islamisme betegnes som en viktig politisk kraft i den muslimske verden, i tillegg til å sikre muslimers posisjon i samfunn der de er en minoritet. Islamismen som politisk ideologi har vært gjenstand for kritikk, misforståelser og endring, og er ikke i seg selv voldelig eller en trussel for samfunnet, men har av enkelte muslimske grupperinger ført til militant islamisme med vold som virkemiddel. Ettersom min studie har sett nærmere på forebygging av ekstremisme, er islamsk ekstremisme et nærliggende omdreiningspunkt.

Islamsk ekstremisme har ’Vesten’ som en viktig del av sin fremmedfiendtlige forkynnelse; voldsforherligelsen ligger i budskapet om jihad som religiøs plikt til væpnet kamp, pålagt den enkelte på linje med bønn og faste. Målet for denne kampen er opprettholdelse av ’den islamske staten’ – eller forsvaret av den (Vogt, 1995, s.93).

Vogt stiller videre spørsmålet om det er ”mulig å skille mellom grupper som representerer en ’moderat islamisme’ på den ene siden og ekstremistiske grupper på den andre?” (1995, s.93). Hennes funn og analyser finner at det blant moderate islamister i det 21. århundre, reises krav om demokratisk utvikling, som står i sterk kontrast til de militante islamisters parole ”demokrati er blasfemi” (1995, s.35). Bakgrunnen for dette er ”tanken om islam som en ”altomfattende ideologi”, [...] [hvor] målet er intet mindre enn å berede grunnen for en ny moralsk, økonomisk og politisk verdensorden” (1995, s.35). Muslimske organisasjoners mål har gått fra 70- og 80-tallets fokus rettet mot å endre muslimenes kår i hjemlandene, til at oppmerksomheten ”i stadig større grad [blir] konsentrert om muslimenes kår i Europa” (1995, s.35). Vogt poengterer at ”islamsk ekstremisme i Europa bagatelliseres av noen, og dramatiseres av andre” (1995, s.93). Representanter for ”politisk islam” er også å finne i Norge, mens antallet ekstremister omtales som høyst marginalt. Det islamske landskapet i Norge domineres, ifølge Vogt (2008), heller av ”et moderat, verdikonservativt, men også stadig mer samfunnsbevisst islam” (2008, s.301). Moskeene er et viktig utgangspunkt for rituelle og sosiale nettverk som strekker seg ut over Norges landegrensener. ”Samtidig dreier det seg *også* om lokal egenart, og både muslimenes egne prioriteringer og storsamfunnets holdninger og forordninger griper inn og bestemmer utviklingen” (2008, .298).

I mange religiøse miljøer finnes vilje til samarbeid og dialog, og ønsket om å være del av det norske samfunnet kommer klart nok til uttrykk hos det store flertallet. At det finnes problemer, legges det heller ikke skjul på. Det siste tiåret har et betydelig potensial for sosial innsats i egne rekker – og de som arbeider seriøst, når fram der andre må gi tapt. (Vogt, 2008, s.302)

Dette er budskap og perspektiver i Vogt sin forskning som gir grobunn for min analyse, om hvordan storsamfunnets forordninger ses med utgangspunkt i handlingsplaner, og hvordan den praktiske gjennomføringen kanaliseres gjennom politiets forebyggende arbeid.

2.2 Forebyggende politiarbeid

En viktig del av mitt forskningsprosjekt, har vært å undersøke hvilken rolle moskeen har i det forebyggende politiarbeidet, hvilke føringer arbeidet retter seg etter og hvordan det utspiller seg i praksis. For å kunne gjenkjenne, forstå og diskutere det forebyggende arbeidets mekanismer, er en introduksjon av feltets definisjoner, terminologi og tidligere forskning, etter min vurdering, på sin plass.

Den historiske utviklingen for det kriminalitetsforebyggende arbeidet har langt på vei sitt utspring på 60-tallet. De såkalte ”fotpatroljene” i politiet ble tilskrevet en spesialistfunksjon for det forebyggende feltet, til forskjell fra de nyinnførte politibilene med et oppdragsstyrt utgangspunkt (Gundhus, 2014). Delingen mellom det reaktive, hendelsesstyrte politiet og det proaktive, forebyggende politiet følger politiets organisering fram til dags dato, og har vært gjenstand for både dilemmaer, kritikk og organisatoriske utfordringer. Politiet i sin helhet har som et grunnleggende prinsipp å arbeide kriminalitetsforebyggende, både gjennom proaktive og reaktive håndteringer, men som i sin organiseringsform har blitt tildelt spesialiserte enheter (Gundhus, 2014). Forskning på politiets praksis, har blant annet kommentert delingen som et skille mellom ’det harde’ og ’det myke politiet’ – betegnelser som har blitt drøftet som både stigmatiserende og problematiske for politiets arbeid (Finstad, 2003).

2.2.1 Forebyggingslogikk: Sosial og situasjonell forebygging

Hva som er årsakene til kriminalitet, er et av kriminologiens sentrale spørsmål, hvor man gjennom ulike forklaringsteorier og -modeller søker å finne svar som kan gi forebyggende arbeid ”kjøtt på beina” for hvordan man skal forstå og dermed også motvirke lovbrudd. Det forebyggende arbeidet tar utgangspunkt i to ulike forebyggingslogikker; sosial og situasjonell forebygging. Sosial forebygging har sitt utgangspunkt i det individualpreventive perspektivet, og legger til grunn et samspill mellom individet og ytre faktorer som utgangspunkt for ”alle typer tiltak som skal endre grunnleggende årsaker til individers potensielle lovbrudd” (Gundhus, 2014, s.185). Innenfor sosial forebygging handler det om å endre, og eventuelt fjerne, grunnleggende årsaker til kriminalitet, som for eksempel arbeidssituasjon, utdanning, bosituasjon, helse og sosialt nettverk. Sosial forebygging kommer som en forlengelse av at kriminalitet anses som en sosial konstruksjon og eliminerer eventuelle psykologiske og fysiologiske årsaker (Egge og Gundhus, 2012). Situasjonell forebygging, har som fokus å

endre den sosiale situasjonen hvor lovbrudd kan finne sted, ikke de sosiale årsakene (Gundhus, 2014). Den situasjonelle forebyggingslogikken legger til grunn en forståelse av individet som en rasjonelt handlende aktør som kan styres bort fra potensielle lovbrudd (Crawford, 1998). Situasjonell forebygging har et mer allmennpreventivt utgangspunkt enn den sosiale forebyggingen, og søker å kontrollere og håndtere symptomer på kriminalitet.

De to formene for forebyggingsstrategier som jeg her har skissert, kan forstås ut fra to tilnæringsmåter, henholdsvis de inkluderende og ekskluderende tiltakene (Gundhus, 2014). De inkluderende tiltakene sammenfaller i stor grad med sosiale kriminalitetsforebyggende tiltak, og er tiltak som sørger for oppfølging og sosial bistand, for eksempel i form av tilgang til helsetilbud og velferdsgoder. De ekskluderende strategiene er mer i tråd med situasjonell forebygging, og retter seg mot kontroll, både formelt og uformelt, i form av eksklusjon og straff (2014, s.194). Det må presiseres at inndelingen ikke er absolutt. Sosialforebygging kan også være straffende og ekspressiv, og situasjonell forebygging kan være opptatt av skadereduksjon.

2.2.2 Lokalorientert politiarbeid

I Stortingsmelding nr. 42, ”Politiets rolle og oppgaver” (St.meld. nr. 42, 2005, s.9), refereres det til de ti grunnprinsippene for norsk politi. Følgende ti grunnprinsipper ble utviklet av Politirulleutvalget fra 1976:

- (1) Politiet skal avspeile samfunnets idealer
- (2) Politiet skal ha et sivilt preg
- (3) Vi skal ha et enhetspoliti
- (4) Politiet skal være desentralisert
- (5) Politimannen skal være generalist
- (6) Politiet skal virke i samspill med publikum
- (7) Politiet skal være integrert i lokalsamfunnet
- (8) Politiet skal ha bred rekruttering
- (9) Politiet skal prioritere mellom sine oppgaver og legge hovedvekten på forebyggende virksomhet
- (10) Politiet skal være underlagt effektiv kontroll fra samfunnets side.

Grunnprinsippene gjenspeiler viktigheten av et desentralisert og nært politi med god relasjon til publikum, og har vært viktige prinsipper i senere stortingsmeldinger og utviklingen av politiet. Lokalorientert politiarbeid har stått sterkt i det norske politiet, og ”handler om å

skape trygghet og forebygge kriminalitet gjennom å styrke samarbeidet mellom politi og publikum” (Lie, 2013, s.183). Balvig og Holmberg (2004) understreker at samarbeidet det legges opp til, handler om å invitere publikum inn i beslutningsprosessene for å styrke deltakelse og eierskap til eget liv og samfunn.

”Lokalorienterte forebyggingsstrategier bygger på en idé om at det er noe mer enn individene som skaper kriminalitet, og retter seg mot nivået over, nemlig lokalmiljø” (Gundhus, 2012, s.187). Lokalorientert politiarbeid har flere varianter og navn. Internasjonalt betegnes lokalorientert politiarbeid ”community policing”. Community policing blir beskrevet som ”en av de mest fremtredende nyskapningene i politiarbeidet de seneste 30 år (...) – i Norden oftest kalt nærpoliti” (Holmberg, 2014, s.166). Selv om nærpoliti har vært gjenstand for mye politiforskning, er det ifølge Holmberg, ikke en felles, universell definisjon av hva nærpoliti er, men at følgende stikkord står sentralt: ”lokal forankring, kontakt med lokale borgere, en bred tilgang til problemløsning og desentral organisering av politiet” (Holmberg, 2014, s.166). Nærpolitimodellen hadde sitt utspring i USA på 60-tallet, en tid preget av et svært dårlig forhold mellom politiet og etniske minoriteter, der lokalt forankret politi skulle bidra til å bedre relasjonen (Lie, 2013, s.184). Lignende avstand mellom politiet og publikum så man i Norge på 60- og 70-tallet, og ble betegnet som en konsekvens av sentraliseringen og spesialiseringen av politiet, en konsekvens som virket motsatt av det myndighetene hadde som mål. Myndighetenes styring av borgerne og bruk av politiet skapte i stedet ”[...] en fremmedgjøring og en avmektighetsfølelse hos borgerne som gjorde dem uansvarlige, apatiske, selvpoptatte og likeglad” (Lie, 2013, s.184). Videreutviklingen av politiet som organisasjon og dets arbeidsmetoder fikk dermed en dytt i retning av mer nærhet, kontakt og samspill med publikum, for å øke tilliten. Statlige dokumenter som artikulere dette ser vi i de tidligere nevnte grunnprinsippene for politiet og Politirollemeldingen fra 1981 (Gundhus, 2010; NOU 1981: 35, s.9).

I feltet for forebyggende arbeid, og i forlengelse av lokalorientert politiarbeid, er det relevant å trekke fram SLT-modellen; Samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak, en modell som i dag omfatter ca 200 kommuner i Norge. Arbeidsmodellen samordner lokale kriminalitetsforebyggende tiltak gjennom et formalisert samarbeid mellom politiet og kommunene. Målet er å bidra til en koordinert og samvirkende innsats mot kriminalitet og rus (Gundhus, m.fl., 2008). SLT har dermed en sentral plass i det forebyggende kriminalitetsarbeidet i Norge, og er koblet til handlingsplanen mot radikaliserings og ekstremisme som en viktig aktør i flere av handlingsplanens tiltak (Justis- og

Beredskapsdepartementet, 2014). For Oslo kommune ble det opprettet en lokal variant i 2006, Sammen Lager vi et Trygt Oslo (heretter: SaLTo). SaLTo-modellen er ”(...) en samarbeidsmodell mellom Oslo kommune og Oslo politidistrikt om kriminalitetsforebyggende arbeid blant barn og unge ” (SaLTo, 2014a, s.1). Modellens praktiske hensikt er å koordinere og samordne aktiviteter og tiltak innad i kommunen og i hver enkelt bydel i Oslo. Koordineringen innebærer kommunale aktører, politiet og andre lokale virksomheter ”i det kriminalitetsforebyggende arbeidet rettet mot barn og unge” (Gundhus, m.fl., 2008, s.37).

2.2.3 Problemorientert politiarbeid

Problemorientert politiarbeid (POP) er en sentral arbeidsmetode for det forebyggende politiarbeidet som består av å kartlegge problemområder, velge strategi, implementere skreddersydde tiltak og evaluere prosessen, samt eventuelle resultater (Gundhus, 2014; Lie, 2013). Forskjellen mellom POP og tradisjonelt politiarbeid er analysen og evalueringsdelen (Lie, 2013). En kritikk av tradisjonell arbeidsmetode har vært at politiet reagerer på problemets symptomer framfor å forebygge selve problemet (Goldstein, 1990). POP er en arbeidsstrategi som jobber ut fra lovbruddskategorier, og er en førende arbeidsmetode for å effektivisere politiet og sikre både det forebyggende arbeidet og forekomsten av kriminalitet (Lie, 2013). Finstad (2003) kommenterer at POP ”forutsetter at politiet både må avlæres noe gammelt og lære seg noe nytt” (2003, s.22). Mangfoldsfeltet og arbeidet med muslimske trossamfunn, med sine utfordringer når det gjelder kunnskapsutvikling og kriminalitetsbilder, krever et annet kunnskapsgrunnlag, enn hva tradisjonelt politiarbeid har jobbet ut fra.

2.2.4 Tillit til politiet

Publikums tillit til politiet har blitt et viktig målekriterium for politiet både i nasjonale og internasjonale undersøkelser, mye på grunn av at ”tillit til politiet, [handler] om hvorvidt man mener politiet gjør en god jobb” (Johansen, 2010, s.55; Gundhus, 2010). Reiner (2010) finner at tilliten til politiet i sin helhet er nedadgående i samfunnet, og Johansen tydeliggjør dette gjennom eksempler hentet fra norske politisaker de siste tretti årene, knyttet til blant annet unødvendig voldsbruk og justismord (Johansen, 2010, s.55). Gundhus (2010, s.143) poengterer at det norske politiet ikke har vært gjenstand for like omfattende mistillit fra

befolkningen som politiet i Storbritannia og USA. Selv om forskning på politiet i Storbritannia og Norge har mange likhetstrekk, kommer det norske politiet forholdsvis godt ut, med en generell høy tillit blant befolkningen, med unntak av en gruppe; innvandrere. Utfordringen som følger med et stadig mer heterogent samfunn, krever strategier og arbeidsmodeller som snevrer inn tillitsgapet mellom befolkningen og ekspertisesystemer, i denne sammenhengen politiet (Gundhus, 2010). Nærhet og kontakt til befolkningen som et ledd i tillitsbyggende arbeid, har gitt positive resultater der fellesnevneren er at fysisk tilstedeværelse og personlig kontakt har betydning. Dette er spesielt interessant i min studie, ettersom samarbeidet foregår i møter mellom politiet og ulike innvandringsgrupperinger der moskeen er felles møtepunkt.

2.2.5 Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme

McCulloch og Pickering (2009) beskriver i sin artikkel ”Pre-Crime and Counter-Terrorism”, hvordan bekjempelse av terrorisme beskrives som et nytt paradigme innenfor forebygging. Økende bevissthet og erfaring med terror utover 2000-tallet og fram til i dag, har gjort det forebyggende feltet til gjenstand for sikkerhetspolitiske temaer som terrorisme, ekstremisme, krig og alvorlig organisert kriminalitet (Gundhus, 2014, s.184; Bjørge, 2013). PST publiserte høsten 2016 et kvantitativt forskningsstudie de selv hadde foretatt basert på et representativt utvalg fra PSTs database, bestående av registrerte personer som det har vært relevant å innhente opplysninger om (PST, 2016, s.3). Fra undersøkelsen, vil jeg fremheve følgende funn:

- Undersøkelsen bekrefter det eksisterende bildet av ekstrem islamisme i Norge som et multi-etnisk fenomen, preget av unge menn med lav utdanning, mye kriminalitet og løs tilknytning til arbeidslivet.
- Undersøkelsen avdekker imidlertid variasjoner i etnisk tilhørighet. Blant annet, er pakistanske og somaliere underrepresentert sett i forhold til størrelsen på disse minoritetene i Norge
- 73% av personene i undersøkelsen har blitt radikalisert etter at Syriakonflikten startet.
- 61% av de som radikaliseres har innvandret til Norge i barndoms- og ungdomstiden.
- Tallene for kriminalitet og frafall fra videregående skole indikerer at en stor andel av de undersøkte kan ha hatt en vanskelig oppvekst.

- Fordi mange av de som frekventerer ekstreme islamistiske miljøer har sosiale utfordringer, vil mange kunne fanges opp gjennom vårt samarbeid med andre etater. Basert på funnene i undersøkelsen bør forebygging fortsatt skje etter grunnprinsippene som generell forebygging av kriminalitet bygger på.
- Det er et stort potensiale for radikaliseringsprosesser også i fremtiden fordi det finnes mange flere ungdommer med de samme utfordringene og problemene som majoriteten i undersøkelsen har. (PST, 2016, s.2)

Forebygging av radikaliseringsprosesser har mange skoleretninger. Bjørge (2011, s.277) fremhever at forebyggende tiltak ikke har én størrelse som passer alle. Hovedgrunnen er at personer som involverer seg i terroraktivitet, kommer fra svært ulike sosiale bakgrunner og har gjennomgått ytterst forskjellige radikaliseringsprosesser. Dette gjør arbeidet vanskelig i søken etter å skape en "terrorist-profil". Identifiseringen av potensielle terrorister eller radikalisererte personer, ut fra spesifikke risikoindikatorer, kan føre til at en person som passer til terrorist-profilen, faktisk ikke er det, mens en person som *er* terrorist, faller på utsiden av definerte risikoindikatorer og dermed forblir uoppdaget (Bjørge, 2011, s.278). I stedet for å identifisere bestemte kjennetegn, er det ifølge Bjørge, mer relevant å gjøre seg kjent med fenomenet, prosesser og veivalg for så å kunne utarbeide forebyggende tiltak med mål om å forstyrre og avbryte radikaliseringsprosesser (2011, s.278).

Bjørge og Gjelsvik (2015) presenterer en oversikt over forskning fra Norge og Skandinavia innenfor forebygging av radikaliseringsprosesser og voldelig ekstremisme, og poengterer at både forebygging og rehabilitering involverer en rekke aktører, blant dem lokale moskeer, og kommenterer videre at

[m]ed unntak av det omtalte og nylig påbegynte «KS-prosjektet» har det i det siste tiåret ikke vært noen forskningsbaserte beskrivelser, analyser eller evalueringer av lokale forebyggende innsatser, av den tverretatlige og tverrfaglige samhandling eller av politiske strategier og dilemmaer. Denne type «wicked problem» vil trolig best kunne møtes gjennom samarbeidspregede strategier hvor flere aktører involveres slik at de kan trekke i samme retning. For å bruke Gjørsvik-kommisjonens bilde: Ressursene må finne hverandre. (Bjørge og Gjelsvik, 2015, s.254)

Inkluderende sosialforebyggende tiltak har lagt grunnlag for utvikling av langvarig samarbeid mellom politiet og kommunene i Norge. KS-prosjektet, som det refereres til i sitatet over, er NIBR-rapporten; "Forebygging av voldelig ekstremisme – hva er kommunenes rolle?" datert desember 2016 (Lid, m.fl., 2016). Integrasjonen mellom kommune, kommunale aktører, frivillige aktører, politiet og PST blir gjennomgått i rapporten, med fokus på å analysere

”hvordan kommunene skal posisjonere seg og ta medansvar på et felt dominert av politi og PST” (Lid, m.fl, 2016, s.7). Rapporten peker på at det forbyggende arbeidet mot voldelig ekstremisme har vært dominert av oppfatningen om at arbeidet har vært sikkerhetstjenestens ansvar. Handlingsplanen om forebygging av voldelig ekstremisme og radikaliserings fra 2010, representerte et endret fokus mot en bredere innsats som involverer flere samfunnsaktører (Lid, m.fl., 2016, s.37). Et av funnene fra NIBRs rapport er at kommunene har sett et behov for økt spesialisering for å kunne håndtere ekstremisme. Som en del av sin rapport, inkluderte datagrunnlaget i rapporten intervju med trossamfunnsrepresentanter i de fem casekommunene som rapporten bygger på. Begrunnelsen for trossamfunnsrepresentantenes deltakelse ble forklart med at de kan

være i kontakt med eller kjenne til dem som står i fare for å bli radikalisert. For det andre er de i en helt unik posisjon når det gjelder å ta tak i det som eventuelt måtte være av religiøse årsaker til radikaliserings, fordi de har legitimitet i spørsmål som gjelder hva som er rett trospraksis (Lid, m.fl., 2016, s.159).

Funnene viste at oppfattelsen av årsaker til radikaliserings plasseres under overskriften ’utenforskap’. Personer som står utenfor arbeidslivet og som ikke har utdanning, er i faresonen for radikaliserings. Videre var oppfattelsen blant trossamfunnsrepresentantene at radikaliserings var et resultatet av ungdomsproblematikk, og koblet det blant annet til unge innvandrere som står mellom en norsk og en muslimsk identitet. Rapporten drøfter hvilken rolle trossamfunnene har i det forebyggende arbeidet av radikaliserings, og ser det opp mot kommunens rolle og samarbeidet med trossamfunnene. Funnene NIBR har gjort knyttet til trossamfunnenes rolle, oppfatninger og arbeid, sammenfaller i stor grad med mine egne funn. Det er likevel konkrete forskjeller, ettersom NIBR ser arbeidet ut fra kommunenes rolle, til forskjell fra min forskning der politiets rolle og det forebyggende politiarbeidets samarbeid, relasjon og styring av trossamfunnene står i fokus.

2.3 Teoretiske perspektiver

Det forebyggende arbeidet har et bredt nedslagsfelt, der jeg har valgt å fokusere på politiets rolle og arbeidsstrategier i møte med muslimske trossamfunn. Samtidig tar oppgaven for seg muslimske trossamfunn som en forebyggingsaktør.

For å skape en forståelsesramme for alle de tre delene, har jeg tatt utgangspunkt i governmentality-tradisjonen etter Foucault. I tillegg benytter jeg meg av samhandlingsteori med fokus på roller og sosiale mekanismer. Hovedformålet i oppgaven er å belyse hvordan myndighetens styring av det forebyggende feltet, presentert gjennom handlingsplaner og stortingsmeldinger, fortøner seg i praksis.

2.3.1 Governmentality

I tradisjonen etter Foucault har begrepet governmentality slått rot og gitt gjenklang hos mange samfunnsforskere. Selve begrepet 'governmentality' bygger i sin enkelhet på de to ordene 'government' og 'mentality', forstått som styring og mentalitet, og som gjør at begrepet kan oversettes til styringsmentalitet. Foucault hadde en forståelse av styring som en aktivitet som kunne innebære fire forhold: 1) styring av seg selv, 2) private mellommenneskelige relasjoner som involverer en viss kontroll eller veiledning, 3) relasjoner innenfor sosiale institusjoner og lokalsamfunn, 4) forhold opptatt med utøvelse av politisk suverenitet (Gordon, 1991, s.2-3, min oversettelse). Styringsmentaliteten tar dermed et utgangspunkt i styring av seg selv og styring av andre.

Ifølge Foucault (1991) favner governmentality-begrepet forståelser av hvordan det moderne samfunnet styres. For det første innebærer governmentality en ny styringstankegang. En tankegang som innebærer styringsmekanismer, særlig gjennom økonomi som benyttes som en form for overvåkning og kontroll, og som i tillegg sørger for velstand for borgerne. Dermed beholder staten sin styrende rolle, med mekanismer til å styre sine borgere, men utført gjennom flere styringsmekanismer og uten et spesifikt maktsenter (1991, s.92). For det andre betegner governmentality en ny tendens i det moderne samfunnet der maktutøvelsen ikke lenger ses i sammenheng med disiplin av objekter, men der statens utøvelse av makt kun kan skje overfor frie subjekter. Vi styres gjennom vår frihet, der vi som individer står fritt til å velge våre handlinger innenfor et handlingsrom med flere muligheter som vi har basert på

et komplisert samspill, uten ansikt-til-ansikt konfrontasjon mellom makt og frihet (1991, s.93; 1982, s.790). For det tredje betegner governmentality en endring i statens maktutøvelse, fra å være suveren, enerådende og repressiv i sin gjennomføring, til en stat som utøver makt ved å legge til rette for en hensiktsmessig livsførsel, ikke bare gjennom lovgivning, men gjennom en rekke taktikker (1991, s.95). Individet anses som en rasjonell handlende aktør og et fritt individ som gjøres ansvarlig for sine handlinger, og som gjennom ordre, reguleringer og korreksjoner gis mulighet til å endre og innrette seg etter samfunnets felles normer og regler (Garland, 2001; Fox, 1999).

I Foucault sin teori om hyrdemakt, blir staten ansett som en hyrde som leder og utøver makt overfor flokken, borgerne, der flokken er avhengig av sin hyrde for å ha et holdepunkt å styre sine liv ut fra (Neumann, 2003, s.36). Men hyrden er også avhengig av en flokk for å kunne anse seg som en hyrde. På samme måte er staten avhengig av å ha noen å styre og utøve makt overfor, et mål og en ”partner”, for å kunne styre og fungere som en stat (Fox, 1999, s.100). Subjektene anses dermed som en bidragsyter til statlig styring.

Mens politisk styring tidligere var noget, som fandt sted gjennom statsfællesskabet, tænkes styring i dag i stigende grad som noget, der foregår gennem mindre enheder – lokalsamfund, frivillige organisationer, etniske fællesskaber, kvarterer, bestemte risikogrupper, økonomiske regioner mv. (Villadsen, 2006, s.10).

Styringens spredning til mindre enheter, slik Villadsen her omtaler det, føyer seg fint inn i folden av to konsepter i kjølvannet av governmentality, henholdsvis *styring på avstand* (governing-at-a-distance) og *ansvarliggjøringsstrategi* (responsibilization strategy). Aas beskriver ansvarliggjøringsstrategien som “[...] a mode of governance marked by a tendency to transfer the responsibility for governance (of crime and security) to other non-state actors (local communities, individual citizens and businesses)” (Aas, 2013, s.238). Ansvarliggjøringsstrategiens hovedanliggende er å fordele ansvaret for kriminalitetskontrollen utover i samfunnet. Det er ikke bare staten som skal stå ansvarlig for samfunnssikkerheten, det må også samfunnets medlemmer bidra til. Dette kan ses i sammenheng med arbeid som er gjort i forlengelse av Foucaults aktive subjekter i statens styring, som peker på en ny form for ”subjektifisering”; det ansvarliggjorte, sikkerhetsbevisste og kriminalitetsforebyggende subjektet (Garland, 1997, s.190, min oversettelse).

Avstandsstyring omtales av Crawford (1998) som en del av ansvarliggjøringsstrategiene til staten. Garland (2001) peker på teknikkene for avstandsstyring ”[...] by which the central

authorities exert broad control over decision-making while still leaving a space for the exercise of localized judgement on the part of individual professionals” (Garland, 1997, s.189). Med andre ord innebærer avstandsstyring at staten opprettholder en viktig rolle som initiativtaker og retningsangiver, men overlater gjennomføringen til andre (Crawford, 1998, s.250). Begge de to strategiene kan ses i sammenheng med det Hughes (2007) omtaler som et preventivt skifte som innebærer forebyggende arbeid basert på samarbeid mellom flere aktører i samfunnet.

The enrolment of new actors from a wide range of organizations, statutory, voluntary, commercial, into local multi-agency partnerships has been interpreted in contemporary criminological theory as representing a shift from state-centered government to governance (Hughes, 2007, s.27)

’Local multi-agency partnerships’ kan oversettes til lokalt fleraktør-samarbeid som involverer både statlige og ikke-statlige aktører i det kriminalitetsforebyggende arbeidet. I Norge har dette, som tidligere nevnt, for eksempel kommet til uttrykk gjennom Samordning av Lokale kriminalitetsforebyggende Tiltak (SLT).

Foucault og governmentality har i senere tid vært flittig brukt i sammenheng med risikohåndtering og sikkerhetsstyring. Rose (2000) omtaler utviklingen av sikkerhetsstyring som et skifte fra et prinsipp om kollektiv sikkerhet opprettholdt av en sosial stat for alle borgere, til en håndtering på bakgrunn av et fragmentert politisk bilde som krever at hvert samfunn tar ansvar for egen sikkerhet, det være seg nabolag eller ansatt i en organisasjon (2000, s.328). For å produsere sikkerhet er det et strategisk, rasjonelt valg å trekke inn flere aktører i både forebyggende og det kriminalitetskontrollerende arbeidet. Garland (2001) omtaler det som statens anerkjennelse av en grunnleggende sosiologisk sannhet: ”that the most important processes producing order and conformity are mainstream social processes located within the institutions of sivil society, not the uncertain threat of legal sanctions” (2001, s.126). I min oppgave har jeg derfor valgt å trekke på teorier om risikohåndtering og sikkerhetsstyring i det forebyggende arbeidet for å forklare politiets samarbeid med moskeene.

Foucault omtalte kriminalitetskontroll som en del av statens styring av individene ved å overvåke, disiplinere og straffe individene. Selv om hans teorier ikke eksplisitt diskuterte forebyggende strategier, blir forebygging plassert innenfor governmentality-tradisjonen. Dette danner et bakteppe for å analysere hvordan staten legger opp til å håndtere og styre trossamfunn, og hvordan politiet gjennomfører styringsmentaliteten i praksis. Borch (2005)

er en av de som anvender governmentality-perspektivet på kriminalitetsforebygging, og benytter seg særlig av Foucault sine perspektiver på makt, disiplin og styringsrasjonalitet som grunnlag for å forstå både den historiske utviklingen og nåtidens kriminalforebyggende strategier.

Mer inngående, vil jeg i min oppgave benytte meg av governmentality for å forklare statlig styring av forebyggende arbeid og tiltak slik det kommer fram i Justisdepartementets handlingsprogram, og hvordan konsepter som avstandsstyring og ansvarliggjøringsstrategier gjør seg gjeldende i politiets samarbeid med moskeene.

2.3.2 Samhandling og rolleteori

Samhandling forstås som et samspill mellom to eller flere aktører, det være seg individer eller grupperinger er i interaksjon med hverandre, og er viktige ledd i analyser av menneskelig aktivitet og samfunnsstrukturer (Tjora, 2014). Ifølge Aakvaag (2008) er ikke samhandling en enhetlig teori, men fordelt på fire teorier; spillteori, bytteteori, rammeteori og rolleteori. Jeg vil i det følgende fokusere på rolleteori fordi forventinger, oppfattelser og ansvar er sentrale begreper i min studie, og av interesse for å bringe inn større forståelse.

Rolleteoriens utgangspunkt er å gi et svar på hvorfor samhandling ikke utarter seg til en "alles kamp mot alle". Den sosiologiske definisjonen av *rolle* "er summen av de normer som knytter seg til en bestemt oppgave eller stilling" (Aubert, 1964, s.46). Normene har sitt utspring i forventinger tilknyttet rollen, der forventninger er bygd opp av varighet og stabilitet som "må opptre noenlunde regelmessig hver gang en bestemt type av situasjon inntre" (Aubert, 1964, s.30).

Rollen ligger som en ring av forventninger (...). Forventningene kan ha fått uttrykk i lover, reglementer, forskrifter, administrasjonsplaner o. l. Men rollen kan også være uformell og bestå av det sosiale trykk som andre personers forventinger skaper" (Aubert, 1964, s.46).

Den sosiale rollen innehar dermed både formelle og uformelle normer. Rolle-begrepet er svært nyttig fordi "vi ved å kjenne en persons stilling kan trekke en rekke slutninger om de forventninger som da vil bli rettet til ham, både i form av plikter og tillatelser" (Aubert, 1964, s.46). Aubert skiller på tre fenomener som han presiserer bør skilles fra hverandre; stillingen, rollen og rolleatferden. *Stillingen* er den ytre og ofte formelle framsatte posisjonen til et individ på bakgrunn av for eksempel kontrakter, uniform eller folkeregisteropplysninger. *Rollen*, som tidligere nevnt, er de forventningene som tilfaller individets posisjon og skjer i

samhandling med andre, som for eksempel når vi forventer at hen som står bak disken på Kaffebrenneriet kan servere oss kaffe, samtidig som det oppstår forventninger hos vedkommende når vi kommer inn i kafeen, inntar rollen som kunde, og med det skaper forventninger om at vi kommer til å handle og betale for oss. Her poengterer Aubert at roller ofte har komplementære roller, som for eksempel selger-kunde, ved at rollen har ”blitt formet i samspillet med en annen motsvarende rolle” (Aubert, 1964, s.47). *Rolleatferden*, er handlingsmønsteret som forventes at følger med rollen, ”i samsvar med rollens normer når han inntar en bestemt posisjon. Å innta en posisjon oppfattes som et løfte om at en vil spille rollen i samsvar med gjeldende spilleregler” (Aubert, 1964, s.48). Men rolleatferden kan også bryte med forventningene. Aubert eksemplifiserer med en som har fått en forfremmelse, men som på sett og vis har ”grodd fast” i den tidligere stillingen og dermed trenger tilvenning over tid for å kunne møte de forventningene som ligger i den nye stillingen (Aubert, 1964, s.46-48). Bruk av midler i arbeidet, fremtoning, bekledning og valg av teknikker, er også en del av rolleatferden som kan variere fra sted til sted og fra person til person.

Rollestyrt samhandling gjør at vi vet hva vi legitimt kan kreve av hverandre. Hvorfor vi etterlever roller, er forklart med både indre og ytre sanksjoner, som kan være enten positive eller negative. En kritikk av rolleteorien er at individet anses som dobbelt kontrollert, både innenfra og utenfra, og blir en oversosialisert aktør der samfunnet har plassert seg i hodet på individet – billedlig forklart. Dette er interessant å se opp mot styringsmentaliteten, med styring av andre og styring av seg selv.

Rolleoppfatninger og rolleforventninger har vært viktige omdreiningspunkter i min forskning. Jeg stilte meg selv og informantene spørsmålet; Hvilken rolle har politiet i samarbeidet med moskeene; hvilken rolle har moskeen, og hvilken rolle bør de ha? Det er her nødvendig å presisere at rolleteori benyttes på aktørnivå som i min studie dreier seg om både moskeenes og politiets rolle i samarbeidet.

Sosial kontroll

Sosial kontroll er et relevant aspekt ved min studie, sett i sammenheng med Foucaults styringsmentalitet, der styring innbefatter både formell og uformell sosial kontroll. Så å si alt sosialt liv er styrt av roller. I menneskelig samhandling er makt og kontroll en del av interaksjonen. Sosial kontroll er et overordnet begrep som innebærer både formell og uformell, primær og sekundær kontroll. Innenfor sosiologi betegnes ofte sosial kontroll som et verktøy for å opprettholde og reprodusere sosial orden, men ifølge Reiner (2010, s.4) er

dette delvis misvisende ettersom ”kontrollen” gjerne springer ut fra en reaksjon på – eller en forhindring av – en trussel rettet mot den sosiale orden. Fra et slikt perspektiv blir den sosiale kontrollen å regne som en reaktiv konsekvens av de sosiale omstendighetene. Videre trekker Reiner fram hvordan den sosiale kontrollen framfor å beskytte den sosiale orden for avvik, også produserer avvik, som vi blant annet kjenner igjen fra Beckers (1973) forskning om sosiale avvik.

Et annet perspektiv på sosial kontroll, finner vi hos Hirschi (1969) og hans kontrollteori, særlig opp mot teorien om sosiale bånd. Hans fokus beror på at mennesker som føler tilhørighet til en sosial gruppe, ville unngå kriminalitet, men dersom mennesket er uten sosiale bånd ville tilbøyeligheten for å drive med kriminalitet være høyere. Hirschi trekker fram fire elementer ved de sosiale båndene som bidrar til at individet handler konformt: 1) tilknytning til personer og/eller aktiviteter, 2) forpliktelse til samholdets ordninger, 3) involvering i aktiviteter og 4) tro på samholdets legitimitet. Crawford (1998) understreker at teorien om sosiale bånd bidrar til å forstå viktigheten av sosialisering og menneskelig tilhørighet, men svikter i forklaringen av hvorfor noen subkulturer blir avvikende (1998, s.105).

Tillit

Med utgangspunkt i oppgavens tematikk, vil tillit være sentralt for å forstå relasjonen og samhandlingen mellom politiet og moskeene, ettersom det i utgangspunktet kan det tenkes å være avstand og kanskje mistenksomhet mellom politiet og moskeenes ledelse.

Tillit står sentralt i Giddens (1997) tanker om moderniteten i forlengelse av at det moderne mennesket ”store deler av tiden samhandler med andre som er fremmede for dem” (1997, s.62-63). Møter mellom politiet og moskeene er å betegne som møter mellom fremmede, der tillit står som en viktig del av relasjonen dem imellom. Giddens skiller i hovedsak mellom to typer tillit; tillit til personer og tillit til systemer. Systemtillit handler om opplevd tillit i møte med ulike systemer og institusjoner, mens relasjonstillit springer ut fra møter ansikt-til-ansikt. Dårlig erfaring med politiet i hjemlandet, kan blant annet føre til lav systemtillit. Relasjonstilliten dreier seg om den direkte kontakten mellom mennesker basert på kommunikasjon og samhandling (Giddens, 1997). En annen innfallsvinkel Giddens bruker i forklaringen av forskjellen mellom tillit til personer og systemer, er ansiktsforankrede forpliktelser til forskjell fra de ansiktsløse.

Ansiktsforankrede forpliktelser viser til tillitsrelasjoner som støttes av eller uttrykkes i sosiale forbindelser etablert i situasjoner med samnærvær. Ansiktsløse forpliktelser dreier seg om utvikling av tro på symbolske tegn eller ekspertsystemer, som jeg under ett vil benevne *abstrakte systemer* (Giddens, 1997, s.62).

Abstrakte systemer er en fellesbetegnelse for symbolske tegn og ekspertsystemer. Møter mellom politiet og moskeene handler i aller størst grad om tillitsrelasjoner basert på ansiktsforankrede forpliktelser, men samtidig handler møtet mellom de to aktørene også om tillit til systemer, der politiet blir moskeenes møte med systemet. Slike møtepunkter for ansiktsforankrede og ansiktsløse forpliktelser omtales av Giddens som abstrakte systemers adgangsporter (1997, s.65). Tillit kan også kobles til forutsetning for samhandling. Sett i sammenheng med det jeg tidligere har presentert om tillit til politiet, samhandlingsteori og politiets forebyggende arbeid med fokus på samarbeid og relasjonelle forhold mellom aktørene, står tillit som et viktig moment for det teoretiske grunnlaget i oppgavens analyse.

3 Metode

I dette kapitlet presenteres det metodiske fundamentet for oppgaven; bakgrunn for tema, valg av metode, rekruttering av informanter, gjennomføring av transkribering og analyse og til slutt, forskningsetiske hensyn.

3.1 Bakgrunn for tema

Inngangen til dette forskningsprosjektet startet etter en uformell kontakt med en politimann ved Grønland Politistasjon våren 2013. Jeg ble kontaktet på bakgrunn av min erfaring med ungdomsarbeid, for et foredrag vedkommende skulle holde for et muslimsk ungdomsmiljø i Oslo. Samme høst startet jeg opp mitt bachelorprosjekt og endte opp med å ”skygge” denne politimannen i hans forebyggende arbeid i tilknytning til moskeene i Bydel Gamle Oslo. Hans arbeid gikk under kallenavnet ”Moskekontakten”. Problemstillingen min den gang var, ”hva innebærer det for en politimann å være Moskekontakt”. I denne oppgaven utvides horisonten for å forstå mer av det forebyggende arbeidet som inkluderer muslimske trossamfunn. Etter fullført bachelorprosjektet var min oppfatning at det forebyggende arbeidet knyttet til de muslimske trossamfunnene i Oslo var litt ”på slump”, og drevet av ildsjeler framfor strukturert og planmessig arbeid. Siden ferdigstillingen av bachelorprosjektet våren 2014, er det særlig to dokumenter som har bidratt til å korrigere min oppfatning: ”Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme” (Justis- og beredskapsdepartementet, 2014) og ”Handlingsplan mot hatkriminalitet og voldelig ekstremisme i Oslo 2015-2018” (SaLTo, 2014). Disse dokumentene legger dermed deler av grunnlaget for forståelsen jeg hadde på vei inn i datainnsamlingen for denne oppgaven.

Forskningen begynte med en undring om hvordan politiet forholder seg til og jobber med muslimske trossamfunn. I den allerede skisserte bakgrunnen for oppgavens temavalg, var det særlig tre omdreiningsmomenter som vekket interesse for videre forskning på feltet. For det første har saker i media forfektet at enkelte norske moskeer, og medlemmer av disse, har vært innblandet i radikale miljøer. Blant annet skrev Aftenposten en sak i februar 2016, der informasjonsleder i Human Rights Service, Hege Storhaug, ga uttrykk for hvilke moskeer i Oslo hun ønsket å stenge, ettersom moskeene, etter hennes oppfatning, forfektet fundamentalistisk islam (Olsen, mfl., 2016). Spørsmålet ble derfor hvordan moskeene

forholder seg til dette og hvordan jobber politiet med denne utfordringen? For det andre, har det ved flere anledninger, i paneldebatter og nyhetsinnslag, blitt fremhevet at politiet og moskeene i Oslo har hatt et godt samarbeid, der særlig arbeidet til én politiperson har vært dominerende på feltet siden 2006. Utover vedkommendes arbeid, som er blitt omtalt i media (se Suvatne og Mosen, 2016), har det vært vanskelig å finne ytterligere dokumentasjon på samarbeidet. For det tredje har trusselbildet slik PST har presentert det i de årlige trusselvurderingene siden 2003, tydeliggjort utfordringer knyttet til islamistisk ekstremisme (se PST, 2014). Spørsmålet har derfor også vært hvordan denne utfordringen håndteres av muslimske trossamfunn og av politiet, både hver for seg og sammen?

Samfunnskonteksten forskningen skjer innenfor danner et viktig bakteppe for å kunne forstå årsakssammenhenger vedrørende kriminalitetskontroll og samfunnssikkerhet fordi konteksten konstituerer de prosessene som skjer. Hughes (2007) understreker at det ikke er determinert at konteksten er knyttet til makrososiale overganger som for eksempel globalisering, risikosamfunn, neoliberalisme eller senmodernitet, men at det handler vel så mye om å anerkjenne de romlige og tidsmessige måleenhetene for sosiale relasjoner og prosesser. Dette kan innebære slike makroteoretiske hensyn, men må samtidig imøtekomme lokale sikkerhetsforhold og kontroll, gitt at generelle strukturer ikke flyter over spesifikke kontekster, men alltid reproduseres innad (Hughes, 2007, s.22). Relevante makrososiale utfordringer mitt forskningsprosjekt er knyttet til radikaliserings, ekstremisme og terror, som særlig i de senere årene har dominert nyhetsbildet og sikkerhetspolitiske strategier (Bjørge og Gjelsvik, 2015). Dette er aspekter det er av interesse å undersøke hvordan man forholder seg til på det lokale planet, her forstått som Oslo, og enda mer konkret, den enkelte moské.

Samfunnskonteksten for min studie tegner et bilde av en globalisert verden der religion og kriminalitetsbilder i stadig større grad hvisker ut landegrensene (Aas, 2013). Frykt for voldelig ekstremisme og terror har satt sikkerhetspolitiske strategier på prøve. Dermed møter også det forebyggende arbeidet nye problemstillinger og utfordringer for hva man ønsker å forhindre av fremtidige hendelser. Distinksjonen mellom myndighetenes styring av det forebyggende arbeidet sett i forhold til det operative forebyggende arbeidet på daglig basis, er sentralt for min studie. I lys av fryktbilder og trusselbilder der islamistisk ekstremisme har stått i fokus, er min interesse å se hvordan politiets forebyggende arbeid forholder seg til muslimske trossamfunn, og hvordan involverte parter opplever samarbeidet.

3.2 Valg av metode

Datagrunnlaget for oppgaven er i hovedsak basert på empirisk innhentede data fra intervjuer av seks informanter, likt fordelt mellom politiet og moskeene. I tillegg har det vært relevant med en dokumentanalyse av offentlig tilgjengelige handlingsplaner med fokus på forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme. I det følgende vil jeg først gjøre rede for dokumentanalysen som ble foretatt i forkant av intervjuene. Deretter vil jeg gjennomgå valget av intervju som metode, med underpunkter om forberedelse og gjennomføring, samt utformingen av intervjuguidene.

3.2.1 Dokumentanalyse

Thagaard (2011) presiserer at analyser av dokumenter også kan betegnes som innholdsanalyse, men ettersom dette gir assosiasjoner til analyse av intervju- og observasjonsdata, er det mer hensiktsmessig å omtale det som dokumentanalyse. I forkant av intervjuene var det aktuelt å finne fram til aktuelle dokumenter som omhandlet tematikken for å danne et bredere og mest mulig relevant informasjonsgrunnlag for forskningen (Tjora, 2011). Jeg foretok derfor en gjennomgang av offentlig tilgjengelige dokumenter som omhandlet forebygging generelt, og spisset etterhvert søket til handlingsplanene som tok for seg forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme. Dette medførte at jeg satt igjen med to handlingsplaner fra regjeringen; ”Felles trygghet – felles ansvar” (Justis- og politidepartementet, 2010) og ”Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme” (Justis- og Beredskapsdepartementet [JBD], 2014). Førstnevnte handlingsplan var den første på dette feltet, og ble i forlengelsen av et skjerpet trusselbilde og endret samfunnssituasjon, avløst av sistnevnte handlingsplan. Handlingsplanene fra regjeringen, understreker i innledningen å være et veiledende verktøy for de som arbeider med forebygging i praksis (JBD, 2014, s.7). Spennvidden i handlingsplanene er bred, og favner mange samfunnsaktører. Utgangspunktet for min analyse av dokumentene var spørsmålet om hvorvidt muslimske trossamfunn har en tydelig plass i de offentlige handlingsplanene mot radikaliserings og voldelig ekstremisme. Analysen min viser at muslimske trossamfunn ikke har noen eksplisitt plass i handlingsplanen, verken som tiltakenes mottakere eller som ansvarlige for gjennomføring av tiltakene. Fellesbetegnelsen ”trossamfunn” er benyttet i handlingsplanen, og innbefatter alle trosretninger med trossamfunn i Norge, deriblant Den norske kirke, Den

katolske kirke, moskeer, synagoger, osv. I handlingsplanen fra 2014 var det ett tiltak som rettet seg mot trossamfunn generelt:

Tiltak 15: Styrke tros- og livssynsdialogen

Utviklingen av et flere-religiøst og mangfoldig samfunn øker behovet for dialog. Tros- og livssynsdialogen fremmer forståelse og respekt om både ulikheter og felles verdier i samfunnet, og er også et viktig bidrag for å forebygge radikaliseringsprosesser. Støtten til dialog og forebyggende innsats mot radikaliseringsprosesser skal styrkes. (JBD, 2014, s. 21)

Med utgangspunkt i Justis- og beredskapsdepartementets handlingsplan, utarbeidet SaLTo ("Sammen lager vi et trygt Oslo") "Handlingsplan mot hatkriminalitet og voldelig ekstremisme i Oslo 2015- 2018" (SaLTo, 2014a). I forordet til handlingsplanen står følgende:

Målet er å forebygge hatkriminalitet og voldelig ekstremisme. Rekruttering til voldelige, ekstreme miljøer skal reduseres. Skal Oslo forbli en trygg by- og en trygg hovedstad – kreves det målrettet forebygging. Oslo kommune og Oslo politidistrikt legger med denne planen opp til en bred forebyggende dugnad sammen med andre statlige instanser, private og frivillige aktører og det sivile samfunnet. Handlingsplanen er et viktig grunnlag for å utarbeide lokale planer, tiltak og prosjekter og for å samordne og koordinere samarbeidet mellom ulike instanser og organisasjoner. (SaLTo, 2014, s.3)

Totalt har handlingsplanen til SaLTo, 27 tiltak, hvorav ett tiltak retter seg inn mot trossamfunn, dog på generell basis og ikke spesifikt inn mot muslimske trossamfunn. Tiltaket står under "Innsatsområde 1: Sikre samordning, koordinering og samarbeid":

TILTAK 4: Kommune, politi og trossamfunn – samarbeidsforum

I Oslo er det tre samarbeidsforum mellom trossamfunn, politistasjoner og bydeler – i Oslo indre øst, Groruddalen og Bydel Søndre Nordstrand. I regi av samarbeidsforumene har det vært arrangert seminarer, workshops, konferanser m.m. Arbeidet skal bidra til å styrke tros- og livssynsdialogen og forebyggingen. Det vurderes å gjøre arbeidet byomfattende.

Ansvar for utføring: Bydeler, politistasjoner og trossamfunn. (SaLTo, 2014, s.10)

En fornyet utgave av handlingsplanen kom året etter, "Handlingsprogram 2016-2019" (SaLTo, 2015c). Det nye programmet er utvidet, og har 42 tiltak. Tiltaket fra handlingsplanen som beskrevet over er videreført i det nye handlingsprogrammet, men trossamfunn er løftet ut av ansvaret for utføringen av tiltaket.

TILTAK 28: Samarbeidsforum – politi, bydel, trossamfunn og organisasjoner

Det er tre samarbeidsforum mellom trossamfunn og organisasjoner, politistasjoner og bydeler – i Oslo indre øst, Groruddalen og Bydel Søndre Nordstrand. I regi av samarbeidsforumene har det vært arrangert seminarer, workshops, konferanser m.m. Trossamfunnskontaktene på politistasjonene er sentrale i samarbeidet.

Ansvar for utføring: Politistasjoner og bydeler. (SaLTo, 2016, s.17)

Kun et annet tiltak i SaLTo sin handlingsplan og handlingsprogram omtaler trossamfunn i forbindelse med dialogmøter i regi av SaLTo-koordinatorene i de aktuelle bydelene

Verken i SaLTo sitt veiledningsdokument ”Veileder ved bekymring? Hvordan forebygge og håndtere hatkriminalitet og voldelig ekstremisme?” (SaLTo, 2015a), eller i rutinedokumentet ”Salto-rutiner – oppfølging av personer som kan bli rekruttert til, eller som har deltatt i, konflikter eller kamphandlinger i privat regi i utlandet” (SaLTo, 2015b), nevnes trossamfunn. Dette leder til en undring om hvilken rolle trossamfunnene, og helt konkret moskeene, har i det forebyggende arbeidet, sett i lys av formuleringen i SaLTo sin handlingsplan som skissert over, som oppfordrer til ”en bred forebyggende dugnad sammen med andre statlige instanser, private og frivillige aktører og det sivile samfunnet” (SaLTo, 2014, s.3).

Dokumentanalysen dannet grunnlaget for begrunnelsen for å foreta intervjuer for å kunne belyse hvordan nevnte dokumenter utspilte seg i praksis. Ved å bruke intervju som metode poengterer Thagaard (2011) at forskningen tilbys inngående informasjon om ”hvordan andre mennesker opplever sin livssituasjon og hvilke synspunkter og perspektiver de har på temaer som blir tatt opp i intervjusituasjonen” (2011, s.87).

3.2.2 Intervju

For å kunne besvare mitt forskningsspørsmål har det vært essensielt å legge kvalitativ metode til grunn, med utgangspunkt i en fenomenologisk tilnærming.

[Fenomenologi] et bestemt begrep som peker på en interesse for å forstå sosiale fenomener ut fra aktørenes egne perspektiver og beskrive verden slik den oppleves av informantene, ut fra den forståelsen av den virkelige virkeligheten er den mennesker oppfatter. (Kvale og Brinkmann, 2015, s.45)

For å få en inngående forståelse av hvordan det forebyggende arbeidet mellom politiet og moskeene fortoner seg, var det av interesse å intervjuer både politiet og moskeene, for å få innblikk i alle informantenes synspunkter, refleksjoner, tanker og erfaringer (Thagaard, 2011). Opplevelsene er subjektive, men danner likevel et bilde av strukturer og samhandlingsmekanismer fra informantenes ståsted. Momentene jeg var opptatt av å få mer klarhet i var blant annet hvordan de sosiale relasjonene arter seg, hvilke tiltak man jobber med og hvorvidt tillit mellom aktørene er en avgjørende faktor for arbeidet. Slik jeg vurderte ville intervju som metode gi tykkere beskrivelser av disse momentene enn hva et observasjonsstudie ville gitt.

Som Kvale og Brinkmann (2015, s.22) påpeker er ikke forskningsintervjuet en samtale mellom likeverdige deltakere ”ettersom det er forskeren som definerer og kontrollerer samtalen”. Fordelen med forskningsintervju, er muligheten det gir informanten til å reflektere og ordlegge seg mer møysommelig enn en spontan meningsutveksling (Kvale og Brinkmann, 2015). Intervjusituasjonen betegnes likevel som en asymmetrisk maktposisjon, ettersom intervjueren styrer samtalen ved å definere emnet for den (Kvale og Brinkmann, 2015, s.51). Intervjusettingen er en dynamisk setting som ikke blir lik fra informant til informant. Kvale og Brinkmann (2015) understreker at et av de viktigste kriteriene for å være en god intervjuer, er å kunne følge samtalens interaksjon og dynamikk ved hele tiden å foreta valg som påvirker det videre intervjuet. Kravene de lister opp for en god intervjuer er å være kunnskapsrik, strukturert, klar, vennlig, følsom, åpen, styrende, kritisk, erindrende og tolkende (Kvale og Brinkmann, 2015, s.196). Som fersk intervjuer er dette kriterier som det til tider er vanskelig å etterleve i situasjonen. Alle kriteriene Kvale og Brinkmann lister opp har en fallgrube som i større eller mindre grad påvirker intervjuets gang, samt hvilke data man sitter igjen med i etterkant. Læringskurven fra intervju til intervju er svingende, noe som blant annet er avhengig av konteksten det skjer i, informanten og min egen håndtering av intervjusituasjonen. Konteksten intervjuet skjer innenfor, påvirker også informanten. Dels er informanten et produkt av intervjukonteksten som samtidig bidrar til å etablere situasjonen (Kvale og Brinkmann, 2015, s.172). Kvale og Brinkmann trekker også fram utfordringer med å intervjuer personer fra andre kulturer. Forståelse av kulturelle koder og språklige utfordringer er noen av utfordringsmomentene jeg selv kjente på, men som hadde liten innvirkning på intervjusituasjonen sett fra mitt ståsted. Årsakene til dette kan være at det på forhånd var tydeliggjort hvilken hensikt jeg hadde med mitt intervju, både at det var et studentprosjekt og at forskningen var knyttet til Universitet i Oslo som kvalitetssikring. Jeg opplevde få språklige utfordringer under intervjuene, og anså heller ytterligere forklaringer og presiseringer fra min side som en konsekvens av dårlige formuleringer i utgangspunktet, ettersom dette var et behov både i intervjuene med politiinformantene og moskeinformantene.

En utfordring jeg ble bevisst på i intervjuene med moskeinformantene var å holde fokus, både for min egen del og for informanten. Enkelte av informantene hadde til tider en iver etter å fortelle anekdoter og opplevelser, som enkelte ganger sporet av fra tematikken vi i utgangspunktet snakket om. Samtidig er det her nødvendig å påpeke at et viktig trekk ved kvalitative forskningsintervjuer, er å stille seg åpen og fleksibel til hva informanten forteller.

Gjennom intervjuet kan motsigelser og tvetydighet skape forvirring for intervjuer, men samtidig gi muligheter til å få fram andre aspekter ved intervjuets overordnede tema som intervjueren ikke hadde sett for seg på forhånd. Refleksjonene underveis åpner således for en læringsprosess, både for informant og intervjuer (Kvale og Brinkmann, 2015, s.49).

Et viktig moment ved intervju som metode, er forskerens rolle i påvirkningen på informanten. Thagaard (2011) presenterer to hovedretninger innen forståelsen av intervjudata; det positivistiske perspektivet og det konstruktivistiske perspektivet. I det første er forskeren ”nøytral”, og informantens beskrivelser gjenspeiler tidligere erfaringer. I det konstruktivistiske perspektivet, er intervjusituasjonen i seg selv med på å forme det som kommer fram på bakgrunn av relasjonen mellom forsker og informant (2011, s.87). Thagaard argumenterer for en mellomposisjon, der beskrivelsene informanten presenterer springer ut fra opplevelser og erfaringer, men formes av den sosiale og kulturelle konteksten intervjuet er en del av. En svakhet ved intervjuene er hvorvidt man får svar som faktisk gjenspeiler virkeligheten. Det kvalitative intervjuets klare bakside er nettopp at informanten kan gi den informasjonen vedkommende ønsker, eller at ledende spørsmål og misvisende formuleringer gir intervjueren andre svar enn hva informanten ellers ville gitt. Kvale og Brinkmann (2015, s.201) understreker at ledende spørsmål ikke er utelukkende negativt i forskningen ettersom det er velegnet for å sjekke intervjuenes reliabilitet. Videre diskuterer de oppmerksomheten rettet mot ledende spørsmål, og der oppfattelsen om det nøytrale og objektive intervjuet uavhengig av forskeren står i motsetning til tanken om intervjuet som en sosial setting der kunnskap produseres som et produkt i møtet mellom informant og intervjuer (Kvale og Brinkmann, 2015, s.202).

Når tematikken handler om samarbeid, er en mulig feilkilde at informanten vil omtale samarbeidet med rosende ord selv om det kan være en sannhet med modifikasjoner. Er det norske politiet naive? Skjuler moskeene hemmeligheter som er avgjørende for politiet å kjenne til? Har politiet andre hensikter enn det kommer fram at de har? Dette er spørsmål som vanskelig lar seg besvare. Her er det igjen viktig å presisere at intervjuene legger til rette for subjektiv virkelighetsforståelse, så hva som er sant og ikke, er ikke opp til forskeren å avgjøre (Thagaard, 2011; Kvale og Brinkmann, 2015).

Forberedelse og gjennomføring

I forkant av intervjuene var det nødvendig å sette seg inn i relevant bakgrunnsinformasjon for å kunne utvikle en god intervjuguide og for å kunne stille best mulig forberedt til intervjuene. I tillegg var det nødvendig å søke Norsk senter for forskningsdata (heretter: NSD) for godkjenning med hensyn til personvern for informantene (se Vedlegg 5). Etter innvilgelse av godkjenning fra NSD 7. oktober 2016, ble selve datainnsamlingen gjennomført høsten 2016, i tidsrommet oktober til desember.

Hovedfokuset for intervjuene ble presentert for informantene gjennom et informasjonsskriv som de fikk tilsendt på mail sammen med forespørsel om deltakelse (se Vedlegg 1). I henvendelsen ble følgende forskningsspørsmål fremmet: På hvilken måte fungerer samarbeidet mellom trossamfunn og politiet forebyggende for radikaliserings og ekstremisme? Utover i intervjuene endret jeg formuleringen til: Hvordan fungerer samarbeidet mellom muslimske trossamfunn og politiet i Oslo? (se Vedlegg 2). Med andre ord, strøk jeg den delen som presiserte arbeidets fokus på radikaliserings og ekstremisme. Årsaken til endringen var en opplevelse av at utgangspunktet for samtalen ble strengere enn nødvendig ved en slik presisering, og at jeg ved å fremstille det første forskningsspørsmålet ved rekruttering av informanter, satte en agenda som potensielt kunne forplante seg og føre til et negativt ladet intervju der informanten følte behov for å forsvare sin posisjon og sitt arbeid. Det var kun forskningsspørsmålet som ble endret, ikke intervjuguiden, ettersom intervjuguidens oppbygging var basert på en semistrukturert intervjuform med vekt på ulike temaer for samtalen, deriblant radikaliserings og ekstremisme.

Intervjuguide

Formen på forskningsintervjuene ble lagt opp etter det Kvale og Brinkmann (2015, s.22) omtaler som semistrukturerte livsverdenintervju. Intervjuet befinner seg dermed et sted mellom en åpen samtale og en lukket spørreskjemasamtale, og utføres i tråd med en temabasert intervjuguide (Kvale og Brinkmann, 2015, s.46). I intervjuene var jeg innom følgende temaer:

- 1) generell forståelse og oppfatning av ekstremisme og radikaliserings,
- 2) forebyggende arbeid,
- 3) konkret arbeid – tiltak og aktiviteter,

- 4) dialog og tillit,
- 5) samarbeid.

Jeg utarbeidet to intervjuguider, en for moskeinformantene og en for politiinformantene, med de samme temaene, men der forskjellen mellom de to guidene var avhengig av om mottakeren var politiinformant eller moskeinformant (se Vedlegg 3 og 4).

Intervjuene bestod av en kombinasjon av faktaspørsmål og meningsspørsmål. I alle intervjuene var det av interesse å utdype uttalelser fra informantene ved å benytte oppfølgingsspørsmål som lå utenfor den fastsatte intervjuguiden, men som dukket opp i samtalene. I tillegg var generelle spørsmål om holdninger sentrale for å åpne for fri refleksjon (Kvale og Brinkmann, 2015, s.48).

Oppsummert ble intervju valgt som metode på bakgrunn av dokumentanalysen jeg foretok i starten av forskningsprosjektet. Hensikten med intervjuene var å belyse a) praksis i gjennomføring av statlige tiltak i forebygging av radikaliserings og ekstremisme, og b) rollefordelinger og -forventninger av involverte aktører.

3.3 Informantene

Datagrunnlaget for min studie var fordelt på to grupper; tre politiinformanter og tre moskeinformanter. I det følgende vil jeg redegjøre for utvalget, rekrutteringsprosessene og refleksjoner rundt informantene.

3.3.1 Politiinformantene

Alle politipersonene jeg intervjuet jobber under Oslo Politidistrikt, fordelt på tre stasjoner. Alle over 40 år, har flere år i politiet bak seg og har et nordisk utseende. I utgangspunktet intervjuet jeg fire informanter i politiet, men ettersom to av dem jobbet samme sted var flere av utsagnene sammenfallende og fokuset rettet mot arbeid i det samme området. Dermed valgte jeg å fokusere på de tre andre politiinformantene og heller anse det fjerde intervjuet som en innsiktssamtale. Personene i politiet har som en del av sine arbeidsoppgaver å ha et samarbeid med ulike trossamfunn. Slik politiet selv beskriver det, handler det ikke om å dele inn i ”de” og ”oss”, men følge opp ulike trossamfunn og deres organisasjoner på lik linje med andre organisasjoner i samfunnet. De politistasjonene i Oslo Politidistrikt jeg ikke har vært i

kontakt med, har angivelig ikke en spesifikk stilling som jobber inn mot trossamfunnene. I tråd med implementering av den nye nærpolitireformen fikk alle politistasjoner i Oslo henstilling om å etablere en nyopprettet stilling, radikaliseringskontakt. Mandat og arbeidsoppgaver er på nåværende tidspunkt diffuse, men via handlingsplanen og andre offentlige dokumenter plasseres radikaliseringskontaktene som et kontaktpunkt når det uttrykkes konkrete bekymringer for enkeltpersoner eller grupper.

Radikaliseringskontaktene fungerer som kontaktpunkt for lokale aktører ved bekymring om radikalisering, og de er med i tverrfaglig samarbeid og forebygging av radikalisering lokalt. De er således et viktig bindeledd mellom politi og kommune/lokalsamfunn. (Prop. 1 S, 2016 s. 24)

På forespørsel om mulighet for kontakt med de personene i politiet som jobber med dette, var svaret at politiet jobber selv med å finne ut gode strukturer og arbeidsmetoder for at rollen skal fullbyrdes. I tillegg opplever de en stor pågang for forskning med radikaliseringskontaktene som fokus som krever prioritering, både med tanke på hvilke prosjekter de bli med på og samtidig kunne jobbe med å utvikle stillingen i ønsket retning. Dette bidro til å endre vinklingen på oppgaven fra et hovedfokus på håndtering av radikalisering og voldelig ekstremisme, til et fokus som favnet bredere i det forebyggende politiarbeidet.

3.3.2 Moskeinformantene

Rekrutteringen av informanter var tenkt å fungere som en snøballeffekt. Etter samtale og intervju med politiet var tanken at de skulle sette meg i kontakt med de aktuelle moskeene og imamene som de hadde dialog med slik at jeg fikk muligheten til å gå kommunikasjonsveien dem imellom for å få kontakt. En slik snøballeffekt var også tenkt å skulle gjelde eventuelle organisasjoner eller frivillige aktører som politiet eller moskeene refererte til som medspillere i det forebyggende arbeidet. I et forsøk på å gjennomføre denne rekrutteringsmetoden, fant jeg ut at jeg ønsket å gå bredere ut med informasjon, og sendte i stedet mail til de moskeene jeg fant kontaktinformasjonen til. I tillegg ringte jeg et par av de jeg hadde fått navn og telefonnummer til via politiinformantene. Slik jeg oppfattet det var politiinformantene delvis tilbakeholdende med kontaktinformasjon, som jeg ikke ønsker å tillegge noe mer fortolkning enn at det å oppgi et utvalg av mulige kontakter kunne blitt oppfattet som favorisering. Samtidig reflekterte jeg over hvordan den veien til kontakt med moskeene kunne styre hvilke informanter jeg kom i kontakt med, og derigjennom potensielt kunne gitt et feilaktig bilde av

forskningsprosjektets fokus. Dermed hadde jeg ikke noen videre interesse av å motta kontaktinformasjon via politiet.

Rekrutteringen av ansatte i moskeene var mer tidkrevende enn rekrutteringen av politiinformantene. Moskeene brukes som samlingspunkter til fastsatte tidspunkter uten at det nødvendigvis er en administrasjon til stede. Flere av moskeene har ikke daglige ledere eller administrasjon til stede på dagtid, og har heller ikke nødvendigvis noen som arbeider med å motta henvendelser. Dette avhenger mye av størrelsen på moskeene. De store moskeene har som regel en administrasjon som arbeider kontinuerlig, mens de mindre moskeene ikke har det i samme utstrekning. Rekrutteringen av moskeinformanter foregikk via mail, der jeg sendte henvendelse om deltakelse til ca ti moskeer i Oslo-området. Responsen var lav, men hos de jeg fikk svar fra, var det en positiv innstilling til å delta.

I forkant av rekrutteringsfasen foretok jeg ingen bakgrunnssjekk av noen av moskeene jeg henvendte meg til ettersom jeg ikke ønsket å velge ut moskeer på bakgrunn av størrelse eller religiøs retning. Det jeg derimot var opptatt av var geografisk plassering, slik at jeg fikk dekket de områdene som de ulike politiinformantene opererte innenfor. På grunn av moskeenes administrative håndteringsmulighet, viste det seg at det var store moskeer som svarte meg.

Fra muslimske trossamfunn har jeg både snakket med imamer, styrerepresentanter og menighetsforstandere, der alle har tilknytning til hver sin moské. Her må det presiseres at ikke alle er lønnstakere i moskeene, men ofte arbeider frivillig for sin organisasjon (Vogt, 2008). Felles for moskeene der jeg har gjennomført intervjuer, er at de alle har vært etablert som menigheter i Oslo over lengre tid, mer enn 10 år. Alle moskeene har et medlemstall på mellom 5 000 og 10 000 medlemmer fra hele landet, og har i dag bygninger som er synlige i bybildet. Av hensyn til informantens anonymitet vil de jeg har intervjuet omtales i oppgaven som 'Moskeinformant'. Utover det vil navnet på moskeen, miljøet de er tilknyttet eller spesifikk geografisk plassering, utelates. Oppgavens fokus er samarbeidet i seg selv, uavhengig av geografisk plassering eller miljømessig tilknytning.

3.4 Transkribering og analyse av dataene

Transkriberingen av intervjuene er gjennomført som en direkte nedskrivning av datamaterialet som var lagret på en lydfil. I transkriberingsprosessen ble pauser, pauseord, og gjentakelser skrevet ned. I analyseprosessen ble fyllord og unødvendige gjentakelser fjernet for å tydeliggjøre informantenes budskap. Transkriberingen har forholdt seg til bokmål som skriftspråk, men jeg har ved noen anledninger gitt rom for muntlig slang i uttalelsene. Dette for i størst mulig grad å normalisere utsagnene (Tjora, 2011). Gjennom transkriberingen var det et viktig moment å opprettholde konfidensialiteten til informantene og det som ble omtalt. Navn på informanten, navn på personer som blir nevnt, stedsbeskrivelser og gjenkjennbare referanser ble anonymisert allerede på transkripsjonsstadiet. I tillegg til å opprettholde konfidensialitet, ble dette også gjort for å lette muligheten for å analysere utsagnene opp mot hverandre uavhengig av hvor uttalelsen kom fra.

Den analytiske tilnærmingen til intervjuene har ikke fulgt en bestemt analyseform, men har, slik Kvale og Brinkmann (2015) beskriver det, blitt analysert basert på en generell lesing av intervjutekstene med ulike metodiske fremgangsmåter i tråd med det de omtaler som 'bricolage' (2015, s.263). Kvale og Brinkmann trekker på Miles og Huberman (1994) som presenterer ulike ad hoc-teknikker i intervjuanalyse. Her beskrives teknikker for å skape mening i datamaterialet ved å legge merke til mønstre, temaer, plausibilitet og klyngedannelse som kan bidra til å se hva som hører sammen med hva (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 264).

Intervjuhåndverkeren leser gjennom intervjuene og danner seg et overordnet bilde, går deretter tilbake til særlige, interessante passasjer, foretar kanskje en opptelling av utsagn som tyder på forskjellige holdninger til et fenomen (Kvale og Brinkmann, 2015, s.264)

Beskrivelsen sammenfaller i stor grad med min egen analytiske fremgangsmåte, som også åpnet for å skape meningsfortolkninger av materialet som ikke ble oppdaget ved tidlige gjennomlesninger.

Slike meningsskapende taktikker kan – når det dreier seg om intervjuer som mangler en overordnet mening ved første gjennomlesning – få tak i sammenhenger og strukturerer som er av betydning for forskningsprosjektet (Kvale og Brinkmann, 2015, s.263).

En viktig del av prosessen, som også var årsaken til gjentatte gjennomlesninger, var muligheten for å finne kontrasteringer og sammenfallende meninger for å skjerpe forståelsen av intervjuene i seg selv, og samtidig se det empiriske materialet opp mot forskningens

overordnede tematikk. Videre innehar arbeidet å systematisk skape en sammenhengende forståelse av de gitte dataene ved å bygge opp en logisk evidenskjede og skape begrepsmessig og teoretisk sammenheng (Kvale og Brinkmann, 2015, s.264; Miles og Hubermann, 1994, s.245-246).

Som en del av det analytiske arbeidet stod meningskonstruksjon sentralt ”som en form for kategorisering basert på transkriberte intervjuer” (Kvale og Brinkmann, 2015, s.231). I starten delte jeg inn datamaterialet i fem kategorier; kulturforståelse, samarbeid og dialog, håndtering av konkrete hendelser, tiltak og aktiviteter, samt refleksjon rundt radikaliserings og ekstremisme. Kategoriene bygde dels på oppsettet i intervjuguidene som jeg tidligere har nevnt, og dels på hva som kom fram under intervjuene. Utover i det analytiske arbeidet ble det nødvendig med en meningsfortetting ved å forkorte intervjupersonenes uttalelser til kortere formuleringer (Kvale og Brinkmann, 2015, s.232). Prosessen fulgte fem trinn for analyse av intervju, utviklet av Giorgi (1975, i Kvale og Brinkmann, 2015, s.233).

- 1) Lese intervjuet som helhet,
- 2) bestemme de naturlige meningsenhetene,
- 3) uttrykke temaet som dominerer den naturlige meningsenheten gjennom å lese intervjuet så fordomsfritt som det lar seg gjøre, for deretter å tematisere uttalelsene fra informanten slik jeg fortolket de,
- 4) undersøke meningsenhetene i lys av undersøkelsens spesifikke formål, og
- 5) binde de viktigste emnene i intervjuet sammen i et deskriptivt utsagn.

I forlengelsen av en fenomenologisk metode, har min tilnærming til materialet i liten grad tatt hensyn til *måten* informanten har ordlagt seg på, som stemmeleie, kroppsspråk og ansiktsuttrykk. I stedet har det analytiske arbeidet tatt sikte på å omformulere informantens utsagn i det skriftelige arbeidet, både for anonymisering og for presisering av utsagnenes budskap. Helt konkret har det handlet om å stramme opp setningsoppbygninger og fjerne pauseord.

Bakgrunnen for å studere forholdet mellom Oslopolitiet og moskeene i hovedstaden, sprang ut fra forskningsspørsmålet: Hvordan håndteres forebygging av radikaliserings og ekstremisme inn muslimske trossamfunn, både sett fra politiets side og fra moskeene selv? Som tidligere nevnt, endret spørsmålet seg underveis i datainnsamlingen ettersom informantens respons til forebygging av radikaliserings og ekstremisme i stor grad dreide seg

om håndtering av annen kriminalitet og situasjoner som i verste fall kan føre galt avsted. Dette i seg selv var et viktig funn, og påvirket både prosjektets vinkling og den videre analysen. Fra at prosjektet hadde fokus på forebygging av voldelig radikaliserings og ekstremisme, ble det analytiske grunnlaget utvidet til å inkludere forskning og teori om statlig styringsmentalitet, kriminalitetskontroll, nærpolitist strategi, rolleforventninger og sosiale samhandlingsmekanismer, deriblant tillit. Teorier og tidligere forskning på voldelig radikaliserings og ekstremisme fikk en betydelig mindre plass, men ble fortsatt en del av prosjektet ettersom informantene ble utfordret til å reflektere rundt tematikken (mer utfyllende behandlet i analysekapittel 4.3).

3.5 Forskningsetiske hensyn

Generelt gjelder grunnleggende forskningsetiske krav til redelighet, upartiskhet og åpenhet om egen feilbarhet. For å overholde forskningsetikk og personvern, har det vært et krav at all informasjon jeg har innhentet er gjort på frivillig grunnlag, og etter samtykke fra den det gjelder (se Vedlegg1 og 2: ”Informasjonsskriv”). I gjengivelsen, analysen og diskusjonen av materialet, er flere hensyn tatt stilling til. Personopplysninger som kunne lede fram til enkeltpersoner, har som nevnt blitt holdt utenfor forskningen. Det må likevel presiseres at full anonymitet er vanskelig å sikre, særlig ettersom min studie fokuserer på et nettverk med kjennskap til hverandre der informantene innehar en synlig posisjon (Thagaard, 2011). I bearbeidelsen og analysen av materialet, har det derfor vært helt sentralt å fokusere på fellestrekk mellom intervjuene og tematikkene jeg har ønsket å belyse.

Hensikten med anonymiseringen kan ses i sammenheng med det Thagaard (2011) fremhever som et viktig etisk prinsipp ved deltakelse, nemlig at det ikke på noen måte skal bidra til å skade informanten (2011, s.110). I min studie har det i tillegg stått sentralt å sørge for anonymitet ettersom fokuset for studiet retter seg mot et samarbeid med utfordringer og arbeidsfokus på mellommenneskelige relasjoner og tillit. Det samme gjelder for det analytiske arbeidet. I lys av forskerens maktposisjon, skal ikke denne rollen utnyttes til kritisk å tolke informantenes utsagn, som går på tvers av informantens hensikter eller faktiske budskap.

Forskning på mennesker må bero på et prinsipp om å behandle alle med respekt. Både for forskningen og forskningsobjektene beste, er frivillig deltakelse og informasjonsflyt

avgjørende (Alver og Øyen, 1997, s.109). For å sikre dette utarbeidet jeg et samtykkeskjema som alle intervjuobjektene signerte i forkant av intervjuet. En viktig del av informert samtykke var redegjørelsen om hvordan materialet som ble samlet inn, både personopplysningene og det som kom fram gjennom intervjuene, skulle forvaltes, av hvem og på hvilken måte. Vissheten om at personopplysninger behandles konfidensielt er avgjørende, samt at personopplysninger sammen med innsamlet datamateriale, ikke kobles på en slik måte at det identifiserer intervjuobjektet. Prosjektet mitt er meldepliktig i tråd med retningslinjene fra NSD, ettersom personopplysninger skal behandles ved hjelp av datamaskinbasert utstyr, særlig gjennom tekst- og lydfiler. Ved to tilfeller i gjennomføringen av intervjuene manglet det muntlig konkretisering fra meg overfor informantene vedrørende bruk av opptaker under intervjuet. Informasjonsskrivet og samtykkeskjemaet som var meddelt de aktuelle informantene, presiserte bruk av opptaker, men hadde ikke blitt oppfattet av informantene. Dette hadde ingen direkte betydning for forskningen, som på nevnte tidspunkt allerede var godkjent av NSD. I stedet hadde jeg en opplevelse av en indirekte betydning for prosjektet med hensyn til reliabilitet og oppfattelsen av meg som forsker. Etter intervjuene kontaktet jeg de aktuelle informantene for å presisere og understreke deres rolle i forskningen som anonyme informanter. Videre utformet jeg et tydeligere informasjonsskriv og samtykkeskjema som ble oversendt de aktuelle informantene på mail, og erstattet det forrige skrevet i de neste intervjuene (se vedlegg 1 og 2).

4 Funn og analyse

Så, hvordan fungerer samarbeidet mellom politiet og muslimske trossamfunn i Oslo? I de følgende tre kapitlene vil funn fra mitt empiriske datagrunnlag presenteres og drøftes opp mot de allerede skisserte teoretiske perspektivene, i tillegg til annen relevant teori og forskning. I kapittel 4.1 diskuteres kulturforståelse, tillit og tilstedeværelse som nøkler til relasjon opp mot teorier om samhandlingsmekanismer og rolleteori. Kapittel 4.2 tar for seg moskeenes rolle i det forebyggende arbeidet, og drøfter denne opp mot sosial kontroll og styringsmentalitet. Kapittel 4.3 tar for seg forebygging av radikaliserings sett i lys av ansvarliggjøringsstrategier og avstandsstyring.

4.1 Nøkler til relasjon

Det forebyggende skiftet, med større fokus på nærhet og samarbeid, legger opp til en arbeidsform der relasjoner mellom partene står i fokus. I dette analysekapittelet presenteres funn der informantene forteller om hvordan de oppretter og reproducerer relasjonen, samt hvilke relasjonsnøkler de benytter seg av. Funnene drøftes opp mot teorier om roller, tillit og samhandling.

4.1.1 Kulturforståelse

Inngangen til samarbeid med ukjente aktører krever forståelse for feltet man går inn i sammen med en tilnærming som åpner for en god relasjon. Samtlige av mine politiinformanter har norsk opprinnelse og lang fartstid i politiet, og jeg var derfor nysgjerrig på hvilke tanker de gjorde seg om det å jobbe med mangfold og trossamfunn. Drivkreftene for arbeidet har to stikkord; egeninteresse og nysgjerrighet. I samtale med Politiinformant 3, spurte jeg om hvordan hans interesse kommer til utspill i jobbsammenheng

Det får eventuelt andre vurdere, men prøver å være, ikke laidback, men et skritt tilbake, undrende. (...) Også er det jo litt sånn kultur, du skal ikke buse for mye fram da for så vidt, hvis du gjør det så får du kanskje ikke så mye med deg, noen viktige ting. Det er jo litt kultur og ritualer eller, man er jo litt på bortebane sånn sett, men så er det jo forskjellig fra moské til moské, hvordan man gjør det, hvordan man tolker ting, hvor streng man er på ting og tang, (...) så ja, jeg tror det er viktig med en viss kulturforståelse, hvert fall kulturdymykhet da (Politiinformant 3)

Interessen, nysgjerrigheten og forståelsen politiet møter andre kulturer med gir rom for å fange opp andres momenter i en helt annen utstrekning enn om politiet hadde gått inn med sin egen agenda og forståelsesrammer i kraft av å være politi, men også fordi de har norsk opprinnelse. Det kan dermed sies at politiet inntar en observatørrolle framfor en deltakerrolle i samhandling med moskeene. Alle politiinformantene la vekt på at samfunnets utvikling krever en annen og nyere tilnærming til en del grupper i samfunnet, og som skiller seg fra hvordan politiet arbeidet tidligere. Som et eksempel på dette fortalte Politiinformant 1 om en hendelse i lokalsamfunnet som gjorde informantene oppmerksom på at situasjonen krevde en annen etter-håndtering enn det man i utgangspunktet anså som vanlig.

[...] kirken hadde da som vanlig en minnes tid, som er åpen for alle å komme, uavhengig av religion, men de som kom det var jo da veldig overvekt av de som enten var veldig fornorsket eller kristne, og veldig få muslimer. Noen muslimer trodde jo det at å gå i kirken det var haram, altså det at det er en dårlig handling, og at de omtrent, ja, kunne bli fordømt, og da kunne jo jeg få bekreftelse fra imamene, det er samme gud vi tror på, bare at vi er ikke enige om han var en profet eller om han var Jesus, Guds sønn, eller hva det var for noe, det er sånne praktiske ting, som de kan faktisk snakke med sine om, og det er måten å påvirke at vi får de til å samarbeide, og bli mer kjent og fremsnakke hverandre i forhold til de viktige tingene, som er viktige for begge (Politiinformant 1)

Kulturdymykheten som Politiinformant 3 kaller det, går igjen hos de andre informantene med lignende eksempler, uten at de benytter begrepet ”kulturdymykhet”. Slik jeg forstår begrepet, handler det om en ydmykhet for at man ikke nødvendigvis kan forstå og forstår alt til enhver tid, og at noen håndteringer skjer i tråd med annen kulturell bakgrunn enn ens egen. Kulturdymykhet innebærer, slik jeg oppfatter det, nysgjerrighet og åpenhet for det man møter, uten at det skal fungere pasifiserende. Man observerer, registrerer og reagerer. Reaksjonen skjer dermed som en konsekvens av det man har sett og opplevd. Politiinformant 1 forteller om en gutt som aldri ville se han i øynene når de møttes, noe som ga informantene ”en uggen følelse” om at gutten kunne skjule noe. Etter en samtale mellom politiinformanten og foreldrene, ble det oppklart at guttens kroppsspråk var et kulturelt uttrykk for å vise respekt for voksne personer. En slik åpen ”kulturdialog”, har for alle politiinformantene vært en viktig del av inngangen til feltet, med fokus på en kommunikasjon som søker å forstå, utvise respekt og samtidig sette nødvendige krav til relasjonen.

I samtale med Moskeinformant 1, stilte jeg spørsmål om det er noe politiet bør vite eller forstå som de ikke gjør.

Nei, jeg syns i de siste årene så har jeg sett at politiet har satt seg inn i og gått i de forskjellige trossamfunnene, i hvert fall her i bydelen, jeg vet ikke hvordan det er i andre bydeler, men hvert fall her, jeg vet at de følger med, de holder kontakten kontinuerlig, kommer på besøk,

samler gjennom det forumet, SaLTo, og reflekterer veldig godt og responsen har vært veldig flott. Når de får henvendelser fra oss, så jeg synes at de har et veldig godt bilde, de har dannet et veldig godt, detaljert bilde og de ber oss om å melde til dem, den minste hendelsen, hvis de ser at det er noe som har med hatkriminalitet å gjøre, for eksempel, så ser man at de har lyst til å følge med på alle detaljene, og det er veldig bra, og det synes jeg også som sagt, skaper trygghet både for meg personlig og for menigheten her. (Moskeinformant 1)

Politiets arbeid, slik informanten beskriver det, tegner et bilde av godt politiarbeid. De tar kontakt, besøker, samler flere aktører i samarbeidsforum og responderer raskt på henvendelser. Dette er kjennetegn ved et proaktivt politi som er i god dialog med samfunnets borgere. Utsagnet fra Moskeinformant 1 forteller også at politiet har opparbeidet en arbeidsform inn mot trossamfunnene som skaper trygghet for trossamfunnene i samme område, sett fra informantens ståsted.

Hydén (2008) diskuterer hvordan kunnskapsbehovet i politiarbeidet gjør seg gjeldende i en mangfoldkontekst. I hennes forskning har politiet hun har intervjuet etterlyst mer ”kulturkunnskap” med et ønske om å opparbeide bedre kunnskap om ulike innvandringsgrupper kultur (2008, s.142). I en konstruktivistisk kontekst anses kultur som noe foranderlig som er formet gjennom sosiale prosesser. Å ha kunnskap om kultur, kan ifølge Hydén derfor kritiseres ettersom det forutsetter at det finnes statiske, avgrensede og kulturelt homogene grupperinger som man kan lære seg noe spesifikt om (Hydén, 2008). Alle moskeene kan ikke skjæres over en kam. De har individuelle behov, preferanser, normer og regler. Jeg vil likevel argumentere for at det finnes grunnleggende fellestrekk ved alle moskeene; de har alle tilknytning til islam, og de er alle samfunnsaktører.

Kulturdymykhet er et interessant ord i denne sammenhengen. I det ligger at politiet tar hensyn til forskjellene i kulturelle normer. I stedet for å overse det og holde seg taust til sine normer og handlingsmønstre, viser de respekt ved å kommunisere åpent om at de har motstridende normer. Samtidig kan kulturdymykhet kritiseres for å være naivt, der ydmykhetens vrangside er å anse som underkastende og ansvarsløs. Inn i muslimske miljøer, er politiet representant for majoriteten, og gjennom sin legitimitet og majoritetsmakt står de i posisjon til å bruke makten til å påvirke sine samarbeidspartnere til å følge majoritetens normer. Slik sett kan funnene indikere at politiet må finne en balanse mellom kulturforståelse og kulturdymykhet i møte med minoritetskulturer. Egge og Ganapathy (2012) trekker linjer til oppfatninger om definisjonsmakt, og omtaler det som en delt maktposisjon mellom politiet og minoritetssamfunnene (”power-sharing”). Politiet står ikke alene som premissleverandør av makt, men må være villig til å dele denne maktposisjonen med minoritetssamfunnene.

”Åpenhet og tilgjengelighet er viktige elementer i møte med et kulturelt mangfold, både som individ og som organisasjon” (Egge og Ganapathy, 2012, s.59).

Kvinnene

Kjønnsdimensjonen var i utgangpunktet ikke et omdreiningsmoment i min studie, men gjennom intervjuene kom kvinnene fram som et segment politiet jobber målrettet med, både med tanke på forebygging og med tanke på håndtering av kulturforskjeller.

(...) kvinnene har jo også en viktig rolle i det forebyggende arbeidet i hjemmet, det starter jo allerede i hjemmet, det å skape inkludering og at man skal kunne lykkes på en lovlig måte. (Politiinformant 2)

Hvordan politiet møter minoritetskvinner er et godt eksempel på et møte mellom forskjellige kulturer. Som Politiinformant 3 forteller i sitatet under, finnes det eksempelvis kulturelle regler som fremmer at det ikke er på sin plass at menn håndhilser på kvinner.

Se på dette med kvinner, generelt, som mann så har jeg jo en fordel med at jeg er mann i denne sammenhengen, men jeg skal jo ikke, normalt, ikke håndhilse på damer. (Politiinformant 3)

En av de andre politiinformantene presiserer det samme, men legger til at åpen kommunikasjon som forklarer grunnen til at man handler som man gjør, er løsningen for å imøtegå de kulturelle forskjellene.

[...] hvis jeg da hilser på kvinnen først, de første gangene, så bommer jeg, da lukker hele systemet seg. Hvis jeg da hilser på han første gangen også sier jeg at, det kan hende at jeg de neste gangene hilser på din kone først hvis hun står først i døra, og det betyr ikke at jeg har noe mindre respekt, da forteller jeg allerede i forkant at det er ikke for å vise deg noe disrespekt, men det er sånn jeg er vant til å gjøre, så hvis det glipper så er det ikke noe ond handling eller tanke eller noe fornedrende signaler jeg sender, for det er utrolig viktig, at ikke de begynner å tenke mye i huet sjøl, om ting, også gjør de seg opp noen meninger om at dette. For jeg trækker jo feil, hele veien, og det gjør vi, og da er det utrolig viktig også, at når det skjer at du har en såpass, bygd såpass mye opp at det tåler det. (Politiinformant 1).

Norske normer kolliderer med andre kulturelle normer i de tilfeller der kvinnene anses som underordnet mannen i sin kultur. En slik normkollisjon blir en stor utfordring når feil håndtering er et uttrykk for mangel på respekt og kulturforståelse ”som lukker systemet”, slik Politiinformant 1 her uttrykker. Ved å kommunisere og handle med kulturdymykhet basert på en forståelse for at det er en kulturell norm politiet anerkjenner, samtidig som man er tydelig på å skille dette fra norske normer, åpner det for gjensidig kulturforståelse. Moskeinformant 1 fortalte at de ved flere anledninger hadde hatt diskusjoner, både internt og med andre aktører,

deriblant politiet, for å forklare sine egne kulturelle normer, for å forstå norske normer og for å åpne for at de sammen kunne komme til en gjensidig kulturforståelse.

I samtalen med Politiinformant 2 kom han inn på temaet om håndtering av kvinner etter at jeg spurte hvorvidt politiet har opplevd at noen har gitt uttrykk for at det kan være ubehagelig å ha politiet i nærheten.

Nei, vi har vel stort sett, uten unntak, følt at vi er velkomne. [...] vi så at i styrene så var det sånn, som det var i styrer i Norge for en del år tilbake, hvor det var mest menn som satt der, og vi ønsker å nå ut til bredest mulig gruppe som allerede nevnt, og vi så at kvinnene da var en viktig gruppe [...] det sitter jo noen kvinner i styret, særlig i den norske kirke, der er det en del kvinnelige prester, men også blant hinduene og, det kommer mer og mer der også, men samtidig så favner [navn på politikvinne] også grasrota, det kan være kvinner som er i kontakt med politiet i form av familievoldssaker, at det er den veien, eller via nettverk dem har, bare for at det er veldig mange kvinnenettverk og det sier jo, om jeg snakker med en imam eller prest, så sier'n at, jaja, over 50 % av det positive aktivitetene som skjer i kirken eller i moskeen eller i tempelet, det er det gjerne kvinner som står bak, så å løfte dem fram, og også få fram deres stemmer, og også kunne nå ut til det nettverket de har, det er viktig for oss, særlig for det å forebygge vold i nære relasjoner og også oppdragervold. (Politiinformant 2)

I likhet med Politiinformant 2, fortalte flere av moskeinformantene om kvinnegrupper, kvinnekvelder og andre kvinnerelaterte aktiviteter og tiltak som eksempler på hva moskeene arbeider med for sine medlemmer. Moskeinformantene snakket også om de kvinnerelaterte tiltakene i sammenheng med aktiviteter de hadde både som ledd i generell sosialisering og aktivisering av sine medlemmer, men også som forebyggende tiltak.

Senest nå på lørdag så var ca 140 jenter og kvinner på tur til [stedsangivelse] i svære busser, så vi leier jo hele badet, på lørdag etter stengetid, for da får de vært i fred for det er jo ikke alle som kan vise..., som kan bade med menn, så de har den friheten og det er en veldig populær aktivitet og det samme for guttene. (Moskeinformant 2)

Bevisstheten om at kvinner også spiller en viktig rolle i relasjon med moskeene og i det forebyggende arbeidet, kommer tydelig til uttrykk her. Rammen for min studie, inkluderer i utgangspunktet ikke en utdypende analyse og diskusjon av kjønnsdimensjonen i relasjonen mellom politiet og moskeene, men jeg har likevel valgt å fremheve noen momenter. Politiet blir ansett for å være en mannsdominert samfunnsinstitusjon, som i senere år har hatt en positiv utvikling med tanke på at andelen kvinnelige politipersoner har vært i stadig vekst etter at det i 1958 ble vedtatt en formell likestilling mellom kvinner og menn i politiet (Wathne, 1996). Utviklingen som har skjedd i politiet kan dermed si å speile det norske samfunnets likestillingsutvikling. Kjønnforskningen i politiet understreker at veien fram for kvinner har vært en lang og til dels hard kamp i et yrke som blir beskrevet som maskulint, særlig på grunn av kravet til fysisk styrke og utholdenhet (Petterson, 2014; Reiner, 2010;

Finstad, 2013). Den viktigste utviklingen med kvinnes inntog i ordenstjenesten har vært å ”reflektere befolkningens sammensetning og dels betydningen av at en blandet sammensetning gir flere perspektiver og større kunnskapsmengde (Pettersen, 2014, s. 121).

På spørsmål til Politiinformant 1, om hvordan hans rolle som politiperson har vært i arbeidet med muslimske trossamfunn, svarte informanten at politiet anses som en makt i minoritetsmiljøer, og ved å ha en direkte kontakt med dem fremviser politiet hva slags type samfunnsaktør de er og hvordan deres makt fungerer. Informanten reflekterte videre over det slik:

jeg tenker at over tid så er det viktigere å vise, at man er være trygg selv om man gjør en del feminine ting, og at jeg kan fortelle om at når jeg kommer hjem så er kona sjefen og da må jeg vaske opp eller smøre matpakke til ungene, det er jo noen av disse, som er taxisjåfører og som jobber doble skift, som ikke vet at det kjøleskapet faktisk er et sted hvor man har mat, og bare det, det er ikke liksom noen store greier, men det er mer også bare rett og slett å jobbe med de små tingene, og siden de ser på meg som en macho mann så kan det også være en god døråpner. (Politiinformant 1)

Slik Politiinformant 1 fortalte om det i dette sitatet, handler en del av politiets arbeid om å være guide og veilede om kvinnes rolle og likestilling i det norske samfunnet.

Møtet mellom politiet og minoriteters kulturer gir utfordringer. Samtidig som politiet skal utvise kulturforståelse og –ydmykhet, representerer de den norske majoriteten og er bærere av majoritetssamfunnets normer, holdninger og verdier som de er forventet å handle i tråd med. Det er dermed forståelig at politiets tilnærming til kvinnene i de muslimske trossamfunnene har vært av særlig interesse å håndtere på en måte som viser respekt for ukjente kulturelle normer og som samtidig tar hensyn til norske normer. Som Politiinformant 2 poengterer, er det veldig få kvinner som sitter i styrene til muslimske trossamfunn, men nøkkelen til relasjon med moskeene er likevel å tilnærme seg moskeens kvinner med kulturforståelse og respekt, enten de er ansvarlige for aktiviteter som skjer eller de er koner til menn som sitter i styrene.

Mine funn viser at politiet som jobber med mangfoldsarbeid er bevisst politiets maskulinitetsassosiasjon og derfor har sett et behov for å møte muslimske kvinner med kvinnelig politibetjener. Dialogen med muslimske kvinnene er viktig, både for å ha en bred kontaktflate med muslimske miljøer og samtidig bidra til å styrke minoritetskvinnes posisjon i det norske samfunnet. Møtet med minoritetskvinnene innebærer i stor grad kulturforståelse, både med tanke på individhåndtering, samt hensyn som må tas på gruppenivå.

4.1.2 Tillit – person eller system?

Som tidligere nevnt er ønsket om å bygge ned eventuelle barrierer mellom innvandrerbefolkningen og politiet en viktig del av arbeidet til politiets mangfoldskontakter. Da Politidirektoratet startet opp prosjektet ”Trygghet og tillit – politiets arbeid i et multietnisk samfunn” i oktober 2009, var hensikten å minimere tillitsgapet mellom politiet og innvandrergrupper (Politidirektoratet, 2011; Gundhus, 2010). Både politi- og moskeinformantene fortalte hvordan dårlige erfaringer med politi fra egne hjemland, basert på vold, korrupsjon og generell negativ maktutøvelse, har gjort det vanskeligere å ha tiltro til det norske politiet, noe også politiet er seg bevisst i sitt arbeid.

Vi ser jo at tilliten til politiet er noe mindre i enkelte grupper enn det er blant etniske nordmenn, så det å øke politiets kontaktflate og styrke tryggheten til alle, sånn at de ser på politiet som en reell hjelper i krisesituasjoner da (Politiinformant 2).

Å etablere et personlig forhold er en viktig faktor i arbeidet. Balvig og Holmberg (2004) evaluerte nærpoltiordningen i Danmark, og var opptatt av 'det personlige politiet'. Da jeg spurte Politiinformant 1 hvilke tanker han gjorde seg om hvilke håndteringer og oppgaver som burde vært prioritert høyere eller gjort annerledes enn det gjøres i dag, var det særlig den personlige kontakten som ble trukket fram. Informanten snakket om hvordan effektivisering av arbeidet ved å samle mange i samme møte, er en konsekvens av at arbeidet består av mange aktører, men at den måten å jobbe på, ikke bidrar til noen bedre relasjon med den enkelte – en kontakt man er avhengig av.

P: [...] et stort møte, for eksempel; det er vanskelig å få en fortrolighet i sånt no', da er ofte folk fremme for å fronte at de er samarbeidspartnere, ikke sant, mens det blir ikke noe mer personlig, for altså du er avhengig av personlig kontakt, for å få noe tilbake...

S: Hvorfor er man avhengig av det?

P: Nei, da begynner vi vel å snakke om kriminologien. Ja, hvorfor er vi avhengig av det? Det går på tillit, og tillit er jo alfa og omega, at hvis det er noen som skal snakke om noe vanskelig så må du jo ha tillit, for den kommer jo ikke av seg selv, da må du være til stede, du kan ikke bare komme inn når det skjer noe også regne med at da åpner de opp for alt, det må du bygge i fredstid. (Politiinformant 1).

Fra politiets side skaper tillit og kontakt handlingsrom. Spurkeland (2012, s.43) understreker at tillit stadig er i bevegelse og blir et tegn på kvaliteten i relasjonene, spesielt når utfordringer og press overvinnnes. Ved å fremstå pålitelig, opparbeides tillitsrelasjoner mellom en tillitsgiver og en tillitsmottaker. Goffman (1990) omtaler dette som et avgjørende trekk ved inntrykksstyringen vi foretar oss i mellommenneskelig samhandling.

Personlig relasjon og et godt samarbeid synes å være avhengig av kjem imellom partene. Politiinformantene fortalte at relasjonen med de forskjellige moskeene og samarbeidet med dem er fundamentert på personlig kjemi, men at såkalt ”dårlig” kjemi ikke utelukker samarbeid.

[...] det er jo noen av disse moskeene som jeg klarer å skape bedre relasjon til, men det er jo fordi jeg er den jeg er, vi speiler hverandre på en måte, også finner man en, ja, kjemien passer, for det er jo avhengig av kjemi, for det er jo når du begynner på tillit så er det jo litt, hvem er det du snakker med, har du tillit – man kan bli flink til å få det til, men uansett er du avhengig av en viss kjemi, og, ja, det kan læres å bli flink til det, å bygge relasjoner, og jeg er langt i fra utlært, men de jeg klarer å få det med så prøver jeg å hente de tingene inn og bruke det på de som kanskje er litt vanskelige å få kontakt med. (Politiinformant 1)

[...] men du kan si at de jeg har lite kontakt med, vil som regel være, om avstand, eller litt annen type kommunikasjon, eller de som du ser oftere, eller de som du kanskje, du spøker litt med, det handler litt om kjemi, og. (Politiinformant 3)

Flere av politiinformantene fortalte om konkrete hendelser der de hadde blitt positivt overrasket over å ha blitt kontaktet av personer som det i utgangspunktet hadde vært utfordrende å samarbeide med. En av informantene fortalte om en moské han ble kontaktet av fordi de trengte bistand i en stor konflikt, en annen fortalte at en av moskeene som hadde vært litt mer tilbakeholdende i arbeidet, var blant de raskeste til å respondere på henvendelser, og en tredje fortalte om en direkte henvendelse fra en person i moskeen som hadde vært årsaken til at politiet var der i utgangspunktet. Alle disse eksemplene, sett under ett, viser at politiets kontaktflate inn mot moskeene de jobber med, har gitt resultater.

Mistenkeliggjøring

I intervjuet med Moskeinformant 1 spurte jeg om hvilke tanker informanten gjorde seg om eventuelle opplevelser av mistenkeliggjøring, og hvordan politiet håndterer minoriteter i forlengelsen av trusselbildet både i Norge og internasjonalt. Informanten fortalte da om en egen opplevelse fra en flyplass i Norge der informanten etter et opphold i Midtøsten ble stoppet av politiet. Informanten beskrev opplevelsen som positiv og som en indikator på at politiet tar risiko på alvor, gjennom handling. Tidligere forskning presenterer narrativer fra personer med innvandrerbakgrunn, der opplevelsen av å bli stoppet er heller negativ (Sollund, 2007; Finstad, 2003). Narrativene beskriver en stopp-og-sjekk-praksis basert på utseende, som oppleves stigmatiserende og mistenkeliggjørende. Moskeinformant 1 poengterte at beskrivelse av en lovbruters utseende er noen av de første kjennetegnene man beskriver ved en kriminell handling, og som blir en risikoindikator man ser etter hos andre. Informanten understreket at menneskerettighetene skal holdes i hevd, ingen skal krenkes,

men at frykten for å såre noen ikke kan stå i veien for å stoppe og sjekke. For informanten handler det om trygghet. Politiet gjør det for å skape trygghet, et trygghetsansvar moskeinformanten oppfordrer alle individer å bidra til. Har man ingen ting å skjule har man liten grunn til å føle seg utsatt for mistenkeliggjøring.

[...]Vi må forstå dette her. Det er helt naturlig handling, at politiet skal ta den, selv om det er snakk om utseende, det gjør ingenting. [...] Jeg kan ikke tenke at, nei, jeg skal ikke såre han, men plutselig så er han, så har han eksplosjonsbelte på seg, det går heller ikke. [...] Finner man ingenting, nei, greit, man fant ingenting, beklager, vi har gjort det for sikkerhetsskyld. Ferdig med saken. (Moskeinformant 1)

Situasjonen informanten opplevde, har blitt formidlet i moskeen for å vise hvordan en slik hendelse kan håndteres. Informanten var tydelig på at vedkommende har en rolle som forbilde i moskeen og uttrykte at dersom han går foran og forteller om sine tanker og handlinger, vil det kunne inspirere andre til å gjøre det samme. Når Moskeinformant 1 her snakket om hvordan man må forstå at politiet stopper og sjekker personer med et visst utseende, kan vi se det i lys av funn fra tidligere forskning. Politiets stopp-og-sjekk knyttes i stor grad til patruljerende politi, der man stopper opp for å sjekke om man er usikker på hva som foregår (Finstad, 2013). I Sollund (2007) sin studie om relasjonen mellom etniske minoriteter og politiet, trekker hun fram Wasserman (1996) og presiserer at ”politiet vil snarere støtte seg til ”rase” når det inngår i *kombinasjon* med mer spesifikke faktorer, som likhet med vitners beskrivelser eller mistenkelig atferd” (Sollund, 2007, s.51; Wasserman, 1996, s.120). Rase og karakteristisk utseende ses i sammenheng med annen atferd, slik også Moskeinformant 1 omtalte det, og anses som en del av en forklaring for å håndtere uønskede handlinger. Dette perspektivet har blitt kritisert i andre studier, der man har gjort funn som antyder at synlige minoriteter i større grad blir gjenstand for stopp-og-sjekk enn majoriteten (se Hallsworth, 2006; Smith og Gray, 1985; Waddington, 2003). En annen kritikk mot stopp-og-sjekk via forskning, og særlig generalisering av rutinens mulige krenkende funksjon, peker på at det mangler holdbare bevis for påstanden om at rutinen er rasistisk eller på andre måter diskriminerende i sin gjennomføring – enten intendert eller uintentert – og har heller fremmet at fenomenet må forstås lokalt (Waddington, Stenson og Don, 2004). Dette viser bredden i opplevelser av å bli kontrollert, fra passkontroll på grunn av ID-kontroll, til stopp-og-sjekk ut fra mistanke om lovbrudd, der begge deler går i ett for den som stoppes og sjekkes.

Stopp-og-sjekk som tema i intervjuene med moskeinformantene kom i forlengelsen av spørsmål om holdninger til politiet, eventuell mistenkeliggjøring og opplevelse av kontroll, trygghet og tillit. I samtale med Moskeinformant 2, forløp det slik:

S: Hvordan stiller man seg til politiet, og hvordan er miljøets innstilling til politiet?

M: Man må jo forholde seg til det de gjør, ikke sant. Et bilde man har hatt av politiet var annerledes

S: Fra..?

M: Fra, der man kommer fra, sånn det var før, politiet har en helt annen rolle her, de jobber på en annen måte enn det man visste før. Inntrykket mitt er at det også er variert. Det er mange som skjønner det at her er politiet greiere og det går an å snakke, uten å ha frykt til politiet, sånn som man gjorde, for eksempel i hjemlandet. Også er det et annet inntrykk, for det er jo ikke til å legge skjul på, det er jo en del ufine politifolk der ute som da bekrefter en del av mytene mange sitter med, og de sakene spres jo veldig fort, man ser jo ikke på alt annet de har gjort bra, men så når en gjør noe feil, så er det... Særlig blant de unge, det er ikke mange som har et godt inntrykk av politiet gjennom egne erfaringer.

S: Du sa særlig de unge, vil det da si at de er raskere til å reagere negativt?

M: Ja, eller at de er raskere, enklere at det blir generalisert. Akkurat nå så hadde jeg en mann som snakket om at en kompis av han var på vei hjem etter å ha handlet mat også blir han stoppa, og det skjer jo hele tiden, også sier politiet, vi må ta deg med inn fordi du passer til beskrivelsen til en som har vært med å sloss, også nektet han, også, greit, jeg må ha tjenestenummeret deres, for dette må jeg følge opp, og da sa han at de tok et steg tilbake og sa, hvorfor skal du ha tjenestenummeret, og de skjønnte at han karen var litt, hva skal jeg si, litt mer viten da, så det gjorde at de ombestemte seg.

S: Hva tenker du da, når sånt skjer?

M: Jeg tenker at det er uheldig, fordi det overskygger mye. [...] Så jeg tror ikke jeg er så naiv når jeg sier at det trengs mye holdningsarbeid

S: Trengs det generelt tenker du, både i miljøet, men også i politiet?

M: Absolutt, fordi [...] de trenger å vite mye om mangt så, nei, selvfølgelig vise-versa. (Moskeinformant 2)

Som flere informanter har vært inne på, er forskjellen stor når det gjelder politiets rolle ”før og nå” – fra hjemland til Norge. Forskningen på det norske politiet har poengtert en distinksjon mellom ”ordentlig politiarbeid”, som også beskrives som det harde politiet (Finstad, 2003), og det myke politiarbeidet med fokus på forebygging, dialog og POP (Granér, 2014, s.142). Det harde politiarbeidet legger vekt på arbeidets dramatiske innhold som jakt, fanging og straffeutmåling, og betegnes som et mer effektivt politiarbeid, ettersom arbeidet lettere lar seg måle i antall utrykninger, pågripelser og straffestatistikk. Det myke arbeidets tilnærming gjennom samarbeid og overtalelser, betegnes i internasjonal

politiforskning som et vesentlig trekk ved nordisk politiarbeid. Årsaken til det er sammensatt. Politiutdanningen, et velfungerende sosialt trygghetssystem og en tiltro til staten, er noen av parameterne Granér trekker fram som gjør at skandinavisk politiarbeid skiller seg ut (2014, s.135-136). Det understrekes i tillegg at rekrutteringen til polititjeneste i en del land skjer gjennom militærtrening og med arbeidserfaring som soldater i krig (2014, s.136). Personer med innvandrerbakgrunn fra land der politiet nærmest er synonymt med soldater, forklarer dermed oppfattelsen av det norske politiet som en snilt politi. Samtidig, som Moskeinformant 2 fortalte over, finnes det opplevelser og oppfatninger av det norske politiet som ikke er utelukkende positivt. Moskeinformanten beskrev effekten også som et uheldig utfall ettersom en negativ hendelse kan overskygge 99 positive opplevelser i møte med politiet. Informantens etterlysning av et holdningsarbeid, fikk en interessant vending når vedkommende sa ”de trenger å vite mye om mangt”. Slik jeg ser det er vi igjen inne på kulturell kunnskap, både politiets kunnskap om fremmedkulturell håndtering i lys av mangfold og etnisk diversitet, og innvandrer miljøenes kunnskap om det norske samfunnet, om mekanismer, aktører og prosesser.

I samtale med Moskeinformant 3, fortalte informantene også om en forskjell i oppfattelsen av politiet før og nå, men samtalen endte med en refleksjonen om holdninger til politiet i et annet perspektiv.

S: Så man har en positiv innstilling til politiet?

M: Ja, vi har klart å få det

S: Hvordan var det før?

M: tidligere var det sånn at, vi var redd for politiet, helt ærlig, [...] folk var redd for politiet, vi kom fra de landene der, og der er politiet – de banker kanskje folk og såne ting da [...]. Nå er jo alt forandret, de ungdommene som jeg ser i dag, de er ikke redd for politiet, og det er ikke bra heller.

S: Hva tenker du på da?

M: Jeg tenker at det var bra, når folk var redd for politiet, de gjorde ikke noe kriminalitet da, de var opptatt av jobber, syns jeg, de lurte ikke staten på noen måter og var ikke ute etter noe kriminalitet, de hadde ikke noe tid, den tanken altså, ”jeg skal fikse leilighet i Norge, jeg skal fikse hus i Pakistan, jeg skal kjøpe bil, barna mine skal få det bra” – det var den tanken! (Moskeinformant 3)

Etterlysningen etter et strengere politi er interessant. Oppfattelsen, slik moskeinformanten snakket om det, tyder på at det norske politiet er *for* snilt, og mangler en form for autoritet og makt som virker allmennpreventivt. Lagestad (2010) beskriver i sin doktoravhandling ulike

politistiler, og drøfter hvordan den som mangler myndighet også står med konsekvensen av at det oppleves som 'bare prat'. Det er her viktig å presisere en tydelig forskjell, for slik jeg forstod moskeinformanten, handlet det om at man både skal oppleve politiet som samarbeidsvillige, imøtekommende, vennlige og tillitsfulle, samtidig som det skal være kraftige ris bak speilet til de som gjør noe straffbart. Det strenge politiet er i hovedsak knyttet til etterforskning og straff i etterkant av konkrete hendelser, opplevelser som moskeinformanten fortalte meg om i detalj. Mangel på løsning, i form av å finne den skyldige og med påfølgende straffereaksjon, gjør at moskeinformanten sitter med et inntrykk av et heller "slapt" politi. Da moskeinformanten snakket om dette, var jeg nysgjerrig på hvordan vedkommende så de erfaringene og refleksjonene i sammenheng med det samarbeidet mellom politiet og moskeene som vi i utgangspunktet snakket om. Samtalen dreide deretter over til å handle om en spesifikk politiperson, og hvordan vedkommendes arbeid og samarbeid med moskeen har skapt positive endringer i miljøets holdning til politiet som helhet.

Gjennom intervjuene med moskeinformantene, tegner det seg opp et todelt syn på politiet. På den ene siden handler det om et positivt forhold til politiet basert på de enkeltpersonene man er i kontakt med, mens det på den andre siden, tegnes et inntrykk av hele politiet som en samfunnsaktør, som er noe dårligere, basert på varierte opplevelser og håndteringer. Den ene politipersonen de har kjennskap til, og direkte kontakt med, står delvis i motsetning til andre politipersoner man møter i andre settinger, som for eksempel ved tilfeldig kontroll på gaten. Her opplever jeg at vi treffer blink med tanke på Giddens (1997) tillits-perspektiver, og distinksjonen mellom tillit til systemer og tillit til personer. Slik jeg ser det, er en av hovedutfordringene i samarbeidet mellom politiet og moskeene nettopp dette skillet, et skille som ikke har noen tydelig grense. Tilliten til én politiperson er akkurat det; tillit til en enkeltperson, men samtidig er hensikten at denne ene politipersonen er en representant for et større system; for politiet som organisasjon, med det for øyet at personlig tillit til deler av politiet kan øke tilliten til hele politiet. Den personlige tilliten vokser i direkte møter, der kommunikasjonen og samhandlingen i situasjonen avgjør graden av tillit (Egge og Ganapathy (2012). "Som et resultat av de gode enkeltmøtene, bygges systemtillit [...]. Det blir et innskudd på etatens tillitskonto, ikke bare den enkelte tjenestepersonens" (Egge, Berg og Johansen, 2010, s.32). Som Bell (1982) presiserer, blir politipersonen en representant for en hel etat, ikke bare vedkommendes personlige holdninger i møte med befolkningen.

For å nyansere dette perspektivet, vil jeg si at gode enkeltmøter *kan* bidra til å bygge systemtillit, men ikke nødvendigvis. Faktisk ser det ut til at de personlige møtene mellom politiet og moskeene gir et betydelig innskudd på den enkelte tjenstepersonens tillitskonto, uten at det automatisk betyr innskudd på politietats konto. I tråd med Giddens (1997) sitt perspektiv på tillit, poengterer Egge og Ganapathy (2012) at tillit til systemer bygger på tillit til intern kontroll- og korrigeringsrutiner, ”som er utformet slik at de fanger opp menneskelig svikt” (Egge og Ganapathy, 2012, s.64). Slik moskeinformantene omtalte politiet, var tilliten til politiet som system lavere enn tilliten til politiet som personer. Både Thomassen (2010) og Gundhus (2010) har pekt på forskning som stiller spørsmålsteget ved betydningen av enkeltmøter. Begge trekker på Skogan (2006), som i sin studie av spesifikke møter mellom politiet og publikum finner at ”negative erfaringer har langt større konsekvenser for tilliten til politiet enn tilsvarende positive erfaringer” (Thomassen, 2010, s.75). Skogan betegner påvirkningen for asymmetrisk ettersom negative erfaringer har en sterkere påvirkningskraft enn de positive (Thomassen, 2010; Gundhus, 2010; Skogan 2006). Gundhus (2010) poengterer at positivt vurderte møter ikke øker tilliten til politiet, men at negativt vurderte møter reduserer tilliten (2010, s.144). Slik sett har politiet ingenting å vinne, men alt å tape (Thomassen, 2010). Thomassen presenterer forskningen til Christensen og Lægreid (2002) som finner at ”tilfredshet med spesifiserte offentlige tjenester innenfor helse, arbeids- og sosialsektoren har en signifikant virkning på tillitsnivået” (Thomassen, 2010, s.77). Slik sett er det mulig å anta at en høyere tillit til politiet smitter over på andre samfunnsaktører. Tillit kan dermed anses som svært sammensatt. En annen forskningsstudie Gundhus (2010) trekker fram, er fra Sunshine og Tylor sin forskning (2003, sitert i Bradford m.fl. 2009 og Gundhus 2010) som differensierer tillit mellom tre komponenter; effektivitet, engasjement i lokalsamfunnet og prosedural rettferdighet. Her står holdninger til politiet sentralt, der rettferdig behandling og engasjement i lokalsamfunnet har lettere for å vinne fram i politiets arbeid via spesifikke møter enn gjennom effektivitet (Gundhus, 2010, s.144-145). Nærpolitimodellen søker å stimulere til at alle de tre nevnte komponentene er tilnærmet likeverdig fordelt i arbeidet. Politiinformantene i min studie var tydelige på at tillitsbygging krever tid og tålmodighet, men at dette i det lange løp vil øke effektiviteten på bakgrunn av kjennskap mellom aktørene.

I samtalen med Moskeinformant 2, spurte jeg om vedkommende opplevde en gjensidig dialog mellom politiet og moskeen, og fikk følgende til svar.

M: Ja. Altså, politiet har jo vært [navn på politimann]

S: Ja, personlig relasjon?

M: Personlig relasjon. Men nå er det hans arvtager da, og vi har fått ganske god kontakt. (Moskeinformant 2)

Politiet er et navn. Tilliten til systemet handler ikke nødvendigvis utelukkende om politiet som system, men også om myndighetenes rolle og hvilken tillit og anerkjennelse moskeene opplever motsatt vei.

4.1.3 Tilstedeværelse

Fokuset for min studie har vært moskeene, ettersom moskeene er en sentral samlingsarena for mange muslimer. Jeg har derfor vært interessert i hvordan politiets tilstedeværelse i moskeene foregår og hvordan moskeene forholder seg til det. Tilstedeværelse er en viktig nøkkel både for å skape og opprette en relasjon mellom politiet og moskeene. Til Politiinformant 2, stilte jeg spørsmål hvorvidt tilstedeværelsen og samarbeidet med moskeene var ut fra et ønske om å ha kontroll inn mot muslimske trossamfunn, og fikk følgende svar

[...] fra de forskjellige så var det litt usikkerhet på politiet sånn i starten, om vi var der for å kontrollere dem. Det var *ikke* det som var hensikten fra vår side, det var mer det å kunne bidra. Vi så at vi trengte flere bein å stå på for å få til en best mulig involvering, integrering, komme fram med, for eksempel, hvor viktig språk er, og det er noe vi jobber kontinuerlig med. (Politiinformant 2)

Fra intervjuene tegner det seg et bilde av at politiets tilstedeværelse i moskeene har fire scenarioer, i betydning mulige hendelsesforløp som bakgrunn for tilstedeværelsen: 1) Før-kontakt på moskeens initiativ, der det avtales på forhånd at politiet skal være til stede i forbindelse med en vanlig fredagsbønn, et sosialt arrangement eller en demonstrasjon, enten for å virke dempende på situasjonen og kontrollere sikkerheten, eller som en sosial invitasjon av sosiale grunner for å styrke relasjonen; 2) før-kontakt på politiets initiativ, der det er avtalt på forhånd at politiet skal være til stede, men at initiativet kommer fra politiets side; 3) situasjonsavhengig, at politiet kommer til moskeene tilknyttet en spesifikk hendelse; og 4) politiet kommer på uanmeldt besøk. Ser vi tilstedeværelsen i lys av sosiale-bånd-teorien (Hirschi, 1969), skaper politiets tilstedeværelse i moskeene gjensidige sosiale bånd som sørger for kontinuitet, integrering og kjennskap.

Med før-kontakt menes avtaler om tilstedeværelse som er inngått før en planlagt aktivitet i tilknytning til moskeen. Det første scenarioet går på før-kontakt på bakgrunn av moskeens initiativ. Moskeen ytrer et ønske om at politiet er til stede, enten for sikkerhet rundt et arrangement, eller av sosiale årsaker for å styrke relasjonen. Slike situasjoner kan for

eksempel være i en vanlig fredagsbønn, ved et sosialt arrangement eller i tilknytning til en demonstrasjon.

Så, at de har et kontaktpunkt inn i politiet, og de kan ringe og spørre om et eller annet, om det kan være interne uenigheter, altså, moskeene lever sitt eget liv, vi er ikke noen over-kikadorer som styrer over de på en måte, vi bare er et, ja, et medium, et redskap, en, ja... (Politiinformant 3)

[...] vi kan være på generalforsamlinger og være en dempende, et moment når det gjelder, ja, vi kan både veilede litt opp mot demokratiske prosesser og sånne ting, dette er jo organisasjoner som også får statsstøtte så de ønsker å følge norsk lov og ønsker å bli veileda sånn at dem kan få til det, og noen ganger så har dem jo problemer, det er jo akkurat som det er i idrettslag og sånt rundt omkring, at det kan være uenigheter innad og da, ved at politiet er til stede der da, kan si noen ord kanskje, men bare ved tilstedeværelse så blir debatten mer verdig og mer rolig. Man blir faktisk mer trygg. [...]en gang tok det så lang tid at jeg måtte gå [...], og da var det en av de som egentlig var der for å dempe litt som kom bort til oss, ”å, skal dere gå, dere må fortsette å være her”, så selv om det var han som egentlig ble sett på som litt av problemet, så følte han seg også trygg ved at vi var der, så det skaper en større grad av trygghet for *alle*. (Politiinformant 2)

Her forteller Politiinformant 2 om erfaringer bare ved å ha vært til stede uten å hatt noen fremtredende rolle i situasjonen, men som det senere er blitt gitt uttrykk for at har hatt en viktig funksjon. Samtidig stiller de seg også disponible for en mer fremtredende rolle. Politiets rolle kan dermed anses å være både konfliktdempende og veiledende. Dette ble bekreftet av moskeinformantene, som uttrykte at de også kan foreta denne før-kontakten når de er usikre på hvordan den kommende situasjonen bør håndteres, og derfor ønsker en dialog med politiet for å finne en løsning.

når vi ser, eller at vi føler at det vi trenger er å ta kontakt med han, vi trenger råd om hva vi skal gjøre, eller når vi har større forsamlinger, som ID-feiring for eksempel så tenker vi at siden vi har stor forsamling her så må vi prøve å være litt ekstra forsiktige så tar vi kontakt med politiet og de sender en eller to biler til å stå her liksom, synlige biler, at ingen prøver å tenke på et eller annet liksom i slike anledninger (Moskeinformant 1)

Fra politiets side, er det ønskelig å stille opp så ofte som man får til.

[...] jeg vil bare at de skal vite om meg, og huske på meg i settinger, [...] ofte så ringer de en time før eller noen dager før, at nå skal vi ha et eller annet til helgen, et eller annet opplegg, kan du komme og si et eller annet, [...] jeg prøver å stille opp når jeg kan, og følge opp noen ting, for noen har andre utfordringer enn andre. [Det er] veldig begrenset hvor mange steder jeg kan være på en gang, så det blir bare at man stikker finger'n i jorda og sier at, dette får jeg til og dette får jeg ikke til, også, men kontakten kan du ha på telefon, SMS, mail, bare dukke opp eller bli invitert på noe spesielt, så for så vidt, jeg prøver å minne på at jeg er til, og de moskeene som bare har åpent på fredager og litte granne i helgene, så er det ikke så lett å treffe folk, kan du si, mens de store har mer åpningstid. (Politiinformant 3)

Slik Politiinformanten poengterer, er det stor variasjon i moskeenes åpningstid noe som vanskeliggjør tilstedeværelse for offentlige instanser. I NIBR sin rapport fremheves

åpningstidene som et moment i forbindelse med at kommunalt ansatte ikke har den tilstrekkelige kontakten med moskeene da kontakten må skje utenfor de ansattes arbeidstid. ”Selv om flere kommuneansatte frivillig og ulønnet jobber utenfor arbeidstid, er ikke det noe man kan forvente at alle gjør” (Lid, m.fl., 2016, s.162). Sett i forhold til politiet er det mulig å anta at operative tjenestepersoner har større mulighet for kvelds- og helgearbeid enn hva som er tilfellet for kommunalt ansatte. Dette var for øvrig ikke noe politiinformantene kommenterte i intervjuene. I stedet er det relevant å se politiets rolle i forlengelse av den koordinerende rollen som legger til rette for tilstedeværelse og kontakt. Kan ikke den ene så kan kanskje den andre. Tilgjengelighet legger dermed begrensninger for tilstedeværelse i de situasjonene som anses som sosial orienterte uten spesielle behov for politiets assistanse. Tilstedeværelse blir dermed et spørsmål om prioriteringer, behov og tid.

Det andre scenarioet går på før-kontakt der initiativet kommer fra politiet. Politiinformantene fortalte at et avtalt møte kan handle om å si fra at man er til stede kun i kraft av å være til stede, uten annen forklaring enn synlighet og tilgjengelighet. Politiets tilstedeværelse er ikke alltid situasjonsbestemt, men har også som hensikt å vise at de er en samfunnsaktør som står disponibel for mer enn bare varsel, sikkerhetsstyring og kriminalitetshåndtering. Det kan også handle om at politiet ønsker å være der for å kommunisere med de som er til stede i moskeen ved for eksempel å tale på slutten av en fredagsbønn.

[Politiet] var jo her senest fredag, foran fredagsforsamlingen og sa at, minnet folk på at politiet er der for alle. At politiet er samfunnstjenere. Og da er det naturlig at de kommer her uten at det, fordi det er, hva skal jeg si, et møtested. Og hvis det er noen som lurer på noe eller trenger veiledning så må de bare ta kontakt. (Moskeinformant 2)

Ved å tale i fredagsbønnen får politiet mulighet til å kommunisere med mange på kort tid og gi informasjon som kan ha en innvirkning på den spesifikke moskeen, på det muslimske miljøet generelt eller samfunnsaktuelle situasjoner som politiet ser det hensiktsmessig å inkludere moskeene i.

Når de for eksempel arrangerer et seminar da om vold i nære relasjoner så har de kanskje knytta til seg en spesial-psykolog som kan det faglige rundt akkurat hva virkningen er og sånt, også kommer politiet gjerne inn, enten om vi stiller selv eller om det er noen fra familievoldsgruppa, og forteller om politiets erfaringer og hva slags skadevirkninger vi ser gjennom vår etterforskning, hva barn som er utsatt for det kan få, og hva slags straff faktisk man kan få som foreldre hvis man velger å bruke det selv om man vet at det er straffbart. (Politiinformant 2)

Tilstedeværelsen som politiinformanten snakket om her, var i kraft av sin rolle, med innsyn i hva som faktisk skjer, og videreformidling av denne informasjonen.

Så det er sånne ting, og i tillegg så er vi jo også til stede i forhold til generalforsamlinger og sånne ting, og også i gudstjenester og fredagsbønn, så kan vi også komme inn hvis det er aktuelle ting, få lov til å si litt i fredagsbønn. Vi hadde for eksempel når Sian og ”Stopp islamisering av Norge” skulle ha stand [steds og tidsangivelse] så hadde vi en dialog med moskeene i området der på forhånd for å høre hva de syns om det og forklare litt om hva Sian ønska med det, for de ønsket jo ikke å være der for å ønske å rekruttere folk til sin.., de kom jo dit for å skape debatt og få oppmerksomhet om sin sak, og da valgte jo de fleste moskeene å vende det arrangementet ryggen, ikke bry seg om det så det var jo veldig lite ungdom, lokaleungdom som var der. (Politiinformant 2).

Ved å gi politiet litt tid på slutten av fredagsbønnen, skjer det flere mekanismer samtidig. Moskeen synliggjør sitt samarbeid med politiet overfor menigheten. Politiet viser sin autoritet, de blir synlige og får kommunisert sitt budskap direkte til den muslimske delen av samfunnet. I tillegg legitimerer det politiet som en samfunnsinstitusjon, en institusjon som inviteres inn i et minoritetsmiljø som representant for storsamfunnet.

Vi har så mange medlemmer og mange av menneskene med [miljøets] bakgrunn er jo ofte religiøse, og moskeen er da veldig sentral i livet deres så for eksempel det vi sier eller ber folk om å være med på er mye mer legitimt enn det hvis en vanlig, privat organisasjon skulle prøve å gjøre det samme, sånn sett. (Moskeinformant 2)

Slik Moskeinformant 2 beskrev, står imamen eller styrelederen som premissleverandør for budskapet overfor de frammøtte.

Forholdet mellom moskeene og eksterne aktører er ikke uproblematisk. Moskeinformantene fortalte at samfunnsaktører som kommer inn utenfra oppleves som et usikkerhetsmoment, og krever at det bygges tillit for at opplevelsen skal være positiv. Politiet oppfattes som en ekstern samfunnsaktør som ikke ”hører til” i det interne moskemiljøet, så ”godkjennelsen” fra moskeens ledere er avgjørende for at de som er til stede og lytter, tar politiets budskap innover seg. Det skjer likevel en utvikling over tid, som flere av informantene uttrykte det der usikkerheten avtar over tid.

Politiets tilstedeværelse i ulike settinger, er et viktig element. At politiet og moskeens øverste ledere er til stede sammen, at de kommuniserer godt og samhandler foran resten av den muslimske menigheten, sprer et inntrykk av at politiet og moskeen har en god relasjon.

S: Når [navn på politiperson] er her, til stede, tror du det påvirker de som er her på noen måte?

M: Ja, jeg tror det, og jeg tror folk vil føle seg trygge

S: selv om noen har en opplevelse av at det ikke er sånn, eller, du sa i stad at noen har jo ikke den samme relasjonen til politiet som andre har, veldig forskjellig...

M: Ja, men når de ser at det er i moskeen og de ser at det er, at kjemien er så god mellom oss i ledelsen og politiet, så tror jeg det skaper bare trygghet.

S: til de delene av miljøet som ikke har den samme opplevelsen, hva tror du kan hjelpe for dem, så de kan oppleve at man har et politi som er samfunnstjenere

M: De må bare bidra med det de kan, at vi fortsetter å ha disse veiledningene, og invitere politiet inn. (Moskeinformant 2)

Det tredje scenarioet er situasjonsavhengig, enten en konkret situasjon som har skjedd, eller som er en vedvarende situasjon. En av moskeinformantene fortalte om en hendelse for en tid tilbake, der store ungdomsgrupper hadde havnet i slåsskamp. I utgangspunktet var dette en engangshendelse, men som ungdommene planla tid og sted for å gjenta.

Politiet kontaktet meg senere på ettermiddagen så da spurte de, hva kan vi gjøre med det? Kan dere hjelpe oss? Så sa jeg; jeg kan gjøre det, eller vi kan gjør det, men du skjønner at det er liksom, det er litt vanskelig, for det er kort tid. Hva mener du? Så sa vi; send folk til alle de store moskeene, snakk med foreldrene på fredagsbønnen, politimann skal stå i talerstolen og forklare hva som har skjedd og hva som kommer til å skje, det er også foreldrenes jobb og oppgaver å passe på sine barn, ikke bare staten og vi i moskeene skal ha det sånn, og da var det [navn på politimann], han kom hit og talte, jeg tok med han til talestolen og jeg forklarte folk på talestolen. Det var fullt i moskeen, så sa jeg; han vil forklare om våre barn, gi oss en 10 minutters ekstra tid, vi bruker toppen 10 minutters tid å høre på han, men det er som sagt, hvis dere ikke forstår alt så kan jeg oversette det, også forklarer jeg dem at dette er vår jobb, vår, foreldrenes oppgaver å passe på våre barn, hvor går dem, så da forklarte han det og ingen barn kom [den dagen].

S: Ingen?

M: Ingen, ikke en eneste, det skal jeg lover deg.[...] Jeg mener sånn sett at vi har reddet liv. Hvis de hadde truffet hverandre der og hadde brukt kniv, kanskje noen hadde mistet livet

S: Hvor viktig var det da at politiet var med og sa det fra talestolen?

M: Det var veldig viktig, for da hører folk alvorlig, når politiet kommer og forklarer oss så tror vi på alvor, eller at jeg står og sier, det kan skje sånn og sånn, men når politiet kommer så tror folk at han har peiling, de veit. (Moskeinformant 3)

Moskeinformant 3 presenterte her et syn på politiet som en samfunnsaktør medlemmene i moskeen har full tiltro til. Politiet fremstår også her med autoritet. Her er det politiet som blir gitt rollen ”som tungen på vektskålen” som gjør at de som er til stede i moskeen forstår alvor, i det som kommuniseres. Dette skiller seg fra uttalelser fra det jeg tidligere har vært inne på, der ledelsen i moskeen bidrar til å understreke alvor, i situasjonen ettersom det da er ”en av deres egne” som oppfordrer til å ta budskapet på alvor. Ut fra disse funnene, virker det som at det er *kombinasjonen* av at både moskeens ledelse og politiet kommuniserer det samme, med hver sin innfallsvinkel, men med samme budskap, som har best gjennomslagskraft.

Initiativet i denne ungdomssituasjonen som Moskeinformant 3 fortalte om, kan sies å være delt. Politiet tok et initiativ overfor Moskeinformant 3, som igjen tok initiativ til å invitere politiet inn i de sentrale moskeene for konflikten. I flere av situasjonene informantene fortalte meg om, var initiativ-retningene vanskelige å identifisere. Hvem som tar hvilket initiativ virker ikke avgjørende for relasjonen. Det som heller er avgjørende er hvordan initiativet mottas, og ikke minst, at de er enige om det grunnleggende budskapet. Som i eksempelet fra Moskeinformant 3, ble kontakten fra politiet fulgt opp av flere av moskeene, noe også moskeene anså som en hensiktsmessig løsning for dem og deres medlemmer.

Politiinformantene fortalte om ulike eksempler, der de har sett det som nødvendig å være i direkte kontakt med moskeene. Et av eksemplene var knyttet til hendelsene 22. juli. I enkelte moskeer ble det samlet til ad hoc-møter mellom politiet og den muslimske menigheten for å orientere om situasjonsbildet, og for å diskutere hvordan moskeene skulle forholde seg til situasjonen. Et annet eksempel som ble trukket fram var håndteringen i etterkant av at en kvinne ble skutt av politiet på Grønland høsten 2015. Politiet oppsøkte de miljøspesifikke moskeene som kvinnen var knyttet til, og fikk dermed en mulighet til å gi informasjon om situasjonen. Ifølge Politiinformant 1 førte det direkte møtet og politiets tilstedeværelse i etterkant av hendelsen til at miljøene fikk den faktiske informasjonen om hva som hadde skjedd, og dermed hadde en avvergeseseffekt for eventuelle reaksjoner og eskalert konflikt.

Det fjerde scenarioet, er at politiet kommer på uanmeldt besøk.

når jeg da, jeg har kanskje vært sivilt da også, men første gang vi møtes så ser jeg jo at de tenker veldig, hva skjer nå, nå er politiet her, hva vil politiet og sånn, og kanskje litt sånn skepsis, noen, men det er jo ikke så rart, du blir jo litt nervøs du også hvis du blir stoppa i en trafikk kontroll eller noe. Så første møte, men andre møtet så blir det liksom helt annerledes. (Politiinformant 3)

Om politiet dukker opp i uniform eller sivil, står ikke som et sentralt punkt for noen av informantene, verken for politiet eller moskeene. Tilstedeværelsen er viktigere. Skepsisen de møter, slik Politiinformant 3 forklarte det over, ble beskrevet av informanten som en skepsis politiet møter ved enhver tilfeldig kontroll.

Dette fjerde scenarioet kan ses i sammenheng med det første, før-kontakt med initiativ fra politiet. Forskjellen er at i dette fjerde scenarioet er ikke moskeen klar over at politiet kommer innom.

[Navn på politimann] pleide bare å marsjere rett inn her uten at noen løftet et øyelokk, men sånn var det ikke i starten. (Moskeinformant 2).

Moskeinformant 2 fortalte videre at det har vært gjort mye arbeid for å skape en slik holdningsendring i miljøet, der den røde tråden har vært oppbygging av tillit basert på informasjonsutveksling og tilstedeværelse. Et viktig aspekt ved møtet mellom politiet og de muslimske trossamfunnene, er den uformelle kontakten. Den fortoner seg i retning av en vennskapelig tone, der man gjerne snakker om felles referanser; fotball, været, eller andre hverdagslige ting som skaper dialog og samhandling. Her er det viktig å presisere at kontakten likevel oppleves som formell i den forstand at de formelle rollene møtes; imamen og styrelederen snakker med politipersonen i kraft av sin stilling, sine formelle roller, og ikke som privatpersoner.

Uanmeldt besøk fra politiets side, har også fortønet seg mer dramatisk. En av politiinformantene fortalte om en hendelse der politiet fikk melding om skyting på en adresse. Stedet viste seg å være en moské, og ransakelsen av en moské har et vanskelig aspekt, ettersom de er et hellig sted der renhet er svært viktig (Vogt, 2008, s.86). Moskeenes prosedyre er å ta av sko når man går inn, en religiøs handling som politiet ikke kunne ta hensyn til i ”kampens hete”. Politiinformanten presiserte at en slik situasjon krever etterarbeid, der viktigheten av dialog står høyt.

da er det jo viktig at vi har et samarbeidsklima sånn at de ikke bare blir stående der også bare er vi borte igjen. Da må det faktisk gjøres noe, da må det være noen som catcher at dette herre kan skape problemer og dette må vi faktisk bruke litt tid på i etterkant, for ellers så blir de bare stående der som et sånt sår som aldri egentlig skorpa får grodd. [...]for vi gjør jo tabber hele tiden, og det kommer vi jo til å fortsette med, men den måten de problemene blir tatt opp på i etterkant, er ekstremt viktig. (Politiinformant 1)

Vi har nå sett fire mulige hendelsesforløp som bakgrunn for politiets tilstedeværelse i moskeene. Initiativet kan komme fra moskeene eller fra politiet, og springer ut av planlagte aktiviteter med avtalt tilstedeværelse eller ved akutte situasjoner der politiet eller moskeene ser et behov for kommunikasjon og tilstedeværelse. Politiets tilstedeværelse bygger kjennskap og relasjoner både gjennom den formelle og uformelle kontakten som bidrar til en god grunnmur for samarbeidet mellom de to aktørene. Alle informantene understreker at arbeidet krever tålmodighet og tid. Politiinformant 1 hadde en fin sammenligning om hvordan man kan se på relasjonsbygging.

Det er vanskelig å ha kvalitetstid hele tida, du må bygge det opp, det blir som oppdragelse, at foreldre kan ikke bare si at ’nå skal vi ha kvalitetstid’, du må bygge det på at du faktisk er til stede også i hverdagen. (Politiinformant 1)

4.1.4 Oppsummering

Alle informantene fortalte om innvandreres trøblete forhold til politiet koblet til erfaringer fra hjemlandene sine, men de hadde ulike refleksjoner rundt hvordan de erfaringene gjør seg gjeldende i Norge, og hvordan de og deres moské ser på situasjonen. Kulturforståelsen politiet utviser overfor moskeene og i møte med muslimer, er en viktig nøkkel til relasjon. Kulturdymykheten, som Politiinformant 3 omtalte det, åpner for å forstå kulturtrekk man ikke selv er kjent med, samtidig som norsk kultur synliggjøres gjennom kommunikasjon og holdningsarbeid.

Langt på vei viser mine funn at stopp-og-sjekk har en subjektiv forklaringsramme. Moskeinformant 1 fortalte om stopp-og-sjekk-rutine som en del av politiets arbeid som favner alle, og som "tilfeldigvis" også rammer synlige minoriteter på bakgrunn av trusselbilder. Moskeinformant 2, derimot, omtalte det mer i tråd med tidligere forskningsfunn, at synlige minoriteter i større grad stoppes og mistenkeliggjøres enn andre grupperinger i samfunnet. Moskeinformant 3 kommenterte ikke stopp-og-sjekk eksplisitt, men etterlyste generelt sett et strengere politi. Hvorvidt det også innebærer en strengere stopp-og-sjekk-rutine, er det ikke grunnlag for å konkludere med.

At tillit er en viktig nøkkel til relasjon, er det liten tvil om, men *hvordan* tillit brukes og forstås er ikke like innlysende. Når det settes fokus på tilstedeværelse og kontakt, uten at det foreligger en alvorlig hendelse eller konflikt i forkant, er det et viktig bidrag i arbeidet for å skape systemtillit (Grimen, 2009). Enda viktigere enn systemtilliten, er relasjonstilliten, ettersom det er nettopp personen som primært er i fokus, som ved å bli kjent med personene bak uniformene gir et helt annet grunnlag for kontakt.

Så hva skaper tillit mellom moskeene og politiet? Schindler og Thomas (1993) sin femdelte inndeling av tillit er nyttig som forklaringsmodell her.

- 1) integritet – samsvar mellom tale og handling
- 2) kompetanse – faglig kunnskap og mellommenneskelig kunnskap
- 3) konsistens – forutsigbarhet, enhetlig opptreden og konsekvens
- 4) lojalitet – villighet til å stille opp for en annen person og støtte vedkommende
- 5) åpenhet – ærlig og sannhetstro opptreden.

Studien Schindler og Thomas refererte til var i hovedsak basert på tillit innad på en arbeidsplass, men dimensjonene er også anvendbare i min studie. Nøklene til relasjon mellom politiet og moskeene, slik funnene indikerer, favner samtlige av de fem i inndelingen fra Schindler og Thomas. Fra mine funn er det i tillegg to stikkord som står sentralt; kjennskap og tilstedeværelse. Med kjennskap menes det å kjenne hverandre ved navn, kjenne til rutiner, kontaktpunkter, samt mer personlige preferanser for å skape en nærrere relasjon. Kjennskap kan ses i sammenheng med integritet, kompetanse og åpenhet. Deler av kjennskap handler også om tilstedeværelse, som kan knyttes til de resterende elementene for tillit; kompetanse og lojalitet.

4.2 Moskeenes rolle i det forebyggende arbeidet

Det forebyggende arbeidet legger opp til en bred innsats som involverer mange aktører. I dette analysekapittelet presenteres funn knyttet til hvordan moskeene anses som en aktør i arbeidet, hvilken rolle de får, har og kan ha. Funnene drøftes opp mot teorier om sosial rolle, ansvarliggjøringsstrategi og avstandsstyring.

4.2.1 Et sosialt knutepunkt

Som tidligere beskrevet er moskeene et sentralt samlingspunkt og et ”sentrum for en lang rekke sosiale og kulturelle aktiviteter” (Vogt, 1995, s.130). Moskeenes hovedfunksjon er å samle personer med samme religiøse overbevisning til undervisning og bønn, og i tillegg legge grunnlaget for det sosiale miljøet i livet til en muslim (Vogt, 2008, s.88). I likhet med Vogt sin forskning, viser mine funn at moskeenes sosiale rolle kommer til uttrykk gjennom et mangfold av tilbud med mål om å stimulere enkeltmenneskene og miljøets sosiale liv. Eksempler på dette, fra mitt materiale, er blant annet sportsarrangementer, deriblant fotballturneringer, som har involvert både moskeer og politiet. I tillegg nevnes sosiale arrangementer som film- og spillekvelder, samt aktiviteter som innebærer læring og kunnskap i form av samtalegrupper og kurs. Ifølge Vogt sine informanter er årsaken til moskeens sentrale sosiale funksjon, at den blir et viktig møtested som tilbyr et fellesskap med felles referanser, i tillegg til å være det eneste stedet for personer som ønsker å delta i islamske aktiviteter (Vogt, 2008, s.89). Sett fra politiets side, blir moskeene også en viktig møteplass for å komme i kontakt med flere befolkningsgrupper gjennom andre kanaler enn man kanskje vanligvis benytter.

[man] trengte kontakt med de forskjellige trossamfunnene her, på grunn av at de gjør veldig mye godt arbeid og involverer en god del av de minoritetene som vi samarbeider med og som vi har behov for å komme i kontakt med (Politiinformant 2)

For Politiinformant 2, i likhet med de andre politiinformantene, har kontakten med moskeene bidratt til å nå ut til ulike minoritetsmiljøer. Personene man ønsker å nå er de som av ulike årsaker beveger seg lite ute i storsamfunnet.

vi ser jo at vi har ikke parallellsamfunn, men vi har parallell familier, vi har familier som stort sett bare sender unga sine ut på skolen og som er veldig lite ute i det norske samfunnet og deltar veldig lite der selv, man får pengene sine via NAV, og ser på parabol fra hjemlandet og kan ikke norsk annet enn det man oppfatter gjennom sine egne barn, og det ønsker vi ikke, vi

ønsker at man skal føle både en deltakelse og en inkludering i det norske samfunnet. (Politiinformant 2)

I arbeidet med å oppfordre til deltakelse og skape følelsen av inkludering i det norske samfunnet, har informasjonsarbeid stått sentralt i politiets arbeid inn mot moskeene.

[...] for det første så er det mye med det å nå fram med hvilke tilbud som faktisk eksisterer i bydelen, for det er mange som dette ikke er tilgjengelige for. Assa, det er omtrent som at blir du syk så skal du være jammen så ressurssterk for å få den hjelpen du har rett på, og, de svakeste stilte de får jo ikke en gang det de har rett på, og det er masse tilbud som en som er ny som kommer hit og aldri nesten er utenfor sitt eget miljø, vil ikke vite at de finnes mosjonstilbud for kvinner mellom klokka 12 og klokka 3, eller språk-kafé, for de får aldri høre om det, [...] og der er jo politiet kanskje en brekkstang igjen for det er lettere for oss å ta kontakt med styrelederen for en moské, [...]for da har vi etablert en kontakt så er de mere åpne for at det finnes faktisk ting som er bra for de (Politiinformant 1)

At politiet blir denne ”brekkstangen” som informantene her omtaler det, skjer ut fra at det allerede er opprettet en relasjon og en kontakt mellom politiet og moskeens ledelse. Politiet kontakter moskeene med sin informasjon med bakgrunn i en innstilling om at dette er tilbud og informasjon som kan være til hjelp og støtte for alle, eventuelt deler av moskeens medlemmer. Samtlige av politiinformantene omtalte informasjonsarbeidet blant annet som en ’opplæringsprosess’.

da styrker vi da og gir prester og imamer og styrer i de forskjellige trossamfunn verktøy som de kan bruke igjen for å veilede og gi gode råd, og det ser vi jo at de holder jo også etter hvert konferanser sjøl, både om ekstremisme, men også om familievold, oppdragervold og det med kjønnslemlestelse, tvangsekteskap [...] så vi sitter og knytter litt folk sammen, og litt på en sånn måte som SaLTo-koordinatorene gjør når det gjelder barn og unge, så gjør vi det i forhold til trossamfunn og etnisitet. (Politiinformant 2)

Politiet blir med andre ord et viktig bindeledd mellom muslimske trossamfunn og storsamfunnet. Moskeinformant 2 fortalte meg hvordan informasjonen fra politiet har gitt muligheter til å avlive myter om hvordan for eksempel barnevernet faktisk jobber og tenker, hva som er lovlig og ulovlig, og hvilke rettigheter og muligheter de har i det norske samfunnet. Politiinformant 3, fortalte om positive tilbakemeldinger fra en imam som opplevde det givende å kunne fortelle sin menighet om hvordan være muslim i Norge, og at de han snakket til forstod mer av det norske samfunnet.

Informasjonsarbeidet er knyttet sammen med dialog. Enveis informasjon treffer derfor dårlig mottakerens behov, når det ikke skjer en utveksling av behov, spørsmål og oppfatninger. Hva som kommer først av informasjon og dialog er ikke lett å identifisere, ettersom informasjon kan legge til rette for dialog, mens dialog også til rette for informasjon. I samtale med politiinformantene spurte jeg hvordan samarbeidet mellom politiet og moskeene begynte, om

det var tilstedeværelse eller direkte dialog med enkeltpersoner. Det gjennomgående svaret var at kombinasjonen direkte dialog og ulike former for tilstedeværelse ga muligheter til informasjonsutveksling, både gjennom formell og uformell kontakt. Den formelle kontakten var blant annet gjennom møter mellom politiet og ledelsen i moskeene. Kontakten skapte rom for dialog som ga mulighet til samtaler om mekanismer, normer og verdigrunnlag, som for moskeene ikke var like ”opplagt” kunnskap. Et eksempel var spørsmål om turban i politiet, der politiet møtte ledelsen i moskeen med avklaringer om politiets rolle som en religiøs og politisk uavhengig samfunnsaktør. Et annet eksempel gikk på kunnskap og bistand til gjennomføring av demokratiske prosesser. Den uformelle kontakten, var i mye større grad basert på tilstedeværelse og ”tilfeldige” møter. Som omtalt i kapittel 4.1, har store deler av politiets tilstedeværelse i moskeene vært uformelle, uannonserte besøk. Garland (2001) argumenterer for at arbeid med ansvarliggjøringsstrategier ikke handler om å kommandere eller kontrollere, men i stedet overtale og justere for derved å kunne organisere og sikre at andre aktører spiller sin rolle (Garland, 2001, s.126). Moskeene anses av politiet som en aktør med muligheter til å redusere tilløp til kriminalitet i kraft av å være et sosialt knutepunkt. Påvirkningsarbeidet politiet har inn mot moskeene kan dermed ses i lys av statens overordnede strategi, der innsikt og justering av sosiale prosesser i sivilsamfunnets institusjoner er en avgjørende faktor for å sørge for orden og konformitet i samfunnet (Garland, 2001). Politiinformantene trakk fram vold i nære relasjoner og oppdragervold som eksempler på sosiale utfordringer i familier med minoritetsbakgrunn, der politiets rolle blir å tydeliggjøre storsamfunnets holdninger og håndteringer.

Ettersom moskeen er et samlingspunkt, har moskeen en kontrollfunksjon overfor miljøet. De blir på sett og vis politiets øyne og ører.

[...] i og med at vi har kanaler så, hvis vi ser at det er mye frustrasjon i et visst miljø, eller tror ting holder på å bygge seg opp og problemstillinger, så kan vi jo ringe til en av kontaktpersonene i det miljøet og høre hvordan det står til, åssen går det, også at jeg har hørt at sånn og sånn, er det, hva er problemet, eller er det noe vi kan hjelpe til med? Og da kommer man med ting, snakker om ting. Så, jeg tror det er bra. Vi klarer jo ikke å redde verden alene, men dråper små (Politiinformant 3)

Det er her viktig å presisere at moskeenes rolle ikke er å kontrollere, men i kraft av å kjenne sitt miljø og være et talerør, har de en ansvarsrolle. Samtlige av politiinformantene presiserte ettertrykkelig at deres arbeid overfor moskeene i all hovedsak handler om å gi dem informasjon, og å vise sin samfunnsrolle som en hjelpende aktør som moskeene kan stole på, en instans de kan kontakte og snakke med når de måtte trenge det. Utfordringen er å vise

moskeene hvilke settinger og saker som politiet kan bistå med og anerkjenne som områder de trenger hjelp til. Opplagte områder er direkte håndtering av kriminalitet, selv om det også kan oppleves for moskeene som noe man ikke oppsøker politiet med, i frykt for straff. Som jeg tidligere har vært inne på, har det derfor vært sentralt å vise politiets rolle som en problemløser framfor en straffende instans (Gundhus og Egge, 2013). En av politiinformantene fortalte meg om en stor familiekonflikt som hadde eskalert til voldelige konfrontasjoner og hærverk på flere biler. For å rydde opp i konflikten, samarbeidet moskeen som familien var knyttet til, og politiet. Politiet fikk en meglerrolle, som for politiets del ikke er en uvanlig rolleposisjon, men som politiinformanten beskrev som litt utenfor vanlig politiarbeid. Årsaken til det var i hovedsak konfliktens dimensjon, som hadde røtter tilbake til andre land, landsbyer og tidligere familiekonflikter. Håndteringen av konflikten var heller ikke kjent for politiet, fordi konflikten krevde bruk av normer og regler utenfor norske rammer. Koranen og Sharia-loven var naturlige deler av konfliktløsningsprosessen. Disse er ukjente verktøy for norsk politi og krever en annen form for styring, kontroll og samarbeid enn hva politiet er vant med. Politiet var en del av løsningsprosessen, som bidragsyter, framfor å lede konfliktløsningen med utelukkende ”norske” verktøy, noe som ifølge politiinformanten, ikke ville løst konflikten, men heller kanskje eskalert den.

I løpet av de fire-fem årene som vi har hatt [samarbeidet] nå så føler vi at vi får en veldig god dialog, det er jo gjerne ressurspersoner, personer som ønsker å gjøre en forskjell for sin trosfeller [...]. Men det er jo i hvert fall ressurspersoner der som ønsker å gjøre det beste, og det er veldig ålreit for oss å kunne samarbeide med dem, bistå dem med eventuelt de utfordringene de har, og samtidig få informasjon tilbake om hva som skjer, sånn at vi kan komme tidlig inn med bistand (Politiinformant 2)

I likhet med Gundhus (2014) sine funn knyttet til politiets rolle i SLT-samarbeidet, viser også mine funn at ”politiets rolle i dette samarbeidet veksler mellom å videreformidle informasjon, og være relasjonsbygger/grensesetter, til å lede ulike gjenopprettende prosesser etter lovbruddet har blitt begått” (Gundhus, 2014, s.194). Moskeens rolle blir å videreformidle informasjon til sine menigheter ved at deres posisjon i mange muslimers liv, treffer deler av minoritetsbefolkningen som politiet ikke gjør, og med en annen påvirkningsmulighet enn politiet har mulighet til.

Språk

Kommunikasjon står sentralt i menneskelig samhandling, og i møte mellom kulturer er særlig språkbarrierer diskutert som en utfordring for å skape god relasjon. Egge og Ganapathy

(2012) legger til grunn at språk representerer makt, kontroll og påvirkning (2012, s.58). I utgangspunktet var ikke språk et tema i mine intervjuer, men kom fram gjennom intervjuene med informantene. Særlig en av politiinformantene omtalte språk som et viktig fokusområde for det forebyggende arbeidet, men da ikke for samarbeidet mellom politiet og moskeene, men heller for moskemiljøenes språklige utvikling i lys av integrering, deltakelse i moskeenes aktiviteter og i samfunnet generelt. For samarbeidet mellom politiet og moskeene, fikk jeg inntrykk av at språkutfordringer har vært minimale. Eventuelle språklige utfordringer har vært løst ved å benytte seg av en tredjepart med norskkunnskaper, eller ved å være i kontakt med andre personer i ledelsen som snakker norsk. Ifølge Vogt (2002) står ikke imamene som gruppe så sterkt, og underbygger argumentet med imamenes språklige utfordringer, både storsamfunnet og internt. Flere av politiinformantene ser en utvikling der stadig flere i moskeenes ledelse behersker norsk, samt at flere moskeer anser det som en del av sin utvikling å sørge for å heve norskkompetansen innad. Politiinformant 2 fortalte hvordan ungdommer fra forskjellige muslimske menigheter har kontaktet politiet for å få bistand til å løse utfordringer knyttet til hvilke språk som benyttes i moskeene de tilhører. For ungdom som er født og oppvokst i Norge, er det en balanse mellom å opprettholde språket fra opprinnelseslandet og samtidig utvikle norskkunnskapene. Ønsket fra ungdommene har vært å få bistand til å gjøre norsk til en større del av både det rituelle i moskeene og som arbeidsspråk i styrearbeid. Begrenset bruk av norsk oppfattes av ungdommene som ekskluderende, særlig for de som behersker norsk minst like godt, og for noen også bedre, enn språket fra hjemlandet. Politiinformanten la videre til at manglende språkkunnskaper anses som et risikomoment som går utover barn og unge.

[...] vi ser jo at det at foreldre som lærer seg norsk, lykkes bedre, både opp mot arbeidsliv og kontakt med skole, barnehage, og også i sin oppdragelse, lykkes med egne barn. Vi ser en overrepresentasjon av de barna som møter her som har vært borte i uheldige situasjoner, om det har vært rus eller annen kriminalitet, det er at det er overhyppighet av foreldre som trenger tolk (Politiinformant 2)

Informanten understreket at politiets rolle er å gi råd, men informanten uttrykte samtidig at språkutvikling er et viktig mål for arbeidet, og forteller at flere moskeer i dag benytter norsk i større grad, både i styrene og i fredagsbønnene. Løsningene er fleksible, og innebærer blant annet at de stedene imamen behersker det, holdes fredagsbønnen både på norsk, engelsk og miljøets språk. Slik sett kan det indikere at det språklige arbeidet foregår både indirekte og direkte gjennom sosiale kontrollmekanismer og krav.

Språket blir et viktig moment for påvirkning i det forebyggende arbeidet. Manglende kjennskap til samfunnets majoritetsspråk, har to konsekvenser. Den ene konsekvensen går utover minoritetens mulighet for sosialisering, arbeidsliv og generell deltakelse i storsamfunnet. Slik sett, blir språklæring et viktig moment i ansvarliggjøringsstrategien som søker å oppfordre til aktive, kompetente og deltakende borgere (Crawford, 1998; Garland 2001). Den andre konsekvensen, begrenser politiets mulighet for å være i direkte kontakt med individer for dialog og informasjon, og svekker muligheten for å skape relasjon og tillit gjennom gjensidig kontakt.

Foreldre

Både moskeinformantene og politiinformantene fortalte at et av deres viktigste fokusområder er å styrke foreldrene i deres rolle. Påvirkningsmulighetene både politiet og moskeene har, innebærer som nevnt både oppfordring til deltakelse, bevisstgjøring av hendelser og faremomenter samt kunnskapsdeling for å styrke individenes muligheter. Politiinformant 2 uttrykte tydelig at foreldrene er nøkkelen til å jobbe med barn og unge.

[...] arbeidet vårt går jo på barn og unge, ved at vi jobber via foreldre, hvis vi har foreldre som er kunnskapsrike og kan gi dem kunnskap så ønsker jo de alle foreldre det beste for sine barn. Vi ser de som ikke lykkes, det er de som har problemer med rus og psykiatri, også er det de som rett og slett ikke har nettverk eller ikke har kunnskap om å gjøre de rette tingene. Man speiler gjerne det man har opplevd selv i barndommen, og hvis man kommer fra et miljø hvor det med middel for oppdragervold var vanlig så bruker man det også selv, hvis man ikke har lært at, for det første ikke er lov her i Norge, men også at man har andre verktøy som man skal bruke eller, så blir man jo helt handlingslamme hvis man bare tar fra dem verktøy (Politiinformant 2)

Politiinformant 1 fortalte om dialogen med foreldre i moskeene, og fremhevet viktigheten av den uformelle kontakten. Politiinformanten imøtekommer foreldres utfordringer ved å innta rollen som forelder framfor rollen som politi. Framfor at relasjonen og dialogen er mellom politiet og en forelder, er det i stedet to foreldre som snakker sammen og utveksler erfaringer og løsninger på problemer de har. For moskeinformantene har store deler av fokuset på foreldrene handlet om å forstå barnevernets arbeid.

Vi skjønnte jo raskt at det var mye myter som trengtes å oppklares og da bestemte vi oss for å kjøre temakvelder, parallelt med foreldreveiledningskurs, det er veldig populært og det har pågått nå i to, nesten tre år. Det er alltid ventelister. Og da har vi hatt temakvelder hvor, for eksempel, vi har invitert [navn på politimann] og noen fra SaLTø har også vært inne. Hensikten er liksom å styrke foreldrene i deres rolle og det å ringe inn til politiet f eks ikke betyr at noen skal registreres eller at noen skal fengsles, men at den enkelte forelder kan bare ringe og få tips. Det at jeg har dratt sammen med [navn på politimann] eller har koblet [navn

på politimann] med noen foreldre har jo også gjort at foreldre også har et annet inntrykk av politiet og lettet samarbeidet, og igjen da så ser da ungdommen at her er de på lag, og når jeg har inne, f eks SaLTo, så kan vi, så snakker vi jo om forebyggingsarbeid og hvor bra det er at det er skole, politi, moské, alle har et godt forhold, så alle disse tingene har gjort at det har satt i gang prosesser hos en del foreldre. (Moskeinformant 2)

De store moskeene har mange medlemmer, og når dermed ut til mange med sitt budskap. Rollen moskeene har i muslimes liv, er annerledes enn andre aktører i samfunnet ved at kommunikasjonen har et mer religiøst og kulturelt differensiert perspektiv enn majoriteten av samfunnsaktørene fremviser. Det religiøse og kulturelle aspektet ved moskeene spiller en stor rolle og vekker, som tidligere nevnt, for noen en sterkere gjenkjennelse av egne verdier og referanser enn hva det norske samfunnet tilbyr. Moskeinformant 2 understreket at det også innebærer et stort ansvar ved at medlemmene i moskeen har stor tillit til moskeens ledelse. På den måten disponerer moskeene et unikt talerør til mange mennesker, og har derved mulighet til å påvirke personer annerledes enn andre aktører.

vi har jo en ekstra byrde og som er at vi har en så stor tillit at vi da blir, altså jobber i enda større skala en de som er eksterne, som kan snakke med foreldrene og barna. (Moskeinformant 2)

4.2.2 Samarbeidsforumene

Regjeringen oppfordrer til å benytte allerede eksisterende samarbeidsstrukturer og virkemidler i møte med problemstillinger knyttet til radikaliserings og voldelig ekstremisme, på samme måte som man møter andre utfordringer (Lid, m.fl., 2016, s.40). Som tidligere nevnt er det ett tiltak handlingsplanen og handlingsprogrammet til SaLTo som retter det forebyggende arbeidet mot trossamfunn. Tiltaket handler om samarbeidsforum som en arena for samarbeid mellom politiet, bydelen og trossamfunnene I min studie, var det sentralt å høre med informantene hvordan de opplevde samarbeidsforumet, ettersom forumet står sentralt i handlingsplanen både nasjonalt og lokalt for Oslo kommune, og er et dokumentert tiltak for å øke samarbeidet mellom ulike aktører i kommunen, inkludert politiet og trossamfunnene. Moskeinformant 1 trakk fram samarbeidsforumet som et godt tiltak med mulighet for å bli kjent.

[...] det forumet for eksempel, at politiet samler sammen alle sammen rundt et bord, få dem til å sitte sammen, vi skal nå være på et seminar [...], hvor vi er invitert til å overnatte på et hotell og vi har todagers seminar, og det er veldig flott og få oss til å sitte sammen der og det blir ikke bare snakk, men når du får anledning til å overnatte på et hotell så blir det anledning til å sitte sammen utpå kvelden og utveksle tanker og komme nærmere hverandre. Så, jeg syns gjennom dette her så kan politiet få det til. (Moskeinformant 1)

Invitasjonen til både formelle og uformelle møter mellom politiet og trossamfunnene, og trossamfunnene seg imellom, anses som en suksessfaktor i samarbeidet. Kjennskap er en viktig nøkkel til relasjon, ikke bare mellom politiet og moskeene, men også trossamfunnene seg imellom.

Kjennskap, det er grunnlaget for å opprettholde en dialog, også for å ha virkelig samme eksistens og gjensidig respekt, kjenne hverandre og, ja. (Moskeinformant 1)

Samarbeidsforumene har som sitt overordnede mål, å styrke samarbeidet mellom politiet og trossamfunnene, og trossamfunnene seg imellom. Et viktig moment for min studie var å avdekke samarbeidsforumenes arbeidsform sett fra informantenes side, og slik de beskriver står informasjonsutvekslingen igjen sentralt. Alle involverte aktører i samarbeidsforumene informerer om sitt arbeid, hva de gjør, hvilke prosjekter de jobber med og eventuelt hvilke utfordringer de har i arbeidet. Politiinformant 3 beskrev forumet som et sted for å gi løpende informasjon om situasjonen i trossamfunnenes områder, samt tilbakemeldinger og korte evalueringer av gjennomførte aktiviteter og tiltak. Informasjonen gis inn for å spres i de aktuelle trossamfunnenes miljøer, samtidig som det opplyser alle involverte aktører om hva som rører seg. På spørsmål om samarbeidsforumene også tilbyr en annen kommunikasjonsform i form av diskusjonsmuligheter, svarte politiinformantene nei. Temakvelder med samtaler og dialog, og med eventuell mulighet for diskusjon, skjer utenfor forumet, og arrangeres sporadisk av menighetene selv eller via andre aktører i lokalsamfunnet. Moskeinformant 2 beskrev også samarbeidsforumene som et sted for å minne hverandre på sin eksistens som samfunnsaktører. Både Politiinformant 3 og Moskeinformant 2, uttrykte et ønske om mer kommunikasjon seg imellom. Politiinformanten forklarte delvis fraværet av en 'samarbeidssamtale' og mulighet for diskusjoner med begrenset tid og at størrelsen på samarbeidsforumene er for store til å kunne inkludere alle. Moskeinformanten på sin side etterspurte eget initiativ til samarbeid mellom menighetene, basert på egeninteresse framfor samarbeid på bakgrunn av det informantene omtalte som 'frivillig tvang'. Moskeinformant 1 etterlyste mer initiativ til samarbeidsprosjekter på tvers av trossamfunn, både innad i bydelene og på tvers av dem, basert på en mer systematisk samarbeidsplan framfor at initiativene skal komme fra den enkelte aktør.

Tiltak 28, slik det står beskrevet over, legger opp til at forumene samarbeider om å arrangere workshops, kurs, seminarer og konferanser. Funn indikerer derimot at samarbeidsforumene i større grad er informasjonsmøter og *oppfordring* til samarbeid, framfor å være et forum for faktisk samarbeid og diskusjon over bordet.

4.2.3 Imamens rolle

I Oslo har stort sett alle moskeer en imam. De som ikke har en imam har i stedet en menighetsforstander som, i samarbeid med styret, tar seg av de oppgavene som andre moskeer tillegger imamen (Vogt, 2008). Til forskjell fra prestene i den norske kirke, kreves det ingen formell teologisk-juridisk kompetanse for å inneha rollen som imam.

Et av mine underspørsmål til hovedproblemstillingen var; hvilken rolle har imamen i det forebyggende arbeidet, og hvilke verktøy har de som er nyttige inn i arbeidet? Politiinformantene omtalte imamens verktøy som forklaringsmodeller, blant annet for å kunne forklare hva som anses som positive og negative holdninger og handlinger. Misbruk og feiltolkninger av religiøse tekster er det imamens oppgave å ”rette opp i”. Sammenhengen mellom religiøse tekster og norsk lov omtales av politiet som et godt verktøy for å fremme at både islamsk religion og det norske samfunnet har sammenfallende interesser, selv om utgangspunktene og kildene er forskjellige. Viktigheten av samarbeidet og kombinasjonen av kunnskap fra politiet og imamene kom tydelig til uttrykk i samtale med Moskeinformant 3. Informanten fortalte om en situasjon der politiet og moskeen samarbeidet om å løse konflikter i en trøblete ungdomsgjeng preget av vold og kriminalitet. Imamen benyttet sin religiøse kunnskap til å forklare at innenfor islam finnes det ikke rom for å slåss, for å drepe eller for å true andre. Politiet på sin side stilte med informasjon om hvordan handlingene ble reflektert i norsk lov og sanksjonssystem. Sammen dannet det et bilde av en forståelsesramme som ikke legitimerte handlingen verken religiøst eller strafferettslig.

Imamens rolle innebærer en status som forbilde. Nøkkelen til relasjon og mulighet for å nå ut med forebyggende tiltak i muslimske miljøer, finnes derfor også hos imamen, i tillegg til moskeen som helhet. Moskeinformanten presiserte at imamen har mye respekt i miljøet og er en rolle man lytter til. Ved at imamen forteller hvordan situasjoner kan løses og håndteres i tråd med islamsk religion, hadde Moskeinformant 1 en opplevelse av at tilhørerne har lettere for å takle lignende situasjoner som følge av slik informasjon. I forrige kapittel så jeg nærmere på Moskeinformant 1 sin opplevelse av politiets stopp-og-sjekk praksis. Videreformidling av hvordan man håndterer og reflekterer rundt en slik hendelse gir tilhørerne mulighet til å endre sine holdninger og handlinger. Her er vi helt i kjernen av styringsmentalitetens påvirkningsmulighet, som bygger opp sine ”underaktører” til å ta ansvar for egen situasjon og samtidig styre den sosiale kontrollen i retning av å håndtere situasjonen mot et mål om å opprettholde sosial orden (Neumann, 2003; Aakvaag, 2008).

I de store moskeene har imamen svært mange tilhørere. Sjansen for at noen av de som hører imamen ikke etterlever imamens forkynnelse er å anse som naturlig. Særlig dersom man ser det i lys av aktørteorier om individets frihet og mennesket som et rasjonelt handlende vesen, som selv er ansvarlig for egen livsførsel. I samtale med Moskeinformant 3, gjorde informanten seg følgende refleksjoner:

S: Hører de på imamen? Opplever du det?

M: De fleste gjør det, det må man si, men ok, når du har brutt ut av veien så er det ikke så lett å komme på rette vei (Moskeinformant 3)

For de som har brutt ut av veien, slik Moskeinformant 3 omtalte det, er ikke nødvendigvis imamen en person man lytter til, like lite som man er lydhør for foreldres innspill, politiets tilnærming, eller andre som ønsker å påvirke vedkommende til å endre retning. Moskeinformant 2 reflekterte rundt imamens rolle gjennom et tenkt scenario om en gutt som har havnet utenfor ved å selge dop.

Tingen er, en gutt som driver og selger dop og som allerede lever litt der – det å ha direkte kontakt med imamen, det er liksom, man hopper over et par ledd. Det naturlige er... Jeg har i mange år jobbet med ungdommer i forebyggende arbeid, og at for eksempel jeg og en av ungdommene har møter med ungdommene, prøver å gjøre noe med dem også få inn imamen, men jeg vet ikke, men slik jeg tenker, kanskje, er imamens hovedoppgave i forhold til det her er å styrke foreldrene, deres rolle. (Moskeinformant 2)

I utgangspunktet favner imamen alle moskeens medlemmer, men som det kommer fram av sitatet over, har imamen sin største styrke i å styrke foreldrene. Imamens rolle overfor ungdommene er som lederskikkelse, og som Moskeinformant 2 fortalte i sitatet over, er det heller slik at arbeidet rettet mot ungdommene begynner uten imamen, med andre deler av ledelsen i samarbeid med ungdomsledere, for deretter å koble inn imamen.

Moskeens interne nettverk i forhold til forebygging har et bredere nedslagsfelt enn at det er en oppgave som tillegges imamen alene. Styret og ledelsen er viktige deler av arbeidet i moskeen, også i det forebyggende arbeidet. Gjennom intervjuene med politiet, tegnet det seg et bilde av at hvem de har kontakt med i de forskjellige moskeene er avhengig av hvordan moskeene er styrt. Ikke alle moskeer har en imam, og da er det moskeens ledelse og styre som er kontaktleddet. Slik Politiinformant 3 forklarte det, er imamens rolle i det forebyggende arbeidet i hovedsak knyttet til det interne arbeidet i moskeene. Kontakten med den enkelte moské er avhengig av deres strukturelle oppbygning internt, noe som kan variere. Informantene fortalte at særlig de store moskeene i Oslo har en større og mer kompleks organisatorisk sammensetning som kan bety at et styremedlem har som en del av sitt mandat

å ha kontakt med politiet, gjerne i kombinasjon med en rolle som tar hånd om kontakten med storsamfunnet, inkludert henvendelser fra myndighetene, media eller andre eksterne aktører. Hvem som representerer moskeen i ulike fora, på konferanser og andre samlinger, kan være imamen, men det kan også være en annen fra moskeens styre eller ledelse. Alle politiinformantene understreket at styret i moskeene har en svært viktig rolle for livet i moskeen, uavhengig av om de har en imam eller ikke, og der styret står i posisjon til å påvirke imamen.

Imamen er en åndelig veileder, men så er det jo sånn da at det styret, det som imamen går ut med, det er det som styret står for, altså en imam han er jo ansatt på deres premisser så hvis ikke han predikerer det de vil at han skal predikere så har ikke han jobb. [...] du får et inntrykk av styret, fordi styret henter jo inn folk som de mener representerer det de ønsker å gjøre, og så må jeg bare finne ut med de folkene hva de faktisk mener og tenker, og jo mer det samsvarer med det vi har som lov i Norge så jo lettere er det jo å ha et samarbeid med de (Politiinformant 1)

Når politiinformanten snakker om ”lov i Norge”, viser informanten til det norske lovverket. Som jeg tidligere har vært inne på, har norsk lov og det islamske budskapet sammenfallende interesser, men ulike fortolkninger av religiøse tekster, kan føre til at det religiøse budskapet ikke sammenfaller med norsk lov i like stor grad. Vogt (2002, s.97) kommenterer at Justisdepartementet har siden 1993 stilt krav til imamene om å kunne dokumentere formell utdanning og praksis, og legger til at moskeene og myndighetenes enighet om krav til imamenes kvalifikasjoner har resultert i bedre kvalifiserte imamer.

Politiets arbeid rettet mot imamene og sentrale personer i moskeene, ble av alle politiinformantene omtalt som en mulighet for å kunne påvirke på flere nivåer. Politiinformant 1 fortalte at det handler om å begynne med direkte kontakt og komme med velmenende tips og råd ut fra hva informanten opplever kan være problemer for den eller de informantene retter seg mot. Politiinformanten fortalte at tanken er at etter hvert skal *de selv* kunne påvirke ”sine”, som informantene kalte det. Informanten understreket at det kan være vanskelig for en person å endre livsførsel og ta tak i sine problemer dersom vedkommende mangler kunnskap til å gjøre noe med det. Dette er en god illustrasjon av et arbeid som sikrer seg mot styring på avstand. Det blir dermed politiinformantens oppgave å bygge den kunnskapen, enten selv eller ved hjelp av personer som for eksempel lege, psykolog eller andre aktører som sitter med faglig kompetanse til å kunne hjelpe. Kontakten kan beskrives som en uformell sosial kontroll. Flere av politiinformantene la vekt på at den uformelle kontakten skaper en relasjon som bygger ned politiet som en autoritet, og er en posisjon som er langt unna det mange i moskeene forbinder med politiet, men som for informantene er

viktig i lys av integrering. Politiinformanten ser sin oppgave som en døråpner som, gjennom uformell kontakt, kan bidra til at mottaker endrer sin situasjon, blir en del av samfunnet og ser at samfunnet også er til for dem, ettersom de er en del av samfunnet.

det er jo [imamene/styrene] som setter dagsorden både hjemme, og i de her miljøene, og da kan det jo hende at de etter hvert løsner opp, og begynner å gjøre ting som vi tenker er helt naturlig eller vanlig, men som på grunn av kulturforståelse de i utgangspunktet ikke kan gjøre, men da kan det hende at de etter hvert kan, altså, det er ikke noen stor endring på en gang, men at de kan, at ikke de reagerer med det, noe negativt, at ikke de stempler folk umiddelbart (Politiinformant 1).

Sitatet over viser også at den indirekte påvirkningen er henvendt mot lederskikkelser i moskeene, slik at de kan ta det med videre i sine håndteringer.

I Abid Raja sin bok *Dialog* (2011), stiller han tre spørsmål; hvor mye ansvar har imamene for å holde orden i egne rekker? Og i hvilken grad kan man bruke disse lederskikkelsene for å nå fram til resten av den muslimske befolkningen? Kan man stole på at de forvalter sin makt med fornuft eller har vi grunn til å frykte at de bruker sin taletid til å produsere fremtidens terrorister av unge og formbare muslimer? (2011, s. 202). Slik det kommer fram gjennom mine funn, er denne ledermakten mer fragmentert enn hva Raja beskriver her. Vogt (2002) understreker at imamene som en gruppe, ikke står så sterkt, blant annet på grunn av manglende norskkunnskaper. Kravene til formell utdanning og dokumentert erfaring legger i større grad press på organiseringen adressert til moskeens ledelse framfor imamen.

Funnene mine peker på hvilken rolle imamen tildeles i det forebyggende arbeidet, og blir i kraft av sin rolle en viktig forebyggingsaktør i politiets styring gjennom andre. Imamen stiller med andre muligheter for å påvirke tilhørerne enn hva politiet har, i kraft av sin religiøse kunnskap, tillit i menigheten og som et direkte talerør til muslimene.

4.2.4 Oppsummering

Moskeenes rolle i arbeidet, springer ut fra deres rolle som et midtpunkt i mange muslimers liv, og er derfor en god arena for politiet å bistå i, med indirekte og direkte forebyggende arbeid.

Samarbeidsforumene anses av informantene i større grad som en arena for informasjonsutveksling framfor et forum som bidrar til ytterligere samarbeid og muligheter for meningsutvekslinger og diskusjon. Samtidig er informasjonsutvekslingen og tilstedeværelsen i samarbeidsforumene viktig for å opprettholde kjennskap til hverandre.

Imamens rolle i det forebyggende arbeidet har en religiøs dimensjon, og som tilbyr forklaringsmodeller basert på den islamske troens fundament. Det setter imamens rolle i en spesiell og unik posisjon, sett i forhold til andre aktører som tilbyr forklaringsmodeller og løsninger. Imamen anses derfor som et talerør, som har stor tillit i miljøet og er et forbilde i livsførsel og håndtering. Samarbeidet mellom politiet og imamene har dermed gitt muligheter til å benytte seg av et annet talerør til miljøene, enn hva politiet vanligvis benytter seg av. Flere imamer uttrykker overfor politiet at informasjonen de får derfra videreformidles til de respektive menigheter ettersom innholdet i informasjonen anses som svært relevant for moskeen og miljøet den er en del av. Påvirkningsmulighetene både politiet og moskeene har, innebærer som nevnt både oppfordring til deltakelse, bevisstgjøring av hendelser og farenemomenter, og kunnskapsdeling for å styrke individenes muligheter.

I lys av samhandlingsteori og sosial kontroll, består samarbeidet av indirekte og direkte sosiale kontrollmekanismer som søker å styre aktørene i retning av gode holdninger og kunnskap om muligheter. Arbeidet bygger på å benytte sosiale kanaler man anser som mer suksessfulle enn for eksempel direkte kontakt med den eller de det måtte angå. Moskeenes rolle er sånn sett både leverandører av og mottakere av sosial kontroll. De utfører en sosial kontroll overfor sine medlemmer eksempelvis ved å gi informasjon om situasjoner der man fraråder personer deltakelse som en ønsket styring for å opprettholde kontroll og ro i samfunnet. Samtidig er dette informasjon og holdninger som fra politiets side, søker å styre moskeene slik at deres medlemmer og øvrige tilhørere, forholder seg til norsk lov og norske normer og regler, i kraft av å være en norsk samfunnsaktør.

4.3 Forebygging av radikaliserings – hva med det?

Et av hovedpoengene med Handlingsplanen mot radikaliserings og voldelig ekstremisme (Justis- og Beredskapsdepartementet [JBD], 2014), var å sette fokus på det forebyggende arbeidet, styrke kunnskapen om tematikken, samt oppfordre til mer samarbeid og bedre koordinering på tvers av fagområder og samfunnssektorer (JBD, 2014, s.5). Fokuset i handlingsplanen er todelt. For det første handler det om å sikre god beredskap, ”om hva man gjør når bekymringen oppstår og hvilke tiltak som settes inn” (JBD, 2014, s.7). For det andre, rettes myndighetenes arbeid mot å styrke den generelle forebyggingen ”for å fremme deltakelse, inkludering og likestilling [...]” (JBD, 2014, s. 7). Det legges særlig vekt på tidlig innsats gjennom sosialforebyggende tiltak som ”sikrer gode oppvekstvilkår for barn og unge, bekjempe fattigdom, samt å arbeide for at alle, uavhengig av bakgrunn, skal oppleve tilhørighet og beskyttes mot diskriminering” (JBD, 2014, s.7).

Forebyggingsstrategiene knyttet til radikaliserings er godt forankret i tradisjonelle, sosialforebyggende tilnæringer, som ser på sosiale årsaker til kriminalitet. Årsaken til dette kan handle om politikontaktene, som ikke definerer forebygging av radikaliserings som grunnleggende annerledes enn forebygging av kriminalitet mer generelt. Videre påvirker dette hva de ser som risikoindikatorer. I dette kapitlet presenteres funn i forhold til hva politiet og moskeene anser som risikoindikatorer for radikaliserings, hvordan bekymring håndteres og hvordan det generelle forebyggende arbeidet mot radikaliserings fortøner seg.

4.3.1 Håndtering av bekymring

På ”bakkenivå” er politiets rolle å ta den første avklaringssamtalen for å kartlegge i hvilken grad det er grunnlag til bekymring, og foreslå tiltak som kan settes i verk. Politiinformant 1 presiserte at det er deres plikt som politi å snakke med de man er bekymret for. Utfordringen er å få fram at politiet gjør det med gode hensikter og ikke som en trussel for den eller de det gjelder. Tiden er knapp når det gjelder å bygge en fortrolig kontakt med vedkommende. Politiinformanten kommenterte også at oppfølging over tid er et viktig aspekt for å avdekke og avverge eventuell negativ utvikling. Som tidligere nevnt, er tillit og tilstedeværelse viktige nøkler i relasjonen mellom politiet og moskeene. Det samme gjelder for utsatte personer.

Vi er jo inne flere ganger, og første gang så skjer det ingenting, andre gang så skjer det ingenting, men så begynner de jo å se at vi møter opp og prøver å være greie – men tydelige, og spør og stiller litt kritiske spørsmål uten å være fordømmende. (Politiinformant 1)

Alle politiinformantene understreket at det ikke er noe feil i det å være radikal i seg selv, men når radikale utspill sprer frykt, og blant annet oppfordrer til vold, er det på tide å stoppe opp og avklare hva som ligger bak, og hvorvidt uttalelser planlegges å bli til handling.

Studiet har avdekket funn som viser at et varsel om bekymring utløser en tretrinns håndteringsrekke, som jeg har gitt navnet håndteringstrappa. Det første trinnet innebærer direkte kommunikasjon mellom politiet og vedkommende det er knyttet bekymring til. Bekymringen kan meldes inn fra skole, jobb eller trossamfunn, eller ved at politiet selv registrer en bekymring. Slik politiinformanten beskrev det, går man i dialog for å opprette kontakt og direkte kjennskap med den det gjelder. Via samtale avdekkes vedkommendes bakgrunn, med tanke på oppvekst, kultur og sosiale miljøtilknytning. Kommunikasjonen har også et sosialpedagogisk fokus med sikte på å forklare vedkommende hvordan utsagn og eventuelle handlinger oppfattes av omgivelsene. Hensikten er ikke å hindre vedkommende i å ytre seg, men heller vise hvordan kommunikasjonen av holdninger kan endres slik at budskapet ikke skaper frykt. Dermed håndteres bekymringen direkte en-til-en. Det samme gjelder for moskeinformantene. Samtlige av moskeinformantene forteller om direkte håndtering med ungdom som man har vært bekymret for, uten at det i første omgang involverer politiet. I så fall er kontakten indirekte, ved at moskeene har kontaktet politiet for å få tips om hvordan situasjonen bør håndteres.

Når det kommer bekymringsmelding eller vi ser noe, så er det ikke alltid at vi har en løsning, men det eneste vi har vært avhengig av og har liksom, hva skal jeg si, hvilt oss på, er samarbeidet med politiet og PST. (Moskeinformant 2).

Forskjellen mellom politiets og moskeenes håndtering er tilnærmingens innhold. For politiet handler det om orientering om norske lover, storsamfunnets normer og verdier, og et personlig fokus, i tråd med personorientert politiarbeid (Lie, 2013). For moskeene er fokuset heller i retning av religiøs veiledning, om hvilke holdninger, verdier og normer islam legger til grunn, for dermed å kunne justere eventuelle misoppfatninger som tillegges religionen. Som tidligere nevnt står imamen sentralt i dette arbeidet. I NIBR sine intervjuer med trossamfunnsrepresentanter, finner de at representantene fraskriver seg ansvar for potensielle ekstremister. ”Dersom radikalisererte individer ikke vil la seg rettlede, ses det på som om de velger å vende menigheten ryggen. Da har ikke menigheten lenger noe ansvar, og det er ikke noe de kan gjøre” (Lid, m.fl., 2016, s.164). Rapporten understreker at flere oppgir at de melder fra om bekymring til myndighetene dersom de mistenker at vold utøves. I motsetning

til NIBR sine funn, indikerer mine funn at bekymringen videreføres inn i et forebyggende samarbeid mellom flere aktører i tråd med lokale samarbeidsstrategier i kriminalitetsarbeidet.

Dette fører oss videre til trinn to i håndtering av bekymring. På dette trinnet avdekker enten politiet eller moskeen behov som strekker seg ut over hva en samtale kan gi av veiledning, og setter i gang tiltak ved å koble inn andre instanser for å bedre vedkommendes tilværelse. For moskeene er det gjerne politiet som kobles inn. For politiet, i kraft av å ha en koordinerende rolle, som Politiinformant 3 omtalte det, kan det innebære å kontakte Nav, skole eller fritidsorganisasjoner, men det kan også handle om å gå i dialog med en moské de kjenner og samarbeider med, og som kan tilby både religiøs veiledning og sosiale aktiviteter.

[...] i forhold til sånn nettverksbygging når det var ungdommer som hadde problemer så går man jo inn også analyserer man, hvem er det som har påvirkningskraft, og hvis det da var at de var ivrige i moskemiljøet så hentet man støtte i den personen som kunne påvirke (Politiinformant 2).

Her ser vi klare linjer til problemorientert politiarbeid som forebyggingsstrategi med fokus på sosialforebyggende tiltak. Det er i denne sammenhengen moskeene kobles inn, enten fordi det viser seg at vedkommende er en del av et moskemiljø fra før, eller at vedkommende trenger å komme inn i et godt religiøst nettverk.

Vi prøver å gi [moskeene] kunnskapen som vi har fra politiets side, også sitter dem jo med den teologiske kunnskapen sjøl, og den sitter jo ikke vi med, så det å få det samspillet der, både at hvis de er bekymret for noen, at vi kan komme inn, ta de, vi har jo bekymringssamtaler [...] Men vi har jo også kunnet brukt andre veien da, tatt for eksempel når det kommer noen hjem fra Syria for å knytte dem opp mot et sunt muslimsk nettverk, så kan vi henvise til moskeer hvor vi kjenner imamene, kjenner hva de står for og som er innafør samma retning da. (Politiinformant 2)

Som jeg har vist tidligere, kan det her være snakk om den berørte moskeens ledelse, styreleder eller imam, avhengig av hvordan det aktuelle miljøet er organisert, og hvem man anser som best egnet til å påvirke personene positivt. I samtalen med Politiinformant 1, gikk jeg inn i hvordan arbeidet håndteres videre når kontakten fra muslimske trossamfunn er koblet inn.

S: Følger dere det opp etterpå da? Hvordan fungerer det?

P: Ja, vi får jo tilbakemeldinger, og det er jo i forhold til avvergelsesplikten, det er jo ganske klare instruksjoner på hva det er, om de fremdeles ikke er glad i kvinner, eller mener at de skal stå bak en kjøkkenbenk det skal ikke de nødvendigvis varsle oss om, men i det øyeblikket at dette går i en retning hvor de ser at det er fare for det som kalles, eller det som jeg kaller ekstremisme, når man er villig til å bruke vold for å få sine ting, sitt eget syn igjennom, da skal vi ha beskjed om det.

S: Hva skjer da?

P : Da er det jo ofte at vi sender den informasjonen videre til PST, også er det PST som overtar, hvis det er liksom umiddelbar fare så er det de som vurderer videre. (Politiinformant 1)

For å lykkes med å fange opp radikalisererte personer, var politiinformantene tydelige på at samarbeidet med moskeene står sentralt. Politiinformant 1 forklarte at de kjenner til ungdomsmiljøer i området som informanten omtaler som det nærmeste miljøet de har som orienterer seg mot organisert kriminalitet.

hvis de blir religiøse, så er ikke det noe gærent i seg selv, men hvis de er i kontakt med personer som Batthi, eller folk som har et voldspotensiale, et kriminelt nettverk i forhold til å kunne skaffe seg våpen eller hemmelige adresser også videre, da er det jo ekstremt viktig at vi vet hvem de er sammen med, og det kan ikke vi finne ut av alene, da må vi ha støttespillere innafor det muslimske miljøet som faktisk vet litt mer om hvem er forkjempere, hvem er det som har den type som begynner å nærme seg det ekstreme, ikke sant, det som vi kaller det ekstreme, som er villige til å bruke vold for å få gjennom en ny måte å leve på i samfunnet. (Politiinformant 1)

Det tredje trinnet i håndteringstrappa, er å koble inn PST. Dersom det er reell bekymring for radikalisering eller planer om voldelig ekstremisme, leveres ansvaret videre til PST. Da løftes arbeidet ut av det forebyggende og over til en enhet med fokus på enkeltsaker. Opplevtes bekymringen moderat, beskriver politiinformantene at de inntar en mellomleddsrolle mellom PST og moskeene det måtte gjelde. Moskeinformantene på sin side, omtalte det som et direkte samarbeid med PST, og omtalte det som et godt forhold til sikkerhetsmyndighetenes håndtering av bekymring i direkte kontakt med moskeene. Politiinformantene på sin side omtalte PST som en ”ekstern” instans som er knyttet til en større grad av alvor. Dette kan forklare politiets omtale av sin egen rolle som et mellomledd mellom moskeene og PST. En av årsakene til at politiet har denne mellomrollen, er for å skille ut hva som er av en slik alvorlighetsgrad at PST må kobles inn, og hva som heller kan kategoriseres som vold eller annen type ”vanlig” kriminalitet.

Ja, da er det jo sånn at [moskeene] varsler til oss, at nå er jeg veldig usikker på hvor er grensa, og så er tilliten her, også sier vi at da må vi snakke med og få noen gode råd fra PST, også kan vi kanalisere videre sånn at de ikke har direkte kontakt med PST, for det er ikke noe gunstig, for vi tenker ikke ekstremisme, vi tenker bare vold, eller ja, tanker om drap eller et eller annet, så vi beskriver det ikke som terror, eller noe ekstremisme, men vi sier bare at vi må ha beskjed når de blir farlige i forhold til den og den type problematikk da. (Politiinformant 1)

Politiet holder seg unna å trekke slutninger om radikalisering og voldelig ekstremisme, og definerer handlingene heller som et uttrykk for hat. Politiinformantene la til grunn at

ekstremisme også innebærer et hat. Politiinformant 1 fortalte at for noen handler ekstremisme om en kjærlighet til egen religion, som i seg selv ikke er straffbart.

Det er alltid en motvekt, hvis du elsker ditt eget så mye at du mener at alle andre skal ha den samme tanken, eller så er de mindreverdige, og da er du ute på tynn is, ifølge vår oppfatning” (Politiinformant 1).

Informanten understreket at de er ikke noe ’moralpoliti’, som skal justere alle holdninger den enkelte har, men er opptatt av holdninger som har et potensiale til å bli til en kriminell handling.

Trakassering, sosial utestengelse, verbal eller fysisk krenkelse, har blitt viktige momenter å kommunisere med moskeene om for Politiinformant 3. De som utsettes for slike ting, har slik informanten ser det, en større fare for å havne inn i det Becker (1973) omtaler som dobbelt avvikende. Individet anser seg selv som avviker gjennom sosial kontroll og stemplingsprosesser. En potensiell utvikling fører til at individet inntar en avvikende rolle, med avvikende handlingsmønstre, og etter hvert oppsøker andre avvikere. I sin ytterste konsekvens, er en slik avviksgruppe koblet til ekstremisme. Som Politiinformant 3 presiserte, skjer dette sjeldent, og understreket videre at det er viktig å fokusere på mer nærliggende avvikskarrierer i form av vinningskriminalitet og vold, framfor ekstremisme og terror.

jeg tror det er viktig å ikke bare snakke om det, holdt på si, det der oppe, det er jo ikke så mange som blir ekstreme ekstremister, altså, det er viktig å snakke om det også, men også, det er liksom forebyggende arbeid, ikke sant, vi ser kriminaliteten, men det skjer så mye annet der lenge før som man må snakke om (Politiinformant 3)

I samtale med moskeinformantene var den røde tråden i svarene mulighetene for å fange opp radikalisererte personer, at man var oppmerksomme på personer som ytret ekstremistiske holdninger og det som ble omtalt som ’feilslått kunnskap’. Ved direkte spørsmål om hvordan man møter problematikken når den oppstår, var hovedfokuset for Moskeinformant 1 verbale utsagn. Mangel på respekt overfor andre anså informanten som det første tegnet på en negativ utvikling, som gjerne også ble fulgt opp med trusler om handlinger. De mer tydelige tegnene gikk på fysiske handlinger, ofte vold, men igjen poengterte informanten at det verbale var det viktigste signalet. Måten å håndtere det på slik informanten så det, handlet om observasjon og tidlig intervensjon.

man må være tidlig ute og begynne å observere vedkommende, og prøve å dempe ned hissigheten hos han, og forklare litt mer om hvordan ser islam på den andre som ikke er muslim. (Moskeinformant 1)

Som jeg tidligere har vært inne på er imamens rolle som kunnskapskilde for den religiøse forklaringen og forståelsen av planlagte handlinger, et godt verktøy i det forebyggende arbeidet. I likhet med politiet, er moskeinformantene nøye på at tidlig intervensjon står sentralt. Forebyggingen er ikke spisset mot radikaliseringsproblemer, med egne problemspesifikke tiltak, men er i stedet basert på en generell forebygging med sosialforebyggende tiltak.

Jeg tror ikke det har så mye å si, jeg tror det er heller alle de andre sårbarhetsfaktorene som går på identitetskrise i forhold til behov for å tilhøre noen, for å bli anerkjent i et eller annet miljø (Politiinformant 1)

Funn indikerer at håndtering av bekymring springer ut av risikoindikatorer som ikke direkte kan linkes til radikaliseringsproblemer, men heller til potensiell kriminalitetsutøvelse generelt. Dialogen mellom moskeene og politiet oppleves fruktbar, både for å fange opp bekymringer og for håndteringen av bekymringer. De sosialforebyggende tiltakene som synes å være sentrale i arbeidet, kan ses i lys av tradisjonelt forebyggende politiarbeid. Man bruker verktøy man kjenner til fra før. Med sosialforebyggende tiltak sikter jeg til det Gundhus og Egge (2013) omtaler som de inkluderende tiltakene, deriblant mentorordninger for barn og unge, oppfølgingsteam og oppfølging av unge gjengangere. Tiltakene er individuelt rettet, og blir ofte initiert av politiet på bakgrunn av deres kjennskap til enkeltpersoner og mulige samarbeidsaktører, som i samråd med barnevernet og SLT-koordinator søker å finne best mulig løsning (Gundhus og Egge, 2013, s.211). PST kobles inn dersom bekymringen for radikaliseringsproblemer og voldelig ekstremisme er reell, og flytter dermed saken ut av det forebyggende og over i en etterforskende del av politiet.

Ungdomsproblematikk

I likhet med NIBRs funn, står problemstillinger knyttet til ungdomstiden sentralt i spørsmål om utfordringer. Både politiinformantene og moskeinformantene løftet fram arbeid rettet mot ungdom som et utfordrende og viktig fokusområde for samarbeidet mellom politiet og moskeene. Politiinformant 2 presiserte at faren for å bli radikalisert bærer på mye av de samme faremomentene som det å involvere seg i kriminalitet og rus for øvrig. Faremomenter som dårlig nettverk og lav sosial status, gjør at man er sårbar for å bli radikalisert i større grad enn de som er i et trygt, religiøst nettverk. Politiinformant 3 var tydelig på at sosialforebyggende tiltak må komme inn så tidlig som mulig. Informanten brukte en elv som metafor for å beskrive viktigheten av å komme tidlig inn med tiltak. Framfor å ”plukke opp” ungdommene rett før de ramler utfor stupet, er det et avgjørende moment å finne ut hvorfor

de havnet i elva i utgangspunktet, og eventuelt lete etter en bro med et hull, der ungdom og barn faller gjennom og havner i elva.

[...] den brua er bygd av mange ting, men omsorg, kjærlighet, grensesetting, kunnskap, oppfølging, nærhet, ja, alle de tingene der, så hvis du da mangler noen av de tingene, kanskje du da får et hull som da gjør at du havner i elva, som gjør at mange må redde deg her nede, så hvis, da kan én der oppe kanskje, tette det hullet, kontra at 100 gjør det her nede, ja, det var bildet (Politiinformant 3)

Informantene så kriminalitet som et resultat av lengre prosesser. Jo tidligere man setter inn sosialforebyggende tiltak, desto bedre. Slik sett så ikke politiinformantene radikaliseringsprosessene til ungdom som svært annerledes enn for andre søkende ungdom. Alle politiinformantene la vekt på å forstå at det kan være lett å havne i radikaliseringsprosesser ved å komme i kontakt med personer som bruker religion som et verktøy for å lure eller rekruttere ungdom til sin sak, som egentlig er ganske på siden av det islam faktisk står for. Et antatt risikomoment er at ungdom som av ulike årsaker er i en sårbar situasjon, i moskeene kan komme i kontakt med personer med feil påvirkning.

4.3.2 Moskeene som risikofaktor?

Som jeg tidligere har nevnt blant annet som motivasjonsgrunnlaget for oppgavens tema, har forholdet mellom oppfatningene av moskeenes rolle som en sentral samfunnsaktør, og fremstillingen av at enkelte moskeer har vært knyttet opp mot radikale og ekstremistiske miljøer, skapt et bilde av moskeene som et ynglested for oppblomstring av radikalisering. Moskeene har vært gjenstand for kritikk ved å la radikale personer oppholde seg i lokalene, og i enkelte tilfeller også invitert radikale imamer til moskeene. Nylig kom det fram at Fremskrittspartiet ønsker å granske moskeene (FrP, 2017a). Bakgrunnen for ønsket, er en kartlegging av moskeer i Oslo, gjennomført av forskeren Masoud Ebrahimnejad for den flerkulturelle avisen Utrop (Ebrahimnejad, 2016; Vivekananthan, 2016). Undersøkelsens funn legger vekt på at koranskoler og undervisning for barn og unge i moskeer skjer uten tilsyn og kontroll. FrP presiserer at granskningen søker å avdekke radikale holdninger. ”Vi må vite hva som forkynnes i moskeene for å enten anerkjenne dette som en god religiøs arena for muslimer, eller en radikaliserende arena for potensielle ytterliggående islamister” (FrP, 2017b). Sett i forhold til mine funn, er det interessant å se at moskeinformantene etterlyser en større anerkjennelse fra myndighetenes side, av arbeidet de gjør i moskeen, blant annet for å vise det bra arbeidet de gjør i tillegg til å avkrefte mistillit fra politikerne.

Så det er definitivt en ting jeg savner fra myndighetene, at de, politiet anerkjenner jo den viktige jobben vi gjør, men at vi ikke har fått den typen anerkjennelse fra myndighetene. [...] miljøet vet jo hva vi gjør, for de kommer jo til oss med henvendelser, men at myndighetene i enda større grad skal få vite det vi gjør, og at vi får anerkjennelse i form av at de anerkjenner at vi faktisk er ganske viktig aktør og viser oss den tilliten. (Moskeinformant 2)

Under intervjuene informerte jeg moskeinformantene om regjeringens handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme, og fulgte opp med spørsmål om deres kjennskap til handlingsplanen. Moskeinformantene hadde lite eller ingen kjennskap til handlingsplanen. De som hadde kjennskap til den, visste at det var et dokument som het det, men visste lite om hva det handlet om.

Ja, jeg har hørt om den her, men jeg så ikke at det har skjedd noe i praksis. Jeg mener at regjeringen bør komme på bakken. Jeg har erfart at bare det å snakke veldig mye, men ikke gjøre noe på bakken hjelper ikke. Eller hjelper veldig lite i hvert fall. Men hvis du kommer ned på bakken, og som sagt, de tar kontakt med folk som har, med det temaet å gjøre, som kan medvirke, at man får det til. (Moskeinformant 1)

Som understreket i sitatet etterlyste Moskeinformant 1 en tilstedeværelse av myndighetene ”på bakken”, for at de i større grad skal få innsikt i hva som faktisk gjøres, og hva som bør gjøres i moskeene, samt gi råd om hvem som er nøkkelpersoner for arbeidet. I Ebrahimnejad sin kartlegging, intervjues fem moskeer i Oslo. Et av spørsmålene som stilles i kartleggingen, er ”har dere blitt kontaktet av kommunene eller regjeringen for å være med å lage en plan mot radikaliserings og ekstremisme?”. Samtlige intervjuobjekter svarer nei, og i likhet med mine informanter, etterlyses et tettere samarbeid med kommunen og myndighetene der moskeene anerkjennes som en samfunnsaktør med kunnskap som kan komme forebyggingen til gode (Vivekananthan, 2016).

Slik Moskeinformant 1 ser det, er myndighetenes rolle i stor grad preget av prat og lite handling. Framfor å være en del av problemet, kan moskeene ses på som deler av løsningen, slik Politiinformant 2 omtaler det i dette sitatet:

[...] mange syns at i begynnelsen, når de hørte om dette med radikaliserings, at det var moskeene som var problemene, at det var der det skjedde, men det viser seg vel heller at moskeene kan være en del av løsningen, men vi ser også at moskeene må ha en viss kontroll, for vi så jo noen moskeer hvor man kanskje hadde litt, ja, mindre kontroll med ungdommen der, at man kunne sitte igjen i senteret etter fredagsbønnen, og ha sånne nettverk hvor de som var radikaliserings var inne og trakk folk ut fra moskeene og fant de sårbare der. Men, vi ser vel heller nå at moskeene er mer et sted som vi kan bruke i positiv forstand, mer enn at det er et problem (Politiinformant 2)

Behovet for kontroll, både fra myndighetenes og politiets side, gir også gjenklang hos moskeene.

Vi sier til [politiet], det er en veldig stor moské, vi prøver selvfølgelig å passe på at ting som ikke er arrangert i regi av ledelsen, ikke finner sted, men hva medlemmene våre gjør utenfor moskeens lokaler, det kan vi ikke legge oss opp i, men at vi har den åpne dialogen med sikkerhetsmyndighetene, det har vært veldig fint, og det er det som har gitt meg litt ro i sjelen. (Moskeinformant 2)

Som Moskeinformant 2 poengterte i sitatet over, er de nøye med å ha kontroll på hva som skjer i deres lokaler, mens de utenfor lokalene ikke styrer individenes handlinger. Moskeinformant 3 fortalte at de kjenner til at radikale personer besøker moskeen for å be, men understreker at de personene ikke er aktive i moskeen. I likhet med Moskeinformant 2, er moskeen hvor Moskeinformant 3 har sitt virke stor, og kontrollen av alle som kommer innom oppleves vanskelig. Inntrykket jeg får av moskeinformantene er at så lenge personene er innom for å praktiskere sin religion for seg selv, er det ingenting moskeen har noe med. Derimot kontrolleres aktiviteter og møter som skjer i moskeens lokaler. Alle moskeinformantene uttrykker at aktiviteter som mistenkes å ha radikaliserende hensikter, ikke ville oppholdt seg i moskeene. En risikoindikator de legger til grunn, er at radikale personer tar avstand fra eget miljø, og som NIBR beskriver det, ”vender menigheten ryggen” (Lid, mfl., 2016, s. 164).

Ifølge Hammerlin (2011) har vi nulltoleranse for risiko. Hva er akseptabel risiko? Sett fra et sosiologisk perspektiv kan risiko ses i sammenheng med individers og gruppers frihet til å handle uten at det skal kontrolleres eller overvåkes av storsamfunnet eller staten. Statens styring av sine borgere kan forklares med et behov for å sikre konforme individer som reproducerer ro og orden i samfunnet. Forholdet mellom det frie individ og ønsket om å styre individer, er en utfordring. Moskemiljøene anses som en samfunnsaktør som skal være seg sitt ansvar bevisst når det gjelder hva enkeltmedlemmer eller medlemsgrupper foretar seg. Dermed skal de både ansvarliggjøres i arbeidet med sine medlemmer og hva de formidler ut, og samtidig kontrollere sine medlemmer. Styringsmentaliteten avdekker sånn sett et kontrollbehov, der ansvar for sikkerhet og forebygging forskyves ut til andre samfunnsaktører, men der myndighetens blir sittende igjen med den overordnede styringen og kontrollen (Rose, 1999; Garland, 2001).

Internasjonale koblinger

For Moskeinformant 1, handler radikalisering også om å se det i sammenheng med konflikter fra andre deler av verden, og med det formidle et budskap om å la konfliktene bli der de er, uten å trekke dem med seg til Norge. For informanten var det et poeng at freden i Norge er et

felles ansvar å opprettholde, og at tidligere konflikter og negative holdninger ikke hadde noen plass her. Moskeinformanten pekte på at det handler om å oppfordre ungdommene til å leve et liv basert på toleranse og gjensidig respekt, og bruke dialog når uenigheter oppstår. Moskeinformant 1 fortalte om hvordan moskeen som informanten er en del av, har sett det som en del av sin rolle som en sentral samfunnsaktør, å stille seg disponibel for å forklare og diskutere islam sine mekanismer.

Vi har også, her foregår en del diskusjoner om Islam. Vi får henvendelser om, av nordmenn som kritiserer islam og muslimene som ønsker å ta kontakt, og de kommer hit og vi tar i mot dem, sitter og diskuterer, prøver å forklare dem forskjellen mellom det som Islam sier og det som muslimene gjør eller ikke gjør, som Islam maner dem til å gjøre liksom. For eksempel, i det siste så prøver vi best mulig å forklare forskjellen mellom islam som teori og hva som muslimene praktiserer, spesielt hva det gjelder IS for eksempel, at man skal skille mellom det som IS driver med i islamsk navn og selve islamsk teori og koran-lære, ja, så alt dette her driver jeg med i dette huset. (Moskeinformant 1)

Ebrahimnejad (2016) sin undersøkelse fremmer at norske moskeer styres av land som Saudi-Arabia, Tyrkia og Iran. De internasjonale forbindelsene ser Vogt (2008) som en selvfølge ettersom flere av de muslimske organisasjonene er verdensomspennende som gir moskeene mulighet til å opparbeide seg et stort internasjonalt kontaktnett. Hun presiserer at det samtidig handler om en lokal egenart der ”både muslimenes egne prioriteringer og storsamfunnets holdninger og forordninger griper inn i utviklingen” (2008, s.298). I forhold til dette indikerer mine funn at moskeene har en tydelig tilknytning til sin geografiske opprinnelse, men søker samtidig å presisere viktigheten av å orientere sin virksomhet mot norske forhold.

4.3.3 Oppsummering

Slik jeg forstår mine informanter, handler det om å bryte problemene ned så de oppleves håndgripelige og dermed også mulige å gjøre noe med.

Studien viser at håndtering, tiltak og arbeid rettet mot radikaliserings og voldelig ekstremisme, ble sett i sammenheng med kriminalitet generelt. Spørsmål om radikaliseringsmekanismer førte i stor grad til refleksjon rundt problematikken generelt; om internasjonale trusler, situasjonen i Midtøsten og forståelser av radikaliserings som begrep og fenomen, framfor de konkrete tiltakene de jobber med til daglig eller hadde kjennskap til. Dette gjaldt for samtlige av informantene, men med individuelle forskjeller. Slik jeg ser det, kan årsaken til dette deles inn i tre kategorier. For det første oppleves ikke radikaliserings og ekstremisme som et problemområde som krever daglig oppfølging eller direkte tiltak i nærmeste framtid, ettersom det er svært få saker med radikaliserings og ekstremisme i Norge. Fokuset for arbeidet – både

fra moskeene og politiet – ligger derfor på sosiale årsaker til kriminalitet, som videre kan være underliggende årsaker til at personer blir radikaliserte. For det andre, er kjennskapen til risikoinndikatorer, og hvordan man jobber med tematikken varierende. Moskeinformantene har generelt liten kjennskap til handlingsplanene om forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme, og etterlyser en større anerkjennelse og involvering i utvikling av strategier og planer der de opplever de sitter med innsikt og påvirkningsmuligheter. For det tredje er håndtering av konkrete saker om radikaliserings og ekstremisme et ansvar som tillegges PST.

5 Avsluttende betraktninger

Hovedfokuset for oppgaven har vært det forebyggende politiarbeidet rettet inn mot moskeene generelt, og radikaliseringsproblematikken spesielt. I dette avsluttende kapittelet vil jeg presentere hovedfunnene i analysen sammen med noen avsluttende betraktninger, strukturert etter analysekapittelens inndeling.

I analysens første kapittel, ”Nøkler til relasjon”, var det tre momenter som gjorde seg gjeldende; kulturforståelse, tillit og tilstedeværelse. Som en rød tråd gjennom disse momentene var behovet og nødvendigheten av kulturell kunnskap, og det Politiinformant 3 omtalte som kulturydmykhet, fremtredende for å bygge relasjon mellom politiet og moskeene. Politiet representerer en myndighet som sammen med et personlig bekjentskap i stor grad bygger trygghet og tillit hos moskeene, selv om det ikke nødvendigvis øker tilliten til politiet som system. I forlengelse av funnene om tillit er mistenkeliggjøring et interessant omdreiningspunkt. Moskeinformantenes refleksjoner om politiets stopp-og-sjekk-rutiner understreker opplevelsens subjektive natur. For enkelte handler det om å forstå politiets arbeid i lys av samfunnsikkerhet og et fellesansvar for trygghet, mens det for andre oppleves som en mistenkeliggjøring av personen som kontrolleres. Kjennskap og personlig kontakt bidrar således til at man blir mindre opptatt av ”ytre” kjennetegn. (Egge og Ganapathy, 2012). Politiets tilstedeværelse i moskeene bidrar i stor grad til økt kjennskap og tillit, både når politiet kommer på bakgrunn av planlagte aktiviteter, men kanskje aller mest når kontakten er spontan og uformell. Dette står i motsetning til tidligere forskning, der man har sett at det i områder hvor politiet har jobbet tett med publikum og vært synlige, ikke har ført til økt trygghet i befolkningen selv om kriminaliteten til en viss grad har blitt redusert (Balvig og Holmberg, 2004; Lie, 2013).

Gundhus (2010) trekker på Eriksen (2001) sine tre reparasjonsstrategier som handler om å reparere det hun betegner som et tillitsgap mellom befolkningen og velferdsstatens profesjoner, deriblant politiet. Det er den tredje strategien, samarbeidsstrategien, jeg har sett nærmere på, ettersom den ”springer ut av mer refleksive forståelser av dagens pluralisme og kompleksitet” (Gundhus, 2010, s.153). Hovedpoenget med strategien er at man gjennom samarbeid på tvers av fag og profesjoner gir et bedre og bredere grunnlag for ”å bygge ned statushierarkier og koble kunnskap og makt på nye og ofte mer demokratiske måter” (Eriksen, 2001, s.102). Slik det kommer fram i mine funn, innehar samarbeidet mellom politiet og moskeene et felles mål om gjensidig kulturforståelse for å bygge ned

mistenkeliggjøring, usikkerhet og manglende kulturkunnskap. For å bygge opp gode relasjoner, kreves det langsiktig tillitsarbeid der verdier som integritet, kompetanse, konsistens, lojalitet og åpenhet står sentralt.

I analysens andre kapittel, var det moskeenes rolle i det forebyggende arbeidet som ble drøftet. Funnene viser at moskeenes posisjon som et sosialt knutepunkt gjør at dem blir en sentral arena for videreformidling av informasjon og holdningsarbeid. Arbeid med muslimenes språkkunnskaper og styrking av foreldrerollen, er to fokusområder der moskeene blir ansett som en viktig forebyggingsaktør. Imamens rolle i det forebyggende arbeidet var orientert mot vedkommendes posisjon som religiøs leder og forbilde, men der mine funn påpeker at det i større grad er moskeenes ledelse som er viktig for det brede forebyggende arbeidet framfor imamene.

Samarbeidsforumene muliggjør et mer direkte og strukturert samarbeid mellom politiet og moskeene. Funnene viser derimot at det ikke nødvendigvis er her arbeidet er mest samarbeidspreget. Forumene blir primært et informasjonsmøte som legger til rette for at ulike samfunnsaktører synliggjøres, og bygger således bedre kjennskap til hverandre der det *oppfordres* til samarbeid framfor å være et forum for faktisk samarbeid. Politiets samarbeid med moskeene har et bredt nedslagsfelt, fra å det handle om informasjonsarbeid og politiets synlighet gjennom kontakt og tilstedeværelse som en samfunnsaktør, til det faktiske samarbeidets initiativ til aktiviteter og sosialforebyggende tiltak. Politiet som informasjonsformidler har et sikkerhetsaspekt som er helt i tråd med ansvarliggjøringsstrategien. Strategien har som sitt hovedanliggende å aktivisere flere roller og aktører i det forebyggende arbeidet. Ved å gjøre dem ansvarlige for egen sikkerhet, får aktørene også et eierskap til arbeidet. Politiet som en autoritær og sentral samfunnsaktør inviterer således moskeene inn i samfunnets felles prosjekt om sosial orden. Funnene viser at politiet anser det som sentralt å bidra til kunnskapsutvikling i moskeene slik at de besitter evnen til å være seg sitt ansvaret bevisst. Politiet får med det en opplæringsfunksjon, som formidler av kunnskap om politiets rolle i samfunnet, samt storsamfunnets mekanismer i form av hjelpeinstanser, demokratiske prosesser og tiltakstilbud.

Samarbeidet mellom politiet og moskeene er interessant å se opp mot teorier om rollestyrt samhandling. Moskeenes representanter, som for eksempel styreleder, imam eller forstander, har i utgangspunktet ikke en komplementær rolle til politiet. En tradisjonell, komplementær rolle til politiet er ”røver”, ”tyv”, eller den mer akademisk presise betegnelsen ”lovbryter”. Egenskapene til komplementære roller er at den ene rollen ikke eksisterer uten den andre

(Aubert, 1964). Politiet har til dels en komplementær rolle til publikum, sine medborgere, med tanke på rolleforventningen publikum har til politiet som en samfunnsaktør som sørger for å opprettholde ro og orden. Samarbeidet mellom moskeene og politiet innebærer med andre ord å bryte med hva som er komplementære roller til politiet, utvide spekteret, og legge til relasjonelle roller som jobber sammen om samfunnets orden, men med ulike innfallsvinkler. Moskeenes og imamenes religiøse forankring gir politiet muligheter til å videreformidle informasjon og holdninger på måter som skiller seg fra politiets egen forankring, men som har sammenfallende interesser med moskeene. Funnene viser at det for noen oppfattes som mer reelt når informasjon kommer fra moskéens side, mens det for andre er tydeliggjøring fra politiet som bidrar til bevisstgjøring og eventuell deltakelse. Dermed blir samhandlingen mellom politiet og moskéen svært viktig både for arbeidet aktørene imellom og for budskapet som videreformidles.

Positiv påvirkning står sentralt i politiets arbeid overfor moskeene. Samtidig som politiet fremviser kulturdymykhet, er de tydelige på å ansvarliggjøre moskeene ved å gjøre dem bevisst på sin påvirkningsmulighet overfor medlemmene. Slik sett kan arbeidet beskrives som en tretrinns påvirkningspyramide, der myndighetenes forebyggingsfokus på toppen brer seg ut til å påvirke politiets arbeid gjennom å ansvarliggjør dem i deres arbeid. Videre nedover i pyramiden, påvirker politiets arbeid samfunnsaktørene de jobber med og for, deriblant moskeene, og ansvarliggjør dem igjen i deres arbeid. Politiets posisjon i pyramiden synes å være mellom myndighetene på toppen og samfunnsaktørene i bunnen. Den skisserte pyramiden kan ses i sammenheng med en forenklet maktpyramide, og videre knyttes til Loader og Walker (2001) sin beskrivelse av statens makt som fordelt i fire retninger; utover, til kommersialiserte markeder for policing og sikkerhet; nedover, til private, kommunale og ansvarliggjorte aktører, og; oppover, til internasjonale sikkerhetsfirmaer og transnasjonale sikkerhetsformer (2001, s.10). Maktutøvelsen i nåtidens vestlige samfunn, beskriver Rose (2000) som en omlegging av de overordnede politiske rasjonalitetene som innebærer en maktforskyvning vekk fra direkte intervensjon i de sosiale feltene, og over til avstandsstyring som styrer ved å lede ledelsen (Rose, 2000; Borch, 2005). Et viktig prinsipp ved lokalorientert politiarbeid er publikums mulighet til å påvirke politiet ved å kontrollere kontrollørene (Lie, 2013). Slik sett søker lokalorientert politiarbeid å snu maktpyramiden på hodet ved å invitere publikum inn for å påvirke politiets arbeidsområder, som igjen påvirker myndighetenes innsatsområder og strategier.

Brodeur (2007) skisserer to idealtyper for politiets relasjon med publikum; den politistyrte politimodellen der politiet er ekspertene og publikum er redusert til mottakere av politiets beskyttelse, og den publikumsstyrte politimodellen der publikum er samarbeidspartnere og politiet prioriterer ut fra hvilke problemer publikum opplever som viktige (Lie, 2013, s.229-230). Ifølge Brodeur har politiets arbeid i senere tid ”erstattet tidligere samarbeid og nærhet til publikum med politibaserte analyser og kunnskapsmodeller” (Lie, 2013, s.230). Videre poengterer Brodeur at publikum ”blir redusert til mottakere av politiets analyser og påvirker derfor ikke lenger politiets prioriteringer” (Lie, 2013, s.230). Forebyggende metoder er nært knyttet til politiske valg, og fører til at ideer om hva som er passende forebygging, springer ut av ideologiske og politiske forhold (Lie, 2013, s.22). I kraft av å være politisk styrt, har politiet et tydelig mandat i sitt arbeid, og som gjennom analyser og kunnskapsmodeller tydeliggjør innsatsområder for politiet. Garland (2001) poengterer at den brede innsatsen med ansvarliggjøringsstrategier og myndighetenes styring på avstand gjennom ansvarliggjorte aktører, ikke bare må ses i lys av direktiver og krav, men det også gir handlingsrom for aktørene med frihet til å forme sitt arbeid. Myndighetenes avstandsstyring gjennom instanser som politiet, skaper en avstand mellom styringsmaktene og borgerne. Lipsky (2010) sitt begrep ’bakkebyråkrater’, eller ’grasrotbyråkrater’ som Granér (2014) omtaler det, innbefatter også politiet. Lipsky definerer grasrotbyråkrater som offentlige ansatte tjenestemenn som både har direkte kontakt med medborgerne i det daglige arbeidet og har betydelig handlingsrom når det gjelder å utføre arbeidsoppgavene (Granér, 2014, s.67). I møte med publikum kreves det dermed at analyser og kunnskapsmodeller må revurderes. Handlingsplanens rolle i det forebyggende politiarbeidet er et godt eksempel på denne dynamikken der mine funn indikerer at grunnplanet har lite kjennskap til handlingsplanen, og i liten grad styres direkte av de retningslinjene som planen legger opp til. Dermed kan Brodeur sine to idealtyper utvides med en tredje type; den myndighetsstyrende politimodellen der politiarbeidet er definert gjennom analyser og kunnskapsmodeller, sett i lys av avstandsstyring. Videre legger det til rette for politiet som bakkebyråkrater med fritt handlingsrom, der publikum både blir mottakere og samarbeidspartnere i politiets arbeid.

I analysens tredje kapittel var dreiningsmomentet forebygging av radikaliserings. Funnene viser at spisset forebygging mot radikaliserings i stor grad ble sett på som håndtering av kriminalitet generelt og særlig opp mot forebygging av vold, deriblant vold i nære relasjoner og oppdragervold. Etersom antall saker om radikaliserings personer i Norge er få, fører det til at førstehåndserfaringen er liten og kjennskap til hvordan man oppdager avvikende atferd

under overskriften ”radikalisert” er vanskeligere enn med kriminalitet man har kjennskap til fra før. Sett i lys av forskning på området (Bjørge, 2013) som understreker at formene for radikaliserings og ekstremistiske holdninger og handlinger omtrent har like mange former som det er mennesker, er det mulig å forstå utfordringene knyttet til kunnskap om hvordan man best bør nærme seg problematikken. Til tross for dette snakker informantene om indikatorer på risiko der håndteringen av bekymring kan deles inn i en tretrinns håndteringstrapp. Første trinn har en personorientert innfallsvinkel som enten håndteres av politiet eller av moskeen, avhengig av hvem som registrerer bekymringen og hvem som anses for å ha best mulig påvirkningsmulighet. Andre trinn favner bredere og inkluderer flere samfunnsaktører i et sosialforebyggende perspektiv med fokus på inkludering. Her får politiet en koordinerende rolle i kraft av sin posisjon som en tydelig samfunnsaktør med bred kjennskap til andre hjelpeinstanser som barnevernet, Nav og skoler. Det tredje trinnet handler om en alvorlig bekymring som fører til en direkte henvendelse til PST, men der politiet kan bli stående i en mellomposisjon mellom PST og det miljøet eller den moskeen vedkommende er knyttet til.

Det er avgjørende å styrke den forebyggende innsatsen overfor grupperinger eller enkeltpersoner som er inne i en radikaliseringsprosess. Samtidig er det viktig å reise spørsmål om årsakene til denne radikaliseringsprosessen. Trusselbildet knyttet til islamistisk terrorisme i dag i stor grad er et resultat av strategiske feilgrep vi selv bærer ansvaret for i krigen mot terror, ifølge Hammerlin (2011, s.100). Funnene i min studie viser at årsakene til radikaliseringsprosessen forklares med utenforskap og ungdomsproblematikk, der forebygging ses i sammenheng med sosialforebyggende tiltak som retter seg mot inkludering og tidlig intervensjon.

Sentralisering og fragmentering eksisterer samtidig og det er konstante spenninger mellom ønske om autoritativ handling (fra staten) og myndighetenes avhengighet av etterlevelse og konforme handlinger (Hughes, 2007, s.11, min oversettelse). Nettopp dette spenningsfeltet er interessant og skaper ifølge Edwards (2006) og Hughes, store utfordringer for kriminologiske tanker om på hvordan spenningene genererer dilemmaer og motsigelser i gjennomføringen av kontroll, samt hvordan det driver politikken om lov og orden utenfor rettssystemets rammer (i Hughes, 2007, s.11). Et viktig omdreiningsmoment er moskeene som en risikofaktor i seg selv. FrP sin henstilling om granskning av moskeene i forlengelse av Ebrahimnejad sin undersøkelse av norske moskeer, indikerer et ønske fra myndighetene om mer kontroll over hva som skjer i moskeene. Samtidig ønsker moskeene på sin side en større grad av anerkjennelse fra myndighetene, blant annet ved å gi mulighet til å inkluderes i strategiprosesser. Dette funnet viser tydelig at spenningsfeltet Hughes beskriver også

innebærer å finne en balansegang mellom styring og kontroll på den ene siden, og tillit til aktørenes forvaltning av et fritt handlingsrom på den andre siden.

I samarbeidet mellom politiet og moskeene innehar politiet en dobbeltrolle, der den ene er en formell rolle som bakkebyråkrat og statens forlengede, kontrollerende arm, mens den andre er en uformell og personlig rolle, basert på personlig kjennskap og relasjonell tillit. Moskeene på sin side er et sosialt midtpunkt i sine miljøer som bærere av en religiøs forankring. Samtidig er moskeene en samfunnsaktør som ansvarliggjøres i viderefremføring av holdninger. Dualiteten i begge aktørenes roller skaper utfordringer, men er slik mine funn indikerer, en del av løsningen for det forebyggende arbeidet, både generelt og spisset mot radikaliserings- og voldelig ekstremisme.

Gundhus (2007) stiller spørsmålet; handler forebygging om framtidig samfunnstrygghet eller å "fange kriminelle"? (Gundhus, 2007, s.54). Svaret mitt, på bakgrunn av mitt materiale, peker i retning av at forebygging handler om framtidig samfunnstrygghet. Samtidig vil jeg poengtere at forebygging også handler om mer enn samfunnstrygghet, det handler om integrering, og forståelsen av ett felles samfunn med det mangfoldet det innebærer. Dette er i tråd med sosialforebyggende strategier som Gundhus og Egge (2013) benytter seg av, der de vektlegger inkluderende tiltak både for å sikre integrering og for å motvirke utenforskap. Hvorvidt man har lyktes i å forebygge en kriminell handling, er muligens det forebyggende arbeidets store mare. Statistikk har gitt muligheter for å se tendenser over tid, men det er ikke alt som lar seg tallfeste. På samme måte som at årsakene til kriminalitet er mange og sammensatte, er fraværet av kriminalitet heller ikke enkelt forklart. Parametere som økonomi, sosiale endringer og globale strømninger er også medvirkende, men representerer en "usynlig" påvirkningskraft. Det samme gjelder for mulige framtidige situasjoner, der ny kriminalitet er vanskelig å forutse, men svært ønskelig å avdekke for å kunne hindre at handlingene finner sted. Ettersom forebygging er vanskelig å måle, blir arbeidet stadig gjenstand for diskusjon, særlig i forhold til spørsmål om hva som egentlig fungerer forebyggende ("what works"), hvem som er ansvarlig for det og hvordan det skal gjennomføres (Crawford, 1998, s.8).

5.1 Videre forskning

Under utarbeidelsen, gjennomføringen og slutføringen av dette prosjektet, var det mange interessante forskningsspørsmål, prosjektutforminger og tematikker som av hensyn til omfanget måtte vike. I det følgende vil jeg skissere noen muligheter for videre forskning på bakgrunn av min egen studie.

Informantutvalget i min studie var svært begrenset sett i forhold til at det anslagsvis er opp i mot 50 moskeer i Oslo-området. Ved å gjennomføre det samme studiet, men med et større antall moskeinformanter, hadde det vært interessant og se hvilke funn man gjorde blant de små moskeene i relasjon til de store. En mulig hypotese er at politiet frekventerer mer i de store moskeene, både fordi de har flere utfordringer ettersom medlemsmassen er større, men også fordi de er mer synlige. En annen hypotese er hvorvidt tilliten til politiet er sterkere eller svakere i de små moskeene, og om politiets tilstedeværelse har en annen effekt der enn i de store moskeene. Utvidelsen til flere informanter kunne vært gjort gjennom en kvantitativt studie for å kunne avdekke tendenser blant respondentene.

Et annet interessant studieprosjekt, ville være en observasjonsstudie av samarbeidet mellom politiet og moskeene. Deltakende observasjon i samarbeidsforumene og andre møter mellom moskeene og politiet, og moskeene seg imellom, ville vært nyttige forum for ytterligere forskning på hvordan aktørene forholder seg til hverandre i sosiale situasjoner.

I et utvidet forebyggende perspektiv, kunne et annet mulig prosjekt vært å se på et bredere samarbeid med innlemming av både kommunale og frivillige aktører i lys av en bred forebyggende innsats.

Utover dette, ville det vært svært interessant å se samarbeidet mellom politiet og moskeene i Norge opp mot internasjonale forhold, for eksempel et komparativt studie med svenske og danske forhold som har lignende handlingsplaner på det forebyggende feltet som dem jeg har omtalt i min studie.

En siste tanke om videre forskning, er en oppfordring til å ta opp igjen tematikken om ca 2-5 år. I mellomtiden har nærpoltireformen fått mulighet til å "sette seg", stillingen som radikaliseringskontakt har forhåpentligvis funnet sin form og nye globale samfunnsutfordringer har muligens gitt forebyggende arbeid nye problemstillinger og utfordringer.

Antall ord: 35 024

Litteraturliste

- Aakvaag, G.** (2008): *Moderne sosiologisk teori*. Oslo: Abstrakt Forlag.
- Alver, B. G. og Øyen, Ø.** (1997): *Forskningsetikk i forskerhverdag : Vurdering og praksis*. Otta: Tano Aschehoug.
- Aubert, V.** (1964): *Sosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Balvig, F. og Holmberg, L.** (2004): *Politi og trygghed. Forsøg med næropoliti I Danmark*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Becker, H.** (1973): *Outsiders*. New York: Macmillian.
- Bell, D. J.** (1982): "Police Uniforms, Attitudes and Citizens". I: *Journal of Criminal Justice*, vol. 10, nr. 1, s. 45-55. Doi: 10.1016/0047-2352(82)90059-9
- Bjørge, T.** (2011): "Dreams and disillusionment: engagement in and disengagement from militant extremist groups". *Crime Law Soc Change* (2011) 55: 277. doi:10.1007/s10611-011-9282-9.
- Bjørge, T.** (2013): *Strategies for Preventing Terrorism*. Basingtoke: Palgrave Macmillian.
- Bjørge, T.** (2015): *Forebygging av kriminalitet*. Oslo: Universitetsforlag.
- Bjørge, T. og Gjelsvik, I.** (2015): *Forskning på forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme : En kunnskapsstatus*. PHS Forskning 2015: 2. Oslo: Politihøgskolen
- Borch, C.** (2005): *Kriminalitet og magt*. København: Forlaget politisk revy.
- Bradford, B., Jackson, J. og Stanko, E. A.** (2009): "Contact and confidence: revisiting the impact of public encounters with the police". *Policing & Society*. 19 (1), s. 20-46.
- Christensen, T. og Lægreid, P.** (2002): *Trust in Government – the Relative Importance of Service Satisfaction, political factors and Demography* (Working paper 18). Stein Rokkan Center for Social Studies and Bergen University Research Foundation.
- Crawford, A.** (2006): "Networked governance and the post-regulatory state?", i: *Theoretical Criminology*. London: Sage.
- Crawford, A.** (1998): *Crime prevention and community safety: Politics, policies and practices*. London: Longman.

- Ebrahimnejad, M.** (2016): "Saudi-Arabia, Tyrkia og Iran styrer moskeene i Oslo". URL: <http://www.utrop.no/Plenum/Artikler/30193>, sist lest 11.mai 2017.
- Edwards, A.** (2006): "Governance", i: E. McLaughlin og J. Muncie (red.): *The Sage dictionary of criminology*. London: Sage.
- Egge, M., Berg, M. og Johansen, N. B.** (2010): En god dag på jobben – evaluering av prosjektet "Trygghet og tillit". PHS Forskning 2010: 5. Oslo: Politihøgskolen.
- Egge, M. og Ganapathy, J.** (2012): "Snakk om tillit!", i: Lagestad, P. (red.): *Kommunikasjon og konflikthåndtering*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Egge, M. og Gundhus, H. O. I.** (2012): "Social Crime Prevention in Norway", i: Hebberecht, P. og Baillergeau, E. (red.): *Social Crime Prevention in Late Modern Europe – A comparative perspectiv*. Brussel: VUBPress.
- Eriksen, Erik O.** (2001): *Demokratiets store hull: om spenning mellom fag og politikk i velferdsstaten*. Oslo: Abstrakt Forlag.
- Finstad, L.** (2003): *Politiblikket*. Oslo: Pax Forlag.
- Foucault, M.** (1982): "The Subject and Power", i: *Critical Inquiry*, Vol. 8, No. 4, s. 777-795. USA, Chicago: The University of Chicago Press.
- Foucault, M.** (1991): "Governmentality", i: Burchell, G., Gordon, C., Miller, P. (Red.): *The Foucault effect. Studies in governmentality*. Chicago: Chicago University press. S. 87-104.
- Fox, K. J.** (1999): "Changing Violent Minds: Discursive Correction and Resistance in the Cognitive Treatment of Violent Offenders in Prison", i: *Social Problems*, Vol. 46, No.1, s. 88-103. Oxford: Oxford University Press.
- Frp.** (2017a): "Handler om å ta folk på alvor". URL: <https://www.frp.no/aktuelt/2017/05/handler-om-a-ta-folk-pa-alvor>, sist lest 11.mai 2017
- Frp.** (2017b): "Saksnotat: Vedtatte resolusjoner og uttalelser". URL: <https://files.acrobat.com/a/preview/76d22303-14a7-459c-ab37-bee8b33f0424>, sist lest 11.mai 2017
- Garland, D.** (1997): "'Governmentality' and the problem of crime: Foucault, criminology, sociology", i: *Theoretical Criminology*; Vol. 1, s.173-214. London: SAGE Publications.
- Garland, D.** (2001): *The Culture of Control*. Oxford: Oxford University Press.
- Giddens, Anthony** (1997): *Modernitetens konsekvenser*. Oslo: Pax

- Goffman, E.** (1990): *The Presentation of Self in Everyday Life*. London: Penguin Books.
- Goldstein, H.** (1990): *Problemoriented policing*. New York: McGraw-Hill-
- Gordon, C.** (1991): "Governmental Raionality: An Introduction", i: Burchell, G., Gordon, C., Miller, P. (Red.): *The Foucault effect. Studies in govermentality*. Chicago: Chicago University press.
- Granér, R.** (2014): "Selvstendige sheriffer eller lojale byråkrater", i: Larsson, P., Gundhus, H. O. I. og Granér, R. (red.): *Innføring i politivitenskap*. Oslo: Cappelen Damm.
- Grimen, H.** (2009): *Hva er tillit?*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gundhus, H. O. I.** (2007): " Kunnskapsarbeid og yrkeskulturer i politiet", i: Larsson, Paul og Rolf Granér (red.): *Policing in Scandinavia. Proceedings from the conference on police research in Växjö august 2007*. Växjö: Växjö Universitet.
- Gundhus, H. O. I.** (2010): "Ekspertise eller dialog? Tillit og profesjonalisering av politiet", i: Runhovde, Siv R. (red.) *Tillit til politiet*. s. 141-162. Oslo: PHS forskningsserie 4: 2010.
- Gundhus, H. O. I.** (2014): "Forebyggende politiarbeid – i spennet mellom kriminalitetskontroll og trygghet", i: Larsson, P., Gundhus, H. O. I. og Granér, R. (red.): *Innføring i politivitenskap*. Oslo: Cappelen Damm.
- Gundhus, H. O. I., Egge, M., Strype, J. og Myhrer, T.-G.** (2008): *Modell for forebygging av kriminalitet? Evaluering av Samordnibg av Lokale kriminalitetsforebyggende Tiltak (SLT)*. PHS Forskning 2008:4. Oslo: Politihøgskolen.
- Gundhus, H. O. I. og Egge, M.** (2013): "Grenser for forebygging? "De unge fremmede" og kriminalitetsforebyggende politiarbeid", i: Johansen, N. B., Ugelvik, T. Og Aas, K. F. (red.): *Krimmigrasjon*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hallsworth, S.** (2006): "Racial Targeting and Social Control: Lookin Behind the Police", i: *Critical Criminology*. Vol. 14, No 3: 2006, s. 293-311.
- Hammerlin, J.** (2011): *Terror og demokrati. Fra 11.september til 22.juli*. Oslo: Forlaget Manifest.
- Hirschi, T.** (1969): *Causes of Delinquency*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Holmberg, L.** (2014): "Hva gjør politiet?", i: Larsson, P., Gundhus, H. O. I. og Granér, R. (red.): *Innføring i politivitenskap*. Oslo: Cappelen Damm.

- Hughes, G.** (2007): *The politics of crime and community*. New York: Palgrave Macmillan.
- Hydén, S.** (2008): "Kunnskapsbehovet i polsiarbete i en mångkulturell kontekst", i: Granér, R. og Larsson, P. (red.): *Policing in Scandinavia* (Växjö University Studies in Policing nr. 005-2008). Växjö: Växjö Universitet.
- Islamic Culture Centre Norway.** (u.å): "Om ICC". Hentet fra: <http://www.islamic.no/om-icc-2/>
- Johansen, N. B.** (2010): "Mysteriet med befolkningens tillit til politiet", i: Runhovde, S. R. (red.): *Tillit til politiet*. s. 43-71. Oslo: PHS forskningsserie 4: 2010.
- Justisdepartementet.** (2003): "Trusselvurdering og prioriteringer for Politiets sikkerhetstjeneste for 2003". URL: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/trusselvurdering-og-prioriteringer-for-p/id278093/>
- Justis- og politidepartementet.** (2010): Felles trygghet – felles ansvar. Handlingsplan for å forebygge radikaliserings og voldelig ekstremisme. Oslo: Departementenes servicesenter.
- Justis- og beredskapsdepartementet.** (2014): *Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme*. Oslo: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon.
- Kvale, S. og Brinkmann, S.** (2015): *Det kvalitative forskningsintervju*. 3.utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lagestad, P.** (2010): "Fysisk styrke eller bare prat" – om kjønn, fysisk trening og ordenstjeneste i politiet. Oslo: Norges Idrettshøgskole.
- Lie, Elisabeth M.** (2013): *I forkant. Kriminalitetsforebyggende politiarbeid*. Oslo: Gyldendal
- Lid, Stian, M. Winsvold, S. Søholt, S. J. Hansen, G. Heierstad, J. E. Klausen** (2016): "Forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme – Hva er kommunenes rolle?", i: NIBR-rapport 2016: 12. Oslo: By- og Regionforskningsinstituttet NIBR.
- Lipsky, M.** (2010): *Street-level bureaucracy*. New York: Russell Sage Foundation.
- Loader, I. og Walker, N.** (2001) "Policing as a public good", i: *Theoretical Criminology* 5 (1) : 9-35. London: SAGE Publications
- McCulloch, J. og Pickering, S.** (2009): "Pre-Crime and Counter-Terrorism", i: *British Journal of Criminology*, 49, s. 628-645.

- Miles, M. B. og Huberman, A. M. (1994):** *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. London: Sage.
- Neumann, I. (2003):** ”Innledning: Regjeringsbegrepet og regjeringens historiske framvekst”, i: Neumann, I. og Sending, O. J (red.). *Regjering i Norge*. Oslo: Pax Forlag.
- NOU 1981: 35. Politiets rolle i samfunnet.** Oslo: Justis- og politidepartementet.
- Olsen, T., Jordheim, H. M., Stokke, O. (2016):** ”Disse moskeene vil Hege Storhaug stenge”. *Aftenposten*. Hentet fra: <http://www.aftenposten.no/norge/Disse-moskeene-vil-Hege-Storhaug-stenge-10236b.html>
- Petterson, O. (2014):** ”Hvem er politiet?”, i: Larsson, P., Gundhus, H. O. I. og Granér, R. (red.): *Innføring i politivitenskap*. Oslo: Cappelen Damm.
- Politidirektoratet. (2011):** *Trygghet og tillit – politiets arbeid i et multietnisk samfunn*. Oslo: Politidirektoratet. Hentet fra: https://www.politi.no/vedlegg/rapport/Vedlegg_1301.pdf
- Politidirektoratet. (2012):** *Politiets omverdensanalyse*. Oslo: Politidirektoratet
- Prop. 1 S (2016):** *Proposisjon til Stortinget (Forslag til Stortingsvedtak) for budsjettåret 2017*. Oslo: Justis- og Beredskapsdepartementet
- PST. (2016).** *Trusselvurdering 2016. Politiets sikkerhetstjeneste*. Oslo: Politiets sikkerhetstjeneste
- Raja, A. (2011):** *Dialog. Om vold, undertrykkelse og ekstremisme*. Oslo: Cappelen Damm
- Reiner, R. (2010):** *The politics of the police*. Oxford: Oxford University Press.
- Rose, N. (1999):** *Powers of Freedom*. Cambridge: Cambridge University Press
- Rose, N. (2000):** ”Government and control”, i: *British Journal of Criminology*, 40, s. 321-339.
- Rose, N. og Miller, P. (2010):** ”Political power beyond the State: problematics of government”, i: *British Journal of Sociology*. London School of Economics and Political Science.
- Runhovde, S. (2010):** *Tillit til politiet*. Oslo: Politihøgskolen.
- SaLTo. (2014):** *Handlingsplan mot hatkriminalitet og voldelig ekstremisme i Oslo 2015-2018*. Oslo: Oslo kommune, Oslo politidistrikt.

- SaLTo.** (2015a): Veileder ved bekymring – hvordan forebygge og håndtere hatkriminalitet og voldelig ekstremisme. Oslo: Oslo kommune, Oslo politidistrikt.
- SaLTo.** (2015b): SaLTo-rutiner – oppfølging av personer som kan bli rekruttert til, eller som har deltatt i, konflikter eller kamphandlinger i privat regi i utlandet. Oslo: Oslo kommune, oslo politidistrikt
- SaLTo.** (2015c): Handlingsprogram 2016-2019 : Kriminalitets- og rusforebygging blant barn og unge i Oslo. Oslo: Oslo kommune, Oslo politidistrikt.
- Schindler, P. L.** og **Thomas, C. C.** (1993): "The Structure of Interpersonal Trust in the Workplace", i: *Psychological Reports*, 73, s. 563-573.
- Skogan, W. G.** (2006): "Asymmetry in the impact of encounters with the police". *Policing & Society*, 16(2), s.99-126.
- Smith, D. J.** og **Gray, J.** (1985): *Police and people in London. The PSI Report.* Gower. Policy Studies Institute.
- Sollund, Ragnhild A.** (2007): *Tatt for en annen.* Oslo: Gyldendal
- Spurkeland, Jon** (2012): *Relasjonskompetanse.* Oslo: Universitetsforlaget
- Statistisk sentralbyrå [SSB].** (2016): "Trus- og livssynssamfunn utanfor Den norske Kyrkja, 1.januar 2016". Publisert: 25.november 2016. Hentet fra: <https://ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/trosamf/aar/2016-11-25>
- St.meld. nr. 42.** (2005): *Politiets rolle og oppgaver.* Oslo: Justis- og Politidepartementet.
- Suvatne, S. S.** og **Monsen, Ø. N.** (2016): "Politi-imamen". *Dagbladet.* Hentet fra: <http://www.dagbladet.no/nyheter/politi-imamen/63922431>
- Thagaard, T.** (2011): *Systematikk og innlevelse : En innlevelse i kvalitativ metode.* Bergen: Fagbokforlaget
- Thomassen, G.** (2010): "Sosial tillit, politisk tillit og tillit til politiet", i: Runhovde, Siv R. (red.) *Tillit til politiet.* s. 141-162. Oslo: PHS forskningsserie 4: 2010.
- Tjora, A.** (2011): *Kvalitative forskningsmetoder i praksis.* Oslo: Gyldendal Akademisk
- Tjora, A.** (2014): "Samhandling". Hentet fra: <https://snl.no/samhandling>
- Vogt, K.** (1995): *Kommet for å bli.* Oslo: Cappelens Forlag.

- Vogt, K.** (2002): "Integration through Islam? Muslims in Norway", i: Haddad, Y. Y. (red.): *Muslims in the West : from Sojourners to citizens*. New York: Oxford University Press.
- Vogt, K.** (2007): *Hva er Islam*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Vogt, K.** (2008): *Islam på Norsk – Moskeer og islamske organisasjoner i Norge*. Oslo: Cappelen Damm.
- Vogt, K.** (2016): Sjiaislam. Hentet fra: <https://snl.no/sjiaislam>
- Villadsen, K.** (2006): "Forord til den danske udgave af Kaspar Villadsen", i: Dean, M. *Governmentality. Mag tog styring i det modern samfund*. Fredriksberg: Forlaget Sociologi.
- Vivekananthan, M.** (2016): Moskeene i Oslo – en kartlegging av moskemiljøene og deres virksomheter. Oslo: Utrop. URL: <http://www.utrop.no/files/get/4bmc/moskerapport.pdf>
- Waddington, P. A. J.** (2003): *Policing citizens*. London: UCL Press.
- Waddington, P. A. J., Stenson, K. og Don, D.** (2004): "In proportion. Race, and Police Stop and Search", i: *British Journal of Criminology* 44, s. 889- 914.
- Wathne, C. T.** (1996): «*Vi skjønte etter hvert at vi var kvinner*». *Kvinnens likestilte inntreden i politiet*. Hovedfagsoppgave i sosiologi. Oslo: Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.
- Wasserman, D.** (1996): "Racial Generalizations and Police Discretion", i: Kleinig, J. (red.): *Handled with discretion*, s. 115-131. London: Rowman & Littlefield Publishers.
- Zedner, L.** (2007). "Pre-crime and post-criminology?", i: *Theoretical Criminology*. Vol. s11, No. 2., s.261-281.London: SAGE Publications.
- Aas, K. F.** (2013): *Globalization & Crime*. London: Sage

Vedlegg / Appendiks

Vedlegg 1: Informasjonsskriv og samtykkeskjema 1

Vedlegg 2: Informasjonsskriv og samtykkeskjema 2

Vedlegg 3: Intervjuguide – til politiinformantene

Vedlegg 4: Intervjuguide – til moskeinformantene

Vedlegg 5: Kvittering fra NSD

Vedlegg 1

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

Bakgrunn og formål

"Radikalisering kan ikke forebygges av politiet alene, men forutsetter tett dialog og samarbeid med andre offentlige og private aktører". (Politidirektoratet, 2012, s.51-52)

Formålet med prosjektet er å belyse politiets samarbeid med islamske trossamfunn i Oslo, med særlig fokus på håndtering og forebygging av ekstremisme og radikaliserings. Jeg stiller følgende forskningsspørsmål:

På hvilken måte fungerer samarbeidet mellom trossamfunn og politiet forebyggende for radikaliserings og ekstremisme?

Prosjektet er en masteroppgave tilknyttet det Juridiske fakultetet ved Universitetet i Oslo, nærmere bestemt Institutt for kriminologi og rettssosiologi (IKRS). Utvalget er trukket ut fra hvem som innehar sentrale roller i arbeidet. Det er ut fra dette grunnlaget at forespørselen om din deltakelse som informant i forskningsprosjektet springer ut.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Din deltakelse innebærer et intervju med studentforskeren.

Intervjuet registreres gjennom feltnotater og båndopptaker. Varigheten av et intervju er satt til ca. 1,5 time.

Prosjektet skal etter planen avsluttes juni 2017. Etter dette vil opptak og personopplysninger om deg slettes.

Intervjuet vil dreie seg om samarbeidet mellom politi og trossamfunn, i arbeidet for å håndtere og forebygge radikaliserings og ekstremisme. Prosjektet vil ta for seg samarbeidets form og innhold. Intervju av involverte parter vil være relevant for å gi en inngående forståelse av hvordan politiet og andre aktører i samfunnet jobber og samarbeider for å nå sine målsetninger. Hensikten er å belyse holdninger, innsats, engasjement, arbeidsoppgaver og kommunikasjon.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Intervjuet anonymiseres i oppgaven. Det vil bli spurt om alder, kjønn, stilling og arbeidsoppgaver. I oppgaven vil denne typen identifiserende informasjon bli brukt på en slik måte at det ikke kan gjenkjennes. Intervjuet er meldt inn til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Personopplysninger om deg vil være tilgjengelig for veileder, utover studentforskeren. Personopplysningene oppbevares med passordbeskyttelse.

Intervjudeltagelsen er frivillig, og du har mulighet til å trekke deg både under og etter intervju (fram til prosjektets ferdigstillelse i 2017) uten begrunnelse. Da vil ingen deler av intervjuet bli brukt i min oppgave.

Dersom du vil være med på intervjuet er det fint om du skriver under på vedlagte samtykkeerklæring.

Jeg håper du vil være med på et intervju, siden din deltagelse vil være viktig for min forskning.

Har du spørsmål til studien, kan du ringe meg på tlf. 900 11 464, eller sende en e-post til

s.u.ask@student.jus.uio.no. Du kan også kontakte min veileder ved institutt for Kriminologi og Rettssosiologi, Helene Gundhus, på tlf. 415 23 351, eller per e-post h.o.i.gundhus@jus.uio.no.

Mvh. Synne Uddmo Ask

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har lest informasjon om studien, og er villig til å delta.

Jeg samtykker til å bli intervjuet og at intervjuet kan bli benyttet i det prosjektet.

(Dato og signatu

Vedlegg 2

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

Bakgrunn og formål

Formålet med prosjektet er å belyse politiets samarbeid med islamske trossamfunn i Oslo. Jeg stiller følgende forskningsspørsmål:

Hvordan fungerer samarbeidet mellom muslimske trossamfunn og politiet i Oslo?

Prosjektet er en masteroppgave tilknyttet det Juridiske fakultetet ved Universitetet i Oslo, nærmere bestemt Institutt for kriminologi og rettssosiologi (IKRS). Utvalget er trukket ut fra hvem som innehar sentrale roller i arbeidet. Det er ut fra dette grunnlaget at forespørselen om din deltakelse som informant i forskningsprosjektet springer ut.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Din deltakelse innebærer et intervju med studentforskeren.

Intervjuet registreres gjennom feltnotater og båndopptaker. Varigheten av et intervju er satt til ca. 1,5 time. Prosjektet skal etter planen avsluttes juni 2017. Etter dette vil opptak og personopplysninger om deg slettes. Intervjuet vil dreie seg om samarbeidet mellom politi og trossamfunn, i arbeidet for integrering og forebygging av kriminalitet. Prosjektet vil ta for seg samarbeidets form og innhold. Intervju av involverte parter vil være relevant for å gi en inngående forståelse av hvordan politiet og andre aktører i samfunnet jobber og samarbeider for å nå sine målsetninger. Hensikten er å belyse holdninger, innsats, engasjement, arbeidsoppgaver og kommunikasjon.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Intervjuet er meldt inn til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD).

- Det er kun studentforskeren som har tilgang på lydfilen.
- Lydfilen slettes så fort den er skrevet ut i et dokument.
- Dokumentet er det kun studentforskeren og veileder som har tilgang til.
- Bruk av utsagn i prosjektet gjøres med diskresjon, og eventuell misforståelse tas opp med informanten
- Dokumentet med samtalen anonymiseres, både med navn på forstander, arbeidsplass, geografisk plassering og tilhørende miljø. Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt.
- Bruk av samtalen i det videre arbeidet og i den ferdige oppgaven garanterer også for samme anonymisering som nevnt ovenfor.
- Personopplysningene oppbevares med passordbeskyttelse.

Intervjudeltagelsen er frivillig, og du har mulighet til å trekke deg både under og etter intervju, fram til prosjektets ferdigstilling i mai 2017, uten begrunnelse. Da vil ingen deler av intervjuet bli brukt i oppgaven.

Dersom du vil være med på intervjuet er det fint om du skriver under på vedlagte samtykkeerklæring.

Jeg håper du vil være med på et intervju, siden din deltagelse vil være viktig for min forskning.

Har du spørsmål til studien, kan du ringe meg på tlf. 900 11 464, eller sende en e-post til

s.u.ask@student.jus.uio.no. Du kan også kontakte min veileder ved institutt for Kriminologi og Rettssosiologi, Helene Gundhus, på tlf. 415 23 351, eller per e-post h.o.i.gundhus@jus.uio.no.

Mvh. Synne Uddmo Ask

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har lest informasjon om studien, og er villig til å delta.

Jeg samtykker til å bli intervjuet og at intervjuet kan bli benyttet i det prosjektet.

(Dato og signatur)

Vedlegg 3

INTERVJUGUIDE

Spørsmål til representanter fra politiet

1.tema: Tanker rundt tematikken

- Hvilke tanker gjør du deg knyttet til ekstremisme?
- Hvilke tanker gjør du deg om radikaliserings?
- Hvilke tanker gjør du deg om islamisme?

2.tema: Forebyggende arbeid, særlig rettet mot overnevnte forhold. – konkret arbeid

- Hvilken rolle har du i det forebyggende arbeidet? Hvor lenge har du hatt den rollen?
- Hvilke oppgaver opplever du som fruktbare og helt nødvendige?
- Er det konkrete oppgaver eller håndteringer som burde prioriteres høyere enn det som er tilfellet i dag?
- Hvilke andre aktører, frivillige eller private, er en del av det forebyggende arbeidet?

3.tema: Tiltak og aktiviteter (opp mot krav i handlingsplanen)

- Hva innebærer politiets forebyggende tiltak rettet mot trossamfunn?
- På din politistasjon, hvilke tiltak har dere som har til hensikt å forebygge ekstremisme, radikaliserings, islamisme?
- Hvem har hvilke oppgaver? (Ansvarsfordeling)
- Hvilke konkrete aktiviteter er satt i gang med bakgrunn i forebyggende tiltak?
- Hvem initierer disse aktivitetene?

4.tema: Livssynsdialogen

- Hvordan er kontakten/dialogen mellom politiet og imamene?
- Har du direkte kontakt med imamer i Oslo? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hvordan gjennomføres dialogen mellom muslimske trossamfunn og politiet?
- Hvilken rolle har imamene i dialogen?
- Står temaer som konflikthåndtering, samfunnsansvar og forebygging på agendaen i den dialogen?

5.tema: Samarbeid

- Hvordan opplever du samarbeidet mellom muslimske trossamfunn, politistasjoner og bydelene, og evt kommunen?
- Hvilke utfordringer har arbeidet slik det ser ut i dag?
- Hvilke utfordringer står dere overfor i framtiden?

Vedlegg 4

INTERVJUGUIDE

Spørsmål til representanter fra muslimske trossamfunn

1.tema: Tanker rundt tematikken

- Hvilke tanker gjør du deg knyttet til ekstremisme?
- Hvilke tanker gjør du deg om radikaliserings?
- Hvilke tanker gjør du deg om islamisme?

2.tema: Tiltak og aktiviteter

- I din moské, hvilke tiltak har dere som har til hensikt å forebygge ekstremisme, radikaliserings, islamisme?
- Hvilke konkrete aktiviteter er satt i gang med bakgrunn i forebyggende tiltak?
- Hvem har hvilke oppgaver i den type arbeid? (Ansvarsfordeling)

3.tema: Forebyggende arbeid, særlig rettet mot overnevnte forhold. – konkret arbeid

- Hvilken rolle har du i det forebyggende arbeidet?
- Hvilke oppgaver opplever du som fruktbare og helt nødvendige?
- Er det konkrete oppgaver eller håndterings som burde prioriteres høyere enn det som er tilfellet i dag?
- Hvilke andre aktører, frivillige eller private, er en del av det forebyggende arbeidet?

4.tema: Livssynsdialogen

- Hvordan er kontakten/dialogen mellom politiet og imamene?
- Har du direkte kontakt med politiet i Oslo? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hvordan gjennomføres dialogen mellom muslimske trossamfunn og politiet?
- Står temaer som konflikthåndtering, samfunnsansvar og forebygging på agendaen i den dialogen?
- Hvilken rolle har imamer i det forebyggende arbeidet?

5.tema: Samarbeid

- Hvordan opplever du samarbeidet mellom muslimske trossamfunn, politistasjoner og bydelene, og evt kommunen?
- Hvilke utfordringer har arbeidet slik det ser ut i dag?
- Hvilke utfordringer står dere overfor i framtiden?

Helene Oppen Ingebrigtsen Gundhus
Institutt for kriminologi og rettssosiologi Universitetet i Oslo
Postboks 6706 St. Olavs plass
0130 OSLO

Vår dato: 07.10.2016

Vår ref: 49638 / 3 / AGH

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 29.08.2016. Meldingen gjelder prosjektet:

<i>49638</i>	<i>Forebyggende samarbeid mellom kommune, politi og muslimske trossamfunn i møte med radikalisering og ekstremisme - fra tiltak til praksis</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Helene Oppen Ingebrigtsen Gundhus</i>
<i>Student</i>	<i>Synne Uddmo Ask</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 30.06.2017, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Agnete Hessevik

Kontaktperson: Agnete Hessevik tlf: 55 58 27 97

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

FORMÅL

Formålet med prosjektet er å belyse politiets samarbeid med islamske trossamfunn i Oslo, med særlig fokus på håndtering av ekstremisme og radikaliserings. Videre er formålet med prosjektet å løfte fram arbeidsmodellen og belyse hvordan SLT som arbeidsmetode innsats og samarbeidet med muslimske trossamfunn og arbeidsmetode fungerer forebyggende.

UTVALG OG REKRUTTERING

Utvalget er imamer, politiansatte og ansatte i bydelsadministrasjoner. Deltakerne rekrutteres via politiet, via eget nettverk og via snøballmetoden. Dersom politiet skal gi ut kontaklinformasjon til aktuelle informanter, forutsetter vi at taushetsplikten ikke er til hinder for dette.

Personvernombudet legger til grunn at studenten innhenter alle nødvendige tillatelser for å få tilgang til informantene og for å gjennomføre datainnsamlingen. Vi ber om at eventuelle tillatelser ettersendes til personvernombudet@nsd.no.

DATAMATERIALETS INNHOLD

Data inhentes gjennom intervjuer med utvalget. Det kan også hende at det blir aktuelt å gjennomføre observasjon av møter. Personvernombudet forutsetter i så tilfelle at alle deltakerne samtykker til at studenten kan være til stede og at det eventuelt kan behandles personopplysninger om vedkommende. Vi forutsetter at det ikke inhentes taushetsbelagte opplysninger.

Personvernombudet forutsetter at det ikke inhentes direkte eller indirekte identifiserende opplysninger om personer tilknyttet radikale eller ekstreme miljøer.

Det behandles sensitive personopplysninger om religiøs oppfatning.

INFORMASJON OG SAMTYKKE

Utvalget informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet. Informasjonsskrivet gjelder imidlertid kun innhenting av personopplysninger gjennom intervju. Dersom du skal innhente personopplysninger gjennom observasjon, skal de personene det gjelder få tilsvarende informasjon om prosjektet og samtykke til deltakelse.

DATASIKKERHET

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger Universitetet i Oslo sine interne rutiner for datasikkerhet.

PROSJEKTLUTT

Forventet prosjektslutt er 30.06.2017. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres. Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette digitale lydopptak